

UNIVERZITA PARDUBICE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Třicetiletá válka v královském městě Rakovníku.

Dějiny města do saského vpádu roku 1631

Kateřina Kuncová

Bakalářská práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Kateřina Kuncová
Osobní číslo: H09060
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Kulturní dějiny
Název tématu: Třicetiletá válka v královském městě Rakovníku: dějiny města do saského vpádu roku 1631
Zadávací katedra: Ústav historických věd

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Na základě literatury, edic pramenů a archivních fondů ve Státním okresním archívu v Rakovníku (fond Archív města Rakovník) a Národním archivu v Praze (fond Stará manipulace) zpracuje autorka dějiny královského města Rakovníka za třicetileté války do saského vpádu 1631 a to na pozadí dějin v Čechách a obecného vývoje v Evropě. V práci se pokusí zmapovat ve sledovaném období průtahy vojsk, vývoj a aktivity městské rady, konfiskace majetku města, průběh a důsledky rekatolizace apod.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- BÍLEK, Tomáš V. Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Praha, 1882. BÍLEK, Tomáš V. Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Část druhá. Praha, 1883. GINDELY, Anton. Dějiny českého povstání léta 1618. Díl I - IV. Praha, 1870 - 1880. KOČKA, Václav. Dějiny Rakovníka. 1.vyd. Rakovník: Musejní spolek královského města Rakovníka a politického okresu rakovnického, 1936. LEVÝ, František. Dějiny královského města Rakovníka. 2.vyd. Rakovník: Agrosience, 2010. ISBN 978-80-8581-33-6. LÍVA, Václav. Prameny k dějinám třicetileté války. Díl 3. Praha, 1951. LÍVA, Václav. Prameny k dějinám třicetileté války. Díl 4. Praha, 1953. POLIŠENSKÝ, Josef. Třicetiletá válka a evropská krize 17. století. Praha, 1970. RENNER, Jan. Nejstarší kronika královského města Rakovníka 1425 - 1800. Rakovník: Musejní spolek, 1940. RENNER, Jan. Srážka císařských vojsk u Rakovníka roku 1620. In Věstník muzejního spolku královského města Rakovníka. Rakovník, 1912. s.2-15. REZEK, Antonín. Dějiny saského vpádu do Čech (1631 - 1632) a návrat emigrace. Praha, 1889.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. František Šebek

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2011

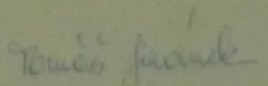
Termín odevzdání bakalářské práce: 31. března 2013

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. června 2013

Kateřina Kuncová

Shrnutí

Bakalářská práce popisuje historický vývoj města Rakovník od nejstarších dějin až po první saský vpád roku 1631. Důraz klade především na období třicetileté války 1618 – 1631. V tomto časovém úseku podává výpověď o postoji města při stavovském povstání a následně o bitvě u Rakovníka. Dále práce dokumentuje zhoršující se hospodářskou situaci, způsobenou hlubokým zadlužením města a častými průchody vojsk, což vedlo k ekonomickému i společenskému úpadku. Také se zabývá rekatolizací, původně protestantského, královského města Rakovník a jeho městskou správou.

Klíčová slova

Rakovník, třicetiletá válka, bitva u Rakovníka, první saský vpád, městská rada.

Title

The Thirty years war in the royal city Rakovník: the history of the Saxon invasion in 1631

Annotation

The bachelor thesis describes the historical development of the town of Rakovník from its oldest history until the first Saxon invasion of 1631. It primarily emphasises the period of the Thirty Years' War, 1618–1631, analysing the town's political position during the insurrection of the estates and the subsequent Battle of Rakovník. The thesis also describes the town's worsening economic situation caused by its large debt and frequent passing of armies, resulting in economic and social decline. There is also a discussion of the recatholisation of the originally Protestant royal town of Rakovník and its administration.

Keywords

Rakovník, the Thirty Years' War, battle of Rakovník, first Saxon invasion, town council.

Obsah

Úvod.....	7
1 Stručná historie města Rakovníka.....	9
1.1 Rakovník před povýšením na město (nejstarší dějiny - rok 1300)	9
1.2 Město Rakovník (1300 – 1575)	11
1.4 Královské město Rakovník v rudolfínské době (1575 – 1618)	21
2 Třicetiletá válka.....	29
2.1 Rakovník za stavovského povstání (1618 – 1620).....	29
2.2 Bitva u Rakovníka roku 1620.....	32
2.3 Královské město Rakovník (1620 – 1631)	39
2.2.1 Konfiskace majetku	45
2.2.2 Rekatolizace	48
2.2.3 Finanční situace města	52
2.4 První saský vpád	59
3 Městská rada	63
3.1 Ceremoniál obnovy	66
3.2 Správa městská za třicetileté války	68
Závěr	73
Resumé.....	75
Literatura a prameny	76
Seznam příloh	79
Přílohy	80
Příloha č. 1	80
Příloha č. 2	81
Příloha č. 3	83
Příloha č. 4	84
Příloha č. 5	85
Příloha č. 6	87
Příloha č. 8	88
Příloha č. 9	89

Úvod

„DIVIDE ET IMPERA PARVA QUIDEM, SED MAGNA TAMEN, QUE PRAEBUIT
USUM HOSPITI CLARIS NOBILITAE VIRIS.“

(„Město malé, avšak veleslavné, útulek mužů vznešených.“)

Takto popsal město Rakovník písař císaře Ferdinanda I. Habsburského roku 1562. Podle mého názoru nemohl autor město vyličit lépe. Ačkoli svou rozlohou nikdy nepatřil k velkoměstům, do dějin České země se Rakovník přesto zapsal. Avšak žádný soudobý historik nezpracoval starší dějiny města, za použití moderních historických metod a postupů. Z tohoto důvodu jsem si ke zpracování vybrala téma „Třicetiletá válka v královském městě Rakovníku. Dějiny města do saského vpádu roku 1631.“

Základním kamenem tohoto historického pojednání je starší regionální literatura,¹ prameny ze Státního Okresního Archivu Rakovník² a v neposlední řadě čerpám z Rennerova rukopisu³, který je uložený taktéž v SOkA Rakovník. Práce je členěna do tří kapitol, které se dále rozdělují na podkapitoly.

První kapitola popisuje dějinný vývoj města od jeho založení a povýšení na město, přes husitství, až k rudolfínské době, kdy se roku 1588 město dočkalo přiřazení k třetímu stavu, a pokračuje dále do roku 1618.

Druhá kapitola chronologicky navazuje na kapitolu první. Zabývá se dějinami města od stavovského povstání roku 1618 po první saský vpád. Nezaměřuje se však na pouhá historická fakta, v této části se snažím ukázat město s jeho problémy, zvláště dluhy, vleklý a obtížný proces rekatolizace i odpor vůči vojskům pustošícím rakovnický kraj.

Třetí, poslední kapitola se věnuje městské radě. Začátek této pasáže je věnován vývoji městské správy od prvních zmínek o úřadu městské rady, její formování a ustálení do podoby, jak fungovala během třicetileté války. Krátce popisují ceremoniál obnovy městské správy.

---

¹ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. Rakovník: Josef Novotný, 1896.

KOČKA, Václav. *Dějiny Rakovnicka*. Rakovník: Múzejní spolek král. města Rakovníka a politického okresu Rakovnického, 1936.

WINTER, Zikmund. Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté. In *Časopis musea království českého*, ročník LX, 1886.

RENNER, Jan. Srážka císařských vojsku u Rakovníka r. 1620. *Věstník muzejního spolku královského města Rakovníka* 1/1912.

² Především jsem čerpala z fondu *Archivu města Rakovníka*, Knihy městské správy.

³ *Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648*, SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, strojopis.

Nakonec jsem zařadila úsek o městské radě v období 1618 – 1631, zaměřuji se zde na vývoj a obměňování tohoto správního orgánu, především za použití *knih rokovních* a *radních protokolů* ze SOkA Rakovník.

1 Stručná historie města Rakovníka

1.1 Rakovník před povýšením na město (nejstarší dějiny - rok 1300)

Dnešní město Rakovník, dříve královské město Rakovník, je centrem stejnojmenného okresu Středočeského kraje a leží zhruba 60 km na západ od Prahy.

Archeologické nálezy v jeho nejbližším okolí odkryly pozůstatky již z doby paleolitického osídlení oblasti, ačkoli slovo osídlení v tomto kontextu není nejpřesnějším pojmem, neboť pro toto období je charakteristický neusedlý způsob života. Lze tedy mluvit spíše o paleolitické aktivitě. Osídlení v pravém slova smyslu nastává až v neolitu, ze kterého zde byly nalezeny pozůstatky kultury s keramikou vypíchanou.⁴

Vlastní územní poloha města Rakovník byla významná ve všech historických epochách, a to jak v dobách míru, tak během válečných let. Západně od Prahy totiž nejsou takřka žádná městská centra, která by posloužila jako opěrné body a zdroje zásob pro vojenské jednotky. Tuto úlohu plnily v této oblasti pouze sídla Unhošť, Nové Strašecí a právě Rakovník. Krajem vedla mimo jiné i významná obchodní stezka, kudy proudilo žádané zboží z Evropy do středu Čech. Tato stezka vedla přes Loket, Bochov, Cheb, Žlutice a protínala trasu Louny – Plzeň.⁵

Topografie města Rakovník vypovídá o tom, že původní osada se nenachází na místě současného města. Architektonická pravidelnost historického centra, předně náměstí a jeho okolí jasně dokládá, že město nemohlo vzniknout živelně pouhým přirozeným přírůstkem obyvatelstva a sním spojenou stavební aktivitou. Je patrné, že bylo zbudováno celistvě, najednou a jeho výstavba byla přesně naplánovaná. Náměstí je dlouhé a široké. Ze tří stran obklopené hospodářskými domy, východní stranu uzavírá kostel. Jižní strana byla chráněna Rakovnickým potokem a rybníky. Ulice z náměstí vybíhají pouze z rohů do předměstí. Odhaduje se, že tuto svou základní podobu, charakterizovanou formou dlouhého náměstí, získal Rakovník na přelomu třináctého a čtrnáctého století.⁶

O založení města Rakovník existují různé teorie. Kupříkladu František Levý se domníval, že Rakovník vznikl příchodem obyvatel z nedalekého Krakova, který postihla

---

⁴ KUNC, Vojtěch. *Pravěké osídlení Rakovnicka*. 2010. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

⁵ KOČKA, Václav. *Dějiny Rakovnicka*. Rakovník: Musejní spolek král. města Rakovníka a politického okresu Rakovnického, 1936. 644 s.

⁶ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 23 s.

katastrofa, přímo hovoří o zboření obydlí. Tuto tezi dokládá podobnost názvu a tvrdil, že Krakované zde založili novou osadu, ze které po vypuštění „k“, vznikl Rakovník.⁷ Z mého pohledu racionálnější teorii podal Václav Kočka, který uvedl, že král Václav I. považoval za nutné zřídit nový správní úřad v tomto kraji, neboť oblast dnešního Rakovnicka byla největší celistvou královskou državou a byla také oblíbenou královskou honitbou, navíc na tehdejší dobu ležela v relativní blízkosti panovníkova sídla. Tak bylo brzy po roce 1230 zřízeno nové sídlo pro provinciální soud a nové tržiště – Rakovník – údajně zhruba ¼ hodiny od vesnice Rakovník. S tím úzce souvisí také první písemná zmínka o městě, která pochází z roku 1252 a Rakovník je v ní zmíněn jako sídlo krajského soudu.⁸

Kde ležela původní osada, není známo, ale na základě lidové pověsti lze etymologicky umístit prvotní kolonii. Původní znění, zaznamenané v 19. století:

„Mlynářka na osamělém mlýnu (naproti nynějšímu kostelíku sv. Jiljí), chtěla prý po čas panující neúrody sebe i rodinu svou otrávití raky, jichž mlýnská strouha byla plna a jež pohané za zvířata jedovatá považovali. Když však poznala, jak dobrým jsou pokrmem, živila dlouho rodinu svou samými raky. Zvědév to okolní lid a poznáv, že množství rakův uživení poskytnouti může, stěhoval se sem a založil vesničku Rakovník.“⁹

Pokud je na pověsti něco pravdy, je možné, že prvotní osídlení se nalézalo u kostelíka sv. Jiljí. Ten leží zhruba 2,5 km od současného náměstí. Nicméně co se názvu týče, skutečnost zjevně není tak poetická. Měst se stejným názvem je po České i Slovenské republice několik. Jejich společným znakem je poloha, zpravidla totiž leží na soutocích říček nebo potoků. Lze tedy s jistotou říci, že Rakovník nedostal jméno po korýšovi, nýbrž že se jedná o typické pojmenování osad, jež byly založeny na ostrůvku porostlé rakovicí. Patrně jméno Rakovník původně náleželo Rakovnickému potoku, který městem Rakovníkem protéká.¹⁰

Rakovník se stal z rozhodnutí vladaře novým sídlem *cudaře - krajského soudce*, i přestože zde v jeho těsném sousedství měl působnost křivoklátský kastelán, jejichž kompetence se z části překrývaly. Z tohoto důvodu se celá oblast nazývá Rakovnicko a nikoliv Křivoklátsko. Správním místem kraje byl ale hrad Křivoklát, proto křivoklátský kastelán politicky a vojensky ovládal celou oblast. Je také pravdou, že to byl právě vliv hradu

⁷ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. Rakovník: Josef Novotný, 1896. 1 s.

⁸ KOČKA, Václav. *Dějiny Rakovnicka*. Rakovník: Musejní spolek král. města Rakovníka a politického okresu Rakovnického, 1936. 644 s.

⁹ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 1 – 2 s.

¹⁰ Rakovice je odrůda košíkářské vrby – Vrba nachová (*salix purpurea*)

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny*. Díl III. Praha 1951.

Křivoklátu, který pomohl Rakovníku ve svém rozvoji. Místní i hradní šlechta, která chtěla být svému knížeti, posléze králi, nablízku, přebývala právě v Rakovníku. Proto město vzkvétalo, a to až do období husitských válek. Přestože se Rakovník snažil také samostatně získat přízeň panovníka i mimo hrad Křivoklát, byl jeho význam hlavně regionální, neboť hospodářsky sjednocoval okolní vesnice jako trhové město potvrzené králem.

1.2 Město Rakovník (1300 – 1575)

Rakovník se postupem času stal důležitým trhem a bohatým sídlem, přesto nebyl dlouho povýšený na město. Na tuto poctu muselo město počkat až do nástupu krále Václava II. na český trůn. Tento panovník povýšil Rakovník na *město hradské*. Přestože bylo sídlo a posléze město na hradu Křivoklát politicky a správně závislé, získalo si i tak svá privilegia. V oblasti soudnictví smělo například dříve než Křivoklát používat pražské právo. Rakovníčané také směli „*svobodně o statku svém pořizovati a svobodně mohli lámat dříví v křivoklátských lesích*.“ Král Jan Lucemburský tato privilegia udělená jim Václavem II v roce 1319 opětně potvrdil. Rakovníčanům ale vedle práv také zůstaly dávné povinnosti spojené s hradem. V době, kdy na Křivoklátě přebýval král, byli povinni obstarat, zapůjčit a dovést, dvořanům a všem dalším lidem z průvodu *ložní šaty, přikryvadla, slavníky* a další. Ke královským honitbám se zdarma musel dostavit dostatečný počet lidí, vozy a koně se zapůjčovali za úplatu.¹¹

Městský úřad Rakovník byl nadále podřízen Křivoklátské hradní správě a skládal se z rychtáře, dvanácti konšelů a radního písaře. Na královské město byl Rakovník povýšen až s velkým časovým odstupem, a to roku 1588, byť např. Palacký o tomto povýšení hovoří nepřesně již s velkým časovým předstihem.

Rozvoj města Rakovníka byl od začátku úzce spojen s životem a politikařením na českém trůnu, čímž trpěl nejen vlastní hrad Křivoklát a město Rakovník, ale i celé přilehlé okolí. Český král Rudolf Habsburský nechal obsadit hrad Křivoklát rakouskými a švábskými žoldněři. Ti po jeho smrti, když na trůn dosedl nový král Jindřich Korutanský, nechtěli vrátit hrad Křivoklát zpět. Vypudil je odtud až Vilém Zajíc z Valdeka. Jak stojí v Kronice tak řečeného Dalimila „*Tehdy smělý Vilém Zajíc, jenž měl vlast svou nad vše rád, sebral Švábům chutný krajíc tím, že dobyl Křivoklát*.“¹²

¹¹ LEVÝ, František. *Královské město Rakovník*. 5 - 6 s.

¹² DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Svoboda, 1977. 169 s.

Vilém Zajíc z Valdeka si pak vzal Křivoklát do zástavy a bez větších potíží si přisvojil i poddanství Rakovníka. Nejprve využíval Křivoklát jako svou základnu, když bojoval s Jindřichem Korutanským (1310), po šesti letech s Němci, kteří přišli do země v průvodu Jana Lucemburského a dále 1317 s králem, který se chystal zaplavit Čechy cizími vojáky a porazit stoupence své manželky. Na jeho válečné výpravy museli Rakovníčané přispívat nejen svým majetkem, ale také vojáky. Celé okolí bylo zasaženo jeho válčením, které probíhalo často právě na tomto území. Jako příklad úporných bojů, na území rakovnického okresu, poslouží nedaleký „Hlavačov“, který se od roku 1354 uvádí již jako zřícenina.¹³

V době Valdekova válčení se Rakovník choval důstojně. Král Jan Lucemburský sám dal Rakovníkům potvrzení, že „*před jinými zachovali mu nenarušitelnou věrnost, jak v celém království jest vědomo.*“¹⁴ Také jim potvrdil jejich práva. Rakovníčané vedle toho žádali i svobodu osob a statků. Ještě toho roku 1319 jim byl panovníkem vydán 18. srpna v Praze majestát, který potvrdil Rakovníku v celém rozsahu privilegia, které jim udělil král Václav II. Navíc panovník přidal k jejich právům tento, později v dějinách závažný odstavec:

*„Kdyby případem bylo potřeba, že bychom My, naši dědicové neb nástupcové. Jmenované město (Rakovník) jakýmkoli způsobem ústně, písemně neb jinak – komukoli vynajali neb v zástavu dali, má ten neb oni, jemuž neb kterým jmenované město vynajati neb zastaviti by potřeba bylo, berni toliko již řečenou i nic více z něho odvozovati, osoby však i věci měšťan dotčeného města našeho v Naší, dědicův neb zástupců milosti a ochraně aby byly a zůstávaly chceme, všechny totiž měšťany psaného města naší komoře připisujeme. Také udělujeme měšťanům toho města právo: zajíce a lišky se psy, nikoli však s tenaty, i vše ptactvo honiti, zakazujeme však jim i budoucím pod trestem noční čekání na zajíce.“*¹⁵

Dalším listem z 15. září 1319 nařídil, aby nikdo v okolí Rakovníka nevařil ječné ani pšeničné pivo, ale naopak tento nápoj od Rakovnických kupoval. Tímto krokem dopomohl rakovnickému pivu k věhlasu, který postupem času získalo. O tom svědčí i staré české pořekadlo, v současné době heslo rakovnického pivovaru, v tomto znění: Unus papa Romae, unus portus Anconae, una turris Cremonae, una ceres Raconae. („Jeden papež v Římě, jeden přístav v Anconě, jedna věž v Cremoně, jedno pivo v Rakovníku.“)¹⁶

---

¹³ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 7 s.

¹⁴ Tamtéž 7 s.

¹⁵ Tamtéž 8 s.

¹⁶ Tamtéž 157 s.

Majestát krále Jana Lucemburského znamenal pro Rakovník základ osobní svobody a samosprávy. Je však třeba zdůraznit, že tehdy se poměry stanovené smlouvami a majestáty násilně měnily dle královských potřeb, a to hlavně potřeb peněžních. A tak město Rakovník, ačkoli bylo podřízeno královské komoře, neustálými zástavami Křivoklátu zůstávalo dále pouze *městem hradským* na hrad Křivoklát vázaným.

Zástavu Křivoklátu provedl hned král Jan Lucemburský, a to již roku 1323, Jenčíkovi, Vavřinci, Herbortovi a Peškovi bratrům z Janovic. Učinil tak bez jakéhokoli zřetele na práva a svobody Rakovníka. Jeho syn, králevic Karel, pozdější král a císař Karel IV., když měl svěřenou vládu v nepřítomnosti otce, zastavil Křivoklát roku 1335 Ježkovi z Olbramovic, synu Bartovu, a po vypršení zástavy roku 1343 ho zastavil znovu, Kutnohorskému měšťanu Heinlinovi, jinak Jindřichu Eulauerovi (Jílskému).¹⁷ Tyto pronájmy byly výslovně „*s městečkem Rakovníkem, se vším panstvím i poddanými a many i se soudem krajským, se všemi právy a požitky, které od starodávna k tomuto hradu patřily, zejména právo v kraji Rakovníckém popravce a Žatecké cúdě úředníka, písaře a jiný úřad sázeti a sesázeti.*“¹⁸

Až v roce 1347 byl Křivoklát opět navrácen koruně. Když téhož roku Karel IV. slavil na Křivoklátě velikonoce, posluhovalo mu při stole dvanáct mladých rakovníckých šlechticů. Že si tento panovník uvědomoval cenu Křivokláta, je patrné z jeho rozhodnutí zařadit ho do „*Majestas Carolina*“ mezi hrady od koruny neoddělitelné.¹⁹

Za vlády Karla IV. byly v Rakovníku stabilizovány společenské poměry, na rozdíl od doby předchozího panovníka Jana Lucemburského, kdy se vlastníci města často střídali. Proto nic nebránilo dalšímu rozvoji města, kdy za finanční podpory z královských důchodů začala stavba nového farního chrámu, jehož rekonstrukce byla nutná, neboť v roce 1349 vyhořel. Stavbu této svatyně podporoval také syn Karla IV. a nástupce na trůnu Václav IV., který po přimluvě arcibiskupa Zbyňka, roku 1407, obdařil zdejšího kněze některými milostmi. Tímto se kostel stal kostelem děkanským.²⁰

Po smrti Václava IV. vypukly husitské nepokoje, které přerostly v revoluci. Ta pod záminkou boje o narovnání liturgického řádu měla zahýbat společenskou a mocenskou situaci v zemi. Husovo učení se v Rakovníku ujalo. Zikmund Lucemburský, syn Karla IV. a bratr

---

¹⁷TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis Prahy*. Díl I. Praha 1855. 299, 538 s.

TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis Prahy*. Díl II. Praha 1871. 472 s.

¹⁸ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 10 s.

¹⁹ Tamtéž 10 s.

²⁰ Tamtéž 10 s.

Václava IV., král uherský a císař římský, vyhlásil křížovou výpravu proti husitským vzbouřencům. Obsadil hrad Křivoklát a nechal zde početnou posádku, která dle kronik další dva roky Rakovnicko *vydírala*. Pod její ochranou sem byl dosazen na počátku roku 1422 kněz Ondřej z Broda, aby tu „*zavedl lepší řád v náboženství a vyplenil bludy hlásané od kněží výtržných.*“²¹

Roku 1422 Křivoklát vyhořel a královské vojsko jej opustilo. Ještě v tomtéž roce obsadili hrad Křivoklát husitští příslušníci z měst Pražských. Svými výpady do okolí hradu páchali husité Zikmundově katolické straně značné škody. Proto Hanuš Kolovrat na Krašově, držitel královských hradů Točnicka a Žebráka a přední vůdce katolíků, zaútočil dne 10. srpna 1422 na Křivoklát. Hrad dobyl a zajal husitskou posádku i s jejím vůdcem a hejtmanem Absolonem z Chříče, Janem z Valče a rytířem Hečice. Ti byli i s ostatním utrakvistickým osazením hradu odvezeni do Prahy.²²

Momentu překvapení chtěl využít Absolonův bratr Žibřid, který se svou družinou následně vtrhl na hrad Křivoklát. Jeho útok byl úspěšný, díky nedostatečnému počtu Hanušových vojáků, hrad dobyl. Na to reagoval Hanuš Kolovrat. Za pomoci Aleše Holického ze Šternberka a Týřova rychle Křivoklát získal zpět a začal útočníka pronásledovat. Žibřid uprchl do Rakovníka, kde očekával podporu od místních husitů. Oba pronásledovatelé se probjovali do města a zahnali Žibřida do opevněného chrámu. Tam se on a několik jeho druhů zoufale bránili přesile, dokud město včetně kostela nezačalo hořet. V nastalém zmatku se podařilo Žibřidovi uprchnout do Žatce. Mezi padlými po tomto boji v městě Rakovníku, se nalézal i děkan Ondřej z Broda, který nechtěl dobrovolně odevzdat kostel Žibřidovi a také rytíř Otík ze Skřivan. Chrám tehdy vyhořel úplně. Oheň se rozšířil i na „Zákostelí“, dále zničil školu, děkanství, rychtu a několik soukromých domů.²³

Za své zásluhy získal Aleš Holický ze Šternberka od krále zástavu Týřova i Křivoklátu na dalších třicet let. S obyvateli Rakovníka po celý čas jeho držení nakládal jen jako s poddanými. Ale obec měla všechny důvody být s tímto členem panského rodu za dobře a tak se mu snažila ve všem vyjít vstříc, neboť byl to jeden z předních přátel panovníka Zikmunda. Navíc byl roku 1423 na sněmu zvolen mezi hejtmany tvořící nejvyšší zemskou správu.

---

²¹ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 11 s.

²² TOMEK, Václav Vladivoj. *Dějepis Prahy*. Díl IV. Praha 1899. 255 s.

²³ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 12 s.

Kromě bratrů Absolona a Žibřida z Chříče se okolní šlechta hlásila ke straně pod jednou, navíc byla většina, mimo manů Křivoklátských, zaměstnána, stále nebo dočasně, v řadách vůdců této strany.²⁴ Stav pokoje nastal po přestoupení Aleše Holického ze Šternberka ke straně pod obojí, roku 1424. Ale s návratem knížete Zikmunda Korybuta do země vznikl mírný zmatek. Aleš Holický znovu vstoupil do služby císaře Zikmunda. Tak jako tak bylo Rakovnícko, i v této revoluční době, ve stavu relativního klidu a pokoje, neboť bylo ze všech stran obklopeno pány strany pod jednou, tedy pány katolického vyznání, kteří byli v příměří s Táboři a s celou stranou pod obojí.²⁵

Situace Rakovnícka se však změnila roku 1430, když husité obléhali hrad Libštejn. Sedm týdnů drželi tito kališníci bratry z Kolovrat, držitele Libštejna, v šachu, až byli donuceni se vzdát a „stát za jedno“ s Táboři a se staroměstskými Pražany. Ztrátou takto mocných přátel utrpěla moc Aleše Holického v této oblasti. O to snadněji pak mohl husitský vojevůdce Prokop Holý projíždět Rakovníckem a Křivoklátskem při ústupu od Plzně roku 1431, a po cestě brát po vsích a městech všechno co vojsko potřebovalo, hlavně obilí, dobytek, koně.²⁶ Odvetné kroky husitům pak pan Aleš ze Šternberka učinil roku 1434 v bitvách u Hřib a u Lipan, následujícího roku také u hradu Ostromeče, který byl centrem „jednoty panské.“²⁷

Roku 1436 byly uděleny Čechům Basilejská kompaktáta a Zikmund byl všeobecně uznán za českého krále.

Rakovničtí pilně plnili válečné řady vojsk pana Aleše ze Šternberka a věrně mu pomáhali bojovat ve prospěch náboženské svobody, a veřejného pořádku. Tím si získali jeho náklonnost. Povolil jim utrakvistického kněze a dělal jim různé ústupky, díky kterým se mohlo město a okolí trochu vzpamatovat z válečných škod. Po čtrnácti letech od Žibřidovy rakovnícké příhody z roku 1422 se začalo pracovat na obnově chrámu, který při ní vyhořel.

---

²⁴ Další držitelé okolních statků, když vypukly husitské nepokoje: „*Krakovec Hyncik Bechyně z Lažan, Kolečovice Jan z Kolovrat na Bezděkově, Šmikusy Jan a Stanislav Žďárští, Blšany Vlček z Blšan, Vysokou Libyni Teodor z Gutštejna, Hořesedly kněží král. Kaple Všech Svatých na hradě pražském, Chrástany Jan Student z Tachlovic, býv. Purkrabí křivoklátské, Kručovou Jan Prudek ze Lhoty, ČernocDrslav z Krásného Dvora, Veclov Henryk z Vojkovic, Děkov Sulek a Jan z Děkova a Jan ze Sadek, Krušovice Jan z Krušovic, Kúnov Jiří z Kúnové (strýc Petra Kokota) a syn Jan, Senec Jan Majer, Tytry Jan Rejn, Všetaty Vrš mld., Skřivany Otík ze Skřivan, Slabce Jan Boreň, Šlovic Bartoš ze Šlovic, Sadlno Janek, syn Mikšika Kadeřavého ze Sadlna, Skrýje Mikuláš z Husi s bratrance svými Sezemou, Janem a Jaroslavem farářem v Lažicích a Jan Stebňák ze Skrýj (a 1405 na Strojenicích), Zvíkovec Ondřej Špalek ze Slatiny, Hřebečníky Sulek, Dolany Dobeš Vrš z Modřevovic, Dubňany bratří Hrdon a Jan Gutové a Podmokle Zdeněk z Podmoklí.“*

LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 13 s.

²⁵ Tamtéž 13 s.

²⁶ Tamtéž 14 s.

²⁷ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě*. Díl III. Praha , 415 s.

V této nestabilní době však nemohlo být na takto monumentální stavbě pracováno jinak než útržkovitě.

Po smrti krále Zikmunda Lucemburského (9. prosince 1437) jmenovala strana pod obojí českým králem polského Kazimíra, proti katolickými stavy jmenovanému Albrechtovi. Aleš Holický ze Šternberka byl poslán do Polska. Jakmile opustil zemi, začali mu nepřátelé pustošit statky. Jeho syn Petr, ačkoli velmi mladý, se spojil s okolními městy a polským vojskem, které bylo vyslané na hrad Křivoklát, aby se jim bránil. Nutná obrana přerostla postupně ve válku. Ale v bitvě u Želenic dne 23. září 1438 byl Petr poražen a zajat. Následně byl tři roky „v okovech držen.“ Tato válka pokračovala až do návratu jeho otce, Aleše Holického, tedy do února 1439. Po smrti krále Kazimíra nastalo příměří a následujících čtrnáct let udržoval pán Holický na Rakovnicku mír a pořádek.²⁸

Oba Holičtí nyní stáli na straně husitů. Začali vyzbrojovat vojenskou silou Křivoklát, ale i jiná místa na panství, Rakovník nevyjímaje. V tuto dobu byl chrám sv. Bartoloměje již takřka dobudován, ale opět sloužil spíše pevnostnímu účelu, než církevním službám.

Následující tři roky vyjednávali Holičtí o novém králi. Petr Holický strávil celý rok 1447 v ležení u Žlutic, Rakovníčtí mu do těchto míst posílali zásoby obilí, piva vína a jiných potřeb. V letech 1448 – 1450 směřovaly tyto zásilky do Bečova, kde tábořil Aleš Holický, aby byl nápomocen Jiřímu z Poděbrad při dobývání Prahy.²⁹

Roku 1451 odstoupil nejvyšší purkrabí Oldřich z Rožmberka, poté proběhlo smíření obou stran. O dva roky později byl Křivoklát opět vrácen koruně.

Nový král Ladislav Pohrobek potvrdil Rakovnická privilegia v Praze dne 7. června roku 1454. V potvrzovacím majestátu byl na prvním místě doslovně vypsán majestát krále Jana Lucemburského, v závěru pak přiložen souhrn ostatních svobod města. Který obsahoval:

a) „právo míle“, tj. zřizování jiných pivovarů bylo v okolí zakázáno.

b) Právo Starého města Prahy

c) Libovolné nakládání se svými statky za života i při smrti

d) Sbírání a lámání vývratů, souší, chrastí, suchých větví v lesích křivoklátských „podle dávného obyčeje předků“

²⁸ LEVÝ, František. *Královské město Rakovník*. 15 s.

²⁹Tamtéž 17 s.

e) volba vlastního soudce, ačkoli byl povinen se po svém zvolení představit hradnímu hejtmanu.

f) popravování menších zločinců, při čemž soudní náklady měl uhradit ten, čím byl trestaný poddaným.³⁰

Rakovničtí tedy směli znovu volně hospodařit se svými statky a svobodně odkazovat své majetky. Měli právo spravovat, soudit a popravovat, směli sami přijímat do města sousedy i pomocnou sílu, stejně jako je propouštět, zkrátka směli vyřizovat všechny věci obecní a mohli svobodně rozhodovat také ohledně sirotků, důchodů, hospodářství aj. Kromě tohoto jim král Ladislav řečený Pohrobek potvrdil jiným listem téhož roku osmidenní trh, čtvrtou neděli po velké noci Cantate.³¹

Tyto privilegia posléze ve stejném znění potvrdil i nastupující Jiří z Poděbrad dne 2. listopadu 1459. Následovala klidná padesátá a z části šedesátá léta patnáctého století, pak ale katolická šlechta, zformovaná do „jednoty bratrské“ obžalovala krále Jiříka z Poděbrad, že se nechová podle desek zemských. Rakovničtí však zachovali králi věrnost, tím že mu nabídli pomoc. Z Rakovníka se do vojenských řad krále přihlásili tito měšťané: *Lineš, Ambrož Voda, Tomáš Lovčovic, uroz. HynčChodour, Martin Houžka, Jiří Sklenář, Jan Kytlice a Václav Lineš*. Těm byl po Vánocích 1466 do ležení u Žatce doručen majestát „za vytrvalou a obětavou přichylnost Rakovníka“ vydaný v Praze 9. prosince. Dědičně jim udělil držení potoků od vrchu Hana až k tzv. Huti (*sub loco, ubi olim forum conflabatur, nominatur vulgariter Huti*).³²

Proti Jiřímu z Poděbrad však povstal silnější nepřítel než domácí odbojná šlechta, a to Matyáš, král uherský. V roce 1469 ve veřejné hotovosti postavilo a vydržovalo Rakovnícko s Žateckem tisíc mužů, 900 pěších a 100 jízdních, mezi nimi 12 kopiníků, bojovníků s kopím, a 30 vozů.

Po skončené válce s Matyášem se Rakovničtí ucházeli o svou odměnu. Král sám byl přesvědčen o důležitosti a veřejném vlivu Rakovníka. Proto těsně před svou smrtí, roku 1471, dovolil, „aby Rakovničtí město své zděmi, věžmi a branami zděnými uzavřít a ohraditi směli na způsob jiných měst hraničních a užívali těch všech všeliakých svobod, práv, zvyklostí a milostí, jichž jiná města v království Českém užívají, buďto z navyklosti neb z práva a jim ve

---

³⁰ LEVÝ, František, Dějiny královského města Rakovníka. 18 s.

³¹ Tamtéž 19 s.

³² Tamtéž 19 s.

všem byli rovni.“³³Tento majestát ale vyšel až s podpisem krále Vladislava II., následníkem Jiřího z Poděbrad. Rakovník na nových hradbách začal pracovat hned roku 1471.³⁴

Hlavně díky hospodářskému vysílení Rakovníka, zapříčiněnému válkou, nepostupovalo opevnění města nijak rychle. Jelikož si i král Vladislav II. cenil služeb, které vykonali Rakovníčtí pro jeho předchůdce, a sám si chtěl zajistit jejich oddanost, povolil jim k snadnějšímu opravování města, roku 1473 právo na šestnáctidenní trh při sv. Bartoloměji. Při tom jim dovolil, aby „do vůle a odvolání královského v branách vybírali clo z každého koně u vozu kupeckého nebo formanského po jedné jízdě do města i z města halěř, z selského vozu peníz a z kar také halěř, vyjma lidu křivoklátského.“³⁵

V poslední čtvrtině patnáctého století došlo konečně i na Rakovnícku k urovnání náboženských sporů. Bylo dokončeno opevnění města, postaveny nové veřejné budovy (radnice, fara aj.), opravovány a stavěny cesty, silnice, zakládány rybníky, kupovány mlýny a podobně.

Roku 1482 byl městu Rakovníku potvrzen erb, který od této doby zdobil městské brány a městskou pečeť. Potvrzen mu byl 12. února 1482 v Praze, s následujícím popisem: „Štít lazurové barvy, v němž brána městská s zavěšeným šrankem otevřená, s dvěma jednostěnnými obyčejnými okny z čtverhranného kamene postavená a pěknými bílými kranclami a červenou do špice zakončující střechou ozdobená; mezi těmi věžmi a kranclami malý štítek bílé (stříbrné) barvy a v něm rak červený, klepety vzhůru obrácený a nad tím štítkem zlatá koruna královská.“ Obec měla používat zelený vosk na pečetění. Také byl městu přidán nový šestnáctidenní trh při sv. Martinu.³⁶

Listem královským krále Vladislava II. vydaným roku 1500 v Budíně, v neděli před přenesením sv. Václava, bylo dovoleno Rakovníckým „pro poctivost města“ pečetit červeným voskem. Když potom ještě roku 1514 vypravilo město deset ozbrojených mužů do Uher, na utlumení vzpoury tamního selského lidu proti šlechtě, což bylo více, než mu udávala povinnost. Připojil král roku 1515 k pravomocím obce soudit rozsuzovat a pokutovat (ve prospěch obce) násilí, zhářství a vraždy. Přitom král učinil ještě jednu zvláštní milost a to, že Rakovníčanům povolil lámat kámen na skále, která leží u rybníka v Hlavačově, aby z ní mohli stavět a opravovat obecní i soukromé stavby, především však městské zdi. Majestát

³³ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 21s.

³⁴ Tamtéž 21 s.

³⁵ Tamtéž 72 s.

³⁶ Tamtéž 73 s.

končí: *Přikazující všem poddaným našim království Českého a zvláště hejtanům zámku našeho Křivoklátu, nyníjším i budoucím, věrným našim milým, abyste jmenované Rakovnické obyvatele nyníjší i budoucí, při svrchupsaných milostech měli, drželi a neporušeně zachovali, žádných jim v tom zmatkův a překážek nečiníce, ani komu činiti dopouštějíce pod uvarováním hněvu a nemilosti naší a budoucích našich králův Českých.*³⁷

Zřízení *hotovosti*, stálé vojenské síly, bylo Rakovníku nařizeno od roku 1513. Mělo se jednat o šest osob, a jak píše Pražané, měl by mezi nimi být někdo, kdo „*tím darem od Boha obdařen, kterýžby věcem válečným rozuměje, jimi, kdyby potřeba bylo, hýbati mohl a uměl.*“ Takoví muži byli v Rakovníku zejména Volfík Sklenář, Martin Šípek, Štěpán Cvrček, Dania pekař a Ronůskové.³⁸

Po smrti krále Vladislava II (roku 1516) vládl v Čechách nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu. Již roku 1517 mu Rakovničtí pomáhali ve vojenské výpravě proti královským podaným ze sousedních Lišan a Kněževsi. Chtěl je donutit k poddanství Albrechtu z Kolovrat na Krakovci a Kolečovicích. Sedláci se sice zavázali platit mu poplatky a úroky, dědičnou poddanost mu však slíbit nehodlali. Na sklonku srpna proto sedláci zahájili svůj boj tím, že obsadili Lišanský kostel. Okolní lid se k nim ve velké míře přidával, údajně měli k dispozici hákovnice a množství i jiné střelby.³⁹

Dle archivních pramenů tato vzpoura trvala měsíc. V úterý, týden po rakovnickém posvícení (na sv. Jiljí), přijelo do Rakovníka vojsko s děly. Když se potom k Lišanským vyslaný vyjednaváč vrátil s nepořízenou, nastoupilo vojsko proti povstalcům v polním tažení. Tato bitva netrvala déle než dva dny. Rakovnické ozbrojence o síle 20-ti mužů jako součást dorazivšího vojska vedl pekař a mlynář Dania. Sedláci opustili kostel a utekli do lesů, tam zůstali nějaký čas. Nakonec svůj boj vlastně vyhráli, neboť jako dříve zůstali „příslušní k hradu Křivoklátu.“⁴⁰

Na českém trůně seděl Ludvík Jagellonský, ačkoli spíše než na českém seděl na uherském. Král Ludvík Jagellonský totiž skoro veškerý čas trávil v Budíně a do Českých zemí zavítal jen sporadicky. Roku 1520, když již hrozila občanská válka v českých zemích, které byly čím dál více ovládané skupinkami mocnářů z řad šlechty. Bylo nutné, aby se král vrátil do Čech a zjednal pořádek. Dne 16. dubna 1520 hostil Rakovník sjezd svolaný nejvyšším

---

³⁷ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 73 s.

³⁸ Tamtéž 150 s.

³⁹ Tamtéž 76 s.

⁴⁰ Tamtéž 76 s.

kancléřem Ladislavem ze Šternberka. Rozhodlo se zde, že se má jet hromadně králi naproti do Prešpurka, ustanovila se zvláštní berně na opatření jeho dvoru, a bylo řečeno, že kdyby král kvůli jakýmkoli překážkám nemohl přijet do Čech, má se pro něj táhnout vojensky. Toto rozhodnutí bylo následně reprodukováno pánům a rytířům, kteří v tu dobu sněmovali v Praze. Tito se usnesli, že se sjedou pouze na sněm obecní, kam bude také povolán městský stav. Tak se stalo 27. května 1520 o dni sv. Duše, kde byla uznána potřeba, aby král přijel do země a ujal se panování.⁴¹

Ještě toho roku měli jet králi vstříc, ten ale svůj návrat do Čech odložil na neurčito, neboť tou dobou byl plně zaneprázdňen přípravami na boje s Tureckým vojskem. Z Rakovníka bylo za tímto účelem vyzbrojeno deset mužů, jejichž velitelem byl Volfík.⁴²

Ludvík Jagellonský přijel do Čech v březnu roku 1522 a ujal se vlády. Hned v létě zavítal na Křivoklát a při svých častých lovech nejednou navštívil město Rakovník.

Volfík, rotmistr desetičlenné rakovnické vojenské výpravy, se vypravil jako součást královského vojska, roku 1526 do Uher proti Sulejmanovi I. Avšak dříve než došlo české vojsko k bojišti, odvážil se král Ludvík Jagellonský utkat s nepřítelem v poli u Moháče, kde byl poražen a pravděpodobně na ústupu utonul v bahně.⁴³

Nástupcem Ludvíka Jagellonského na českém trůnu se stal Ferdinand I. Habsburský. Královská města byla nucena dále přispívat panovníkovi na válku s Turky, a to jak penězi, tak vojáky. Stejně jako jeho předchůdce pobýval král Ferdinand rád na hradě Křivoklátě a při té příležitosti mnohokrát zavítal i do města Rakovníka. Svou přízeň obyvatelům Rakovníka začal projevovat ovšem až po roce 1547, kdy mu věrně sloužili ve válce s tureckými houfy.

Vojenské hotovosti, kterou Ferdinand v celé zemi svolal bez svolení sněmu dne 5. února 1547 „na obranu království“, velel v kraji rakovnickém Burjan Chodour z Lokte na Skřivani a Vničech. Rotmistrem vojska městského byl Duchek Šípek. Při vzpouře stavů roku 1547 zůstali Rakovníčtí věrní svému králi, stejně jako Plzeňští, Budějovičtí a další. Král odměnil jejich poslušnost tak, že *směli piva svá v městech Pražských vystavovati a posudné*

---

⁴¹ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě*. Díl V. Praha, 369 – 423 s.

⁴² LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 78 s.

⁴³ Tamtéž

od nich jen dle sněmovních usnesení mělo být vybiráno. Takto psal Ferdinand výběřcímu v kraji rakovnickém Hanušovi z Nosit:⁴⁴

„Slovútný věrný náš milý!

Předešlého léta 1547 před odjezdem Naším z hradu Pražského jsme tobě poručiti ráčili, od Rakovnických posudné tím vším způsobem bráti, jakož některá města, zapsavší se nám, je dávají. I jsouce nyní hodnověrné zprávy, že jsou se oni Rakovničtí v tom podzvížení dobře a poddaně chovali, protož poroučeti ráčíme, abys po dnešní den od dotčených Rakovnických toho posudného jinač nebral, než jak sněmovní snešení o též posudné a instrukcí od Nás vydané ukazuje, jinač nečině. Na hradě Pražském v neděli smrtelnou 1549.“⁴⁵

Rakovníku byla roku 1547 Ferdinandem potvrzena všechna práva v plném rozsahu, navíc bylo město ušetřeno zavedení úřadu královského rychtáře. Tento úřad byl v jiných městech zaváděn jako reakce na vzpouru, úkolem královského rychtáře byl královský dozor nad městskou radou, hospodařením města, a koneckonců i nad městem samotným, aby v něm nebudelo protikrálovské pnutí.

Do konce vlády Ferdinanda I. a i při následném období vlády Maxmiliána II. Habsburského se město dočkalo klidu. V tomto stavu vstoupilo do rudolfínské doby, která byla stejně protichůdná, jako její hlavní představitel Rudolf II. Na jejím začátku získal Rakovník kýžené zařazení mezi města třetího stavu. A na konci této epochy zůstal finančně vyždímaný a v obavách z následujících událostí, které měli zahýbat s osudy nejen českých zemí, ale pod kterými se zachvěla celá Evropa.

1.4 Královské město Rakovník v rudolfínské době (1575 – 1618)

Rudolf II. Habsburský, král a císař, obdivovatel umění, vědy, techniky. Pravděpodobně nejslavnější mecenáš, jaký se kdy procházel po Praze, ze které na několik let udělal nejvýznamnější sídlo světa. Muž plný rozporů, na první pohled vystupuje jako ctihodný muž, diplomat, model své doby a osvícenec, na druhou stranu však jako pomstychtivec a válečník, stížený rodovými degeneracemi, jako plod manželství bratrance a sestřenice. Tím vším byl Rudolf II., tak jako tak, éra jeho vlády je světovým pojmem, oslavou

---

⁴⁴ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 86 s.

⁴⁵ Tamtéž 86 s.

kultury i věd, tento muž se nesmazatelně zapsal do historie nejen naší země, ale celého světa. Na český trůn usedl dne 22. září 1575.

Čtyři roky po Rudolfově korunovaci se Křivoklát opět vrátil koruně. Obyvatelé Rakovníka si od tohoto slibovali, že konečně nabudou platnosti všechna postupem času získaná práva a privilegia, že město přestane být pouhým poddaným Křivoklátského panství. Tento úsudek se neukázal jako správný. A tak město naprosto změnilo svou dosavadní strategii a začalo požadovat nejen osvobození od povinností ke Křivoklátu, ale o připojení města Rakovníka k městům třetího stavu.

Za tímto účelem byli k císaři vysláni zástupci města, aby panovníka přesvědčili uvažovat o povýšení města. Údajně poukazovali hlavně na nemalý prospěch, který by z Rakovníka plynul, pokud by nebylo *neustálého porušování starobylých výsad a svobod*. Panovník se zavázal uvažovat o tomto kroku a vedle toho Rakovníku vydal vlastnoručně podepsaný list, ve kterém nabádal *hejtmana, fořtmistry, lesní úředníky, a všechny fořknechty křivoklátského panství*, aby nekladli Rakovnickým žádné překážky, ohledně jejich starobylých práv. Tento dokument byl vydán v Praze v pondělí po třech králích roku 1579. A tak mohli Rakovničtí opět svobodně *provozovat živnost na gruntech křivoklátských, honit dobytek do lesů na pastvu a dřevo i kámen lámat*.⁴⁶

Radost z úspěchů na poli politickém ovšem vystřídal roku 1582 smutek. Od června do listopadu toho roku zde podlehl na morovou nákazu na šest set padesát osob.

Snaha o vymanění se z moci Křivoklátu pokračovala. Dokonce si Rakovničtí zajistili roku 1580 na sněmu přímluvy od všech zemských úřadů a stavů. Na základě četných intervencí, slíbil císař roku 1582, že jejich žádost vyplní. Císař je tímto majestátem sice osvobodil od křivoklátské jurisdikce, naproti tomu ale důrazně lpěl na druhém artikulu: *„vysílati nejen k lovům rodiny císařské dostatečný počet lidí, ale i všecko to činiti a vykonávati, čím jsou sic mimo to posud k zámku Křivoklátu povinni, jak a kdykoli by toho potřeba ukázala a císař o tom poručil*“.⁴⁷

Byla dojednána výše výkupného za udělení majestátu na 3556 kop a 40 grošů českých a bylo schváleno jeho znění. Než však byl majestát samotný potvrzen panovníkem, objevil se nějaký „dobrodinec“, který Rakovnické před císařem obvinil z nedovoleného provozování myslivosti, tedy z pytláctví. Panovník proto majestát odmítl podepsat a město se muselo hodně snažit, aby prokázalo svou nevinu. To se podařilo teprve po čtyřech letech plných písemných omluv. Nakonec se císař, po rozmluvě s tehdejší primasem Janem Cvrčkem,

⁴⁶ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 97 s.

⁴⁷ Tamtéž 98 s.

rozhodl majestát podepsat roku 1588. Předtím ale změnil poslední článek o provozování myslivosti a nošení zbraně.⁴⁸

Tak získal Rakovník po mnoholetém snažení samostatnost. Dalo by se namítat, že jistou formou svébytnosti disponoval Rakovník již od krále Václava II., přes krále Jiřího a Vladislava II., ta mu ale byla odebrána zástavami Křivoklátu. Královskému městu Rakovník, bylo „*na sněmu vykázáno dle velikosti místo po Českém Brodě. Měl tedy za sebou ještě Rokycany, Vodňany, Poličku a Dvůr Králové.*“⁴⁹ O radosti obyvatel z tohoto dlouho očekávaného povýšení města Rakovníka svědčí četné dary děkanskému chrámu.⁵⁰

Z Rakovníka mělo být do bojů proti Turkům do Uher posláno 24 lidí, člověk na 8 osedlých, a tři koně s vojenským povozem, z 5000 kop berně jeden kůň a to brzy po sv. Bartoloměji. Správcové této výpravy byli Tobiáš Žlutický a Benedikt Sekyra. O tom, že si počínali statečně, svědčí tento záznam: „*Když vojsko české u Prešpurka dáti se mělo přes šířpruky, aby Turku pro nenabytnou škodu upíralo,*“ *povídají paměti městské, „pánové a rytíři se rozutíkali a domů navrátili, ale mnohá města setrvala, tak že se jim, poněvadž předních stavův nebylo, od vrchního hejtmána poděkování stalo a potom propuštění byli.“* Rakovníčtí všichni zůstali až do poděkování.⁵¹

Roku 1598 stihla Rakovník další morová rána. V krátkém čase tu zemřelo přes 300 osob, převážně mladých lidí, také byl dočasně zakázán dovoz piva do pražských měst. Města se ale ujal sám panovník a pohrozil Pražanům svou nemilostí, pokud by ztěžovali Rakovníčanům jejich živnost. Ještě o svatém Bartoloměji byla odkládána soudní řízení „*do příhodnějšího a bezpečnějšího času, až by morová rána přestala.*“⁵²

Tento morový předvoj zajistil městu jistou popularitu hned v následujícím v roce 1599. Toho roku zuřil po Čechách mor, ten již ale Rakovník nezasáhl. Proto byla do královského města Rakovníka přestěhována královská komora. Císař, přebývající v Plzni, toho toku v pátek po svatém Lukáši vyhlásil, „*aby kdo co na prodej veze, nejnam než do Rakovníka vezl a komoru a služebníky naše fedroval.*“⁵³ Dále ale přikazuje, „*abyvše do dotčeního města našeho Rakovníka pod žádným vymyšleným způsobem a zvláště z těch míst, kdež morová rána prosakuje, bez vůle a vědomí presidenta a rad našich nejjezdili ani*

---

⁴⁸ Tamtéž 98 s.

⁴⁹ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 100 s.

⁵⁰ Tamtéž 100 s.

⁵¹ Tamtéž 103 s.

⁵² Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648, SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, strojopis. 71 s.

⁵³ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 104 s.

*nechodili. Pakliby kdo proti tomu našemu císařskému poručení jináče učinil a svévolně do města vjel, vešel aneb mocí do brány se nutkal a vetřel, toho každého týž týž president a rady naše ihned skutečně trestati dáti mohou.*⁵⁴

Město mělo na začátku nového století velké finanční problémy. Roku 1600 bylo požádáno o vypravení 8 koní se 4 pacholky k odvážení munice do Vídně. Rakovníčtí na toto odpovídali komoře dopisem, ve kterém prosili, aby byli ušetřeni těchto vydání. *„Jakožto velice zadlužili a žádných důchodův nemajíce proti jiným městům, s nimiž v možnosti nijakž srovnávání býti. ...Neb s dobrým vědomím to za pravdu jistiti i Pánem Bohem se v tom dokládati bez hříchu můžeme, že množstvíkráté netoliko 5 kop ale ani 5 gr. k potřebám obecním odkud vzíti nevíme.*⁵⁵

Kromě válečných břemen, museli Rakovníčtí stále přispívat na výdaje dvora a císaře. Kromě četných půjček musel Rakovník přistoupit k rozprodávání svého majetku, tak roku 1607 byl nucen prodat Všetaty, aby uspokojil nejen věřitele, ale i císařovi potřeby.

Ačkoli se Čech nedotkly přímé boje s tureckým vojskem, nepanoval v zemi takový klid, jak by se dalo očekávat. Finanční nestabilita města nebyla to nejhorší, čím Rakovník trpěl. Naverbovaní válečníci proti Turkům totiž procházeli českým královstvím a plenili, co se dalo. Drancováním byli vyhlášeni především Valoni. Kde se ocitli, tam rabovali, vraždili nebo vypalovali. Po českých zemích se vedle žoldáků potloukaly i různé tlupy, které vybíjely dvory a mlýny. Zvláště pak, když turecké vojsko zaměstnávalo císařskou armádu.

Z těchto loupeživých tlup si vzali příklad jednotlivci chasy vandrovní, selské, sběhové, odpovědní nepřátelské šlechty atd. Tito se sdružovali a přepadávali na veřejných cestách pocestné, kupce i formany, pouštěli se také do osamocených mlýnů, dvorců, vesnic, ale troufli si i na města.

Zkušenost s nimi měl i Rakovník, když tato čeládka roku 1590 v sobotu před Novým rokem vzala útokem nový mlýn nedaleko města. Útočníků bylo devět. *„Přišli od Prahy, mlýn vybily, mlynáře, nemocnou manželku, čeládku a přítomného mleče svázali, truhly vysekali a všecko všudy od svrchků, nábytkův a jídla pobrali.*“ Václav Zajíček byl druhý den poslán do Rudy, Rynholce a Žehrovice, kde dostihl dva z nich, dalších pět pak polapili rychtáři. Tito lotři posléze přiznali, že vybili také mlýny pod Zákolany, v Buštěhradě a u Slaného. Byli popraveni.⁵⁶

⁵⁴Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648, SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 71 s.

⁵⁵ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648, SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 73

⁵⁶ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 104 s.

V českém království navíc hrozilo i další nebezpečí. „Jiný nebezpečný lid toulal se královstvím a Turkem najat, chtěl zakládáním ohňů Čechy vypáliti a znuziti. Paliče údajně najali Turci a platili od židů, měli skrze zakládání požárů šířit zmatek, oslabovat císařovu armádu a ochuzovat zemi. Placeni od židů proto, aby se pak právě židé mohli ve vypálených městech usadit.“⁵⁷

Podle záznamů vyhořel Rakovník roku 1590 třikrát. Po dvou letech vyhořely Senomaty až na 8 domů, faru a kostel „a to dost podivně.“ Z dalších příkladů: v Sušici se oheň rozšířil od radního písaře, požár zachvátil celé město, tamní písař uhořel i s dcerou. Brzy potom shořelo v Domažlicích 60 domů. Je snadno pochopitelné, proč kolem požárů vznikla taková panika, města byla vystavěna z větší části ze dřeva. Většina požárů však vznikla neopatrností, jako například již zmíněné Senomaty. V Rakovníku za každým ohněm viděli paliče od „půlměsíce,“ což vyústilo až v jakousi paranoiu konšelů, což dokládá stíhání paličů v roce 1594. Kdo byl jen trochu podezřelý, byl poslán do Rakovníka k soudu. Tehdy „*jich tu v malém čase okolo 18 hroznými smrtmi dle jich zasloužení (sic) ze světa sešlo.*“⁵⁸

Právě trestáním, zjišťováním, vězněním, vyšetřováním a popravováním různých lotrů si udělal Rakovník jméno v celé české zemi. Je však záhadou, proč bylo město v této otázce tak aktivní. Zda šlo pouze o potrestání zločinců či se chtěli zavděčit úřadům. Město se kvůli tomu ale dostalo do ještě větších finančních obtíží, protože sem byli ze všech různých koutů země posíláni podezřelí, ale veškeré náklady spojené s jejich odsouzením musel hradit Rakovník sám.

Roku 1607 prodali Rakovníčtí sídlo Všetaty, aby mohli uspokojit věřitele. Navíc se domnívali, že pokud bude jejich město „bez pozemských statků,“ budou, alespoň částečně odlehčeni od všemožných odváděných poplatků. Tento záměr jim ale nevyšel, ačkoli při každé příležitosti prosili o úlevy, přičemž se označovali jako „*chudá a nanejvýš zadlužená obec.*“⁵⁹

Nezůstalo však jen u rozvratu státních financí, který byl způsoben tureckými válkami. Přidala se k nim všeobecná nejistota, uvolněná bezpečnost a nespokojenost. Ve snaze o nápravu této situace, zmocnil Rudolf II. svého bratra Matyáše roku 1606 k vyjednávání o míru s Turky. Mír byl skutečně uzavřen ještě téhož roku. Císaři se ale zdál nevýhodný, a tak se ho zdráhal podepsat. To zapříčinilo spor mezi bratry, který měl veliké následky.

---

⁵⁷ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 104 s..

⁵⁸ Tamtéž 105 s.

⁵⁹ Tamtéž 105 – 106 s.

Matyáš reagoval svoláním schůze rakouských arciknížat, na které bylo prohlášeno, že Rudolf není schopný dále vládnout pro duševní chorobu, kterou trpí. Matyáš ho vyzval, aby mu postoupil panství a jako důkaz vážnosti své apelace začal sbírat vojsko. Nastalo vyjednávání, při kterém Rudolf volal po pomoci českých stavů. Ti byli ochotni pomoci pod podmínkou, že jim císař potvrdí úplnou náboženskou svobodu. Císař Rudolf II. neměl moc na výběr, neboť Matyáš táhl s vojskem na Čechy, a proto slíbil, že jejich žádost vyplní. Rakovník tak zachvátila nejistota ve věcech politických, ale navíc také roku 1607 další morová vlna.

Sněm byl svolán na 14. dubna 1608, aby na něm všechny tyto události byly projednány. Dostavilo se ale jen málo českých stavů a za absence stavů Moravských, které si získal Matyáš, nebylo ustanoveno nic podstatného.

Nyní již bylo úplně jasné, že Matyáš vážně uvažuje o sesazení Rudolfa II. Císař se i tak snažil udržet v České zemi pořádek, kromě vyslaných komisařů, rozeslal navíc instrukci, stalo se tak ve čtvrtek po Všech Svatých roku 1608, aby bylo všem známo, jak se mají chovat.

A právě někde zde vznikla taktika města, které se Rakovník držel povětšinu časů budoucích. A to počkat, co udělají jiní a podle toho se sami zachovat. Nejvíce patrné je to na korespondenci s městem Žatcem, přesněji dopisem z roku 1608, který byl datován k pátku po sv. Linhartu. Rakovníčtí zde píší, „*že cokoliv se v kraji plzeňském žateckém a slánském ode všech tří stavův dobrého nařídí, poněvadž i náš kraj k týmž krajů připojen býti má, k tomu ke všemu i my přistoupíme.*“⁶⁰

Příští rok slíbil Matyáš uherské, moravské a rakouské šlechtě úplnou náboženskou svobodu a právo státních úřadů. Vtrhl do Čech a svolal sněm do Čáslavi, kde se mělo projednávat Rudolfovo sesazení z trůnu. Narychlo byl proto sbírán po krajích lid, aby za jeho asistence nedošlo k takovému ponížení českého krále. Rakovníčtí také obdrželi výzvu, aby neprodleně táhli s lidem do plzeňského kraje. Tam se měli sejít s lidem z ostatních částí země.

Na začátku května již byla výprava „*téměř čtyřnásobně čtenější než vypraviti náleželo.*“⁶¹ Vymustrována byla Maxmiliánem Krakovským na Šípech. Tato „lidová milice“ se hnula k Praze, podle nařízení nového listu, pod vedením Václava Píseckého z Třebeska, kde byl 19. května svolán sněm. Na tomto sněmu nabídly protestantské stavy Rudolfovi pomoc za slib, že jim zařídí náboženskou svobodu podle konfesí z roku 1575 a zprostředkovaly v Libni

---

⁶⁰ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648, SOKA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 87 s.

⁶¹ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 109 s.

u Prahy mír mezi bratry. Rudolf podstoupil Matyášovi Uhry, Rakousy a Moravu, jeho vláda nyní spočívala jen nad Čechy se Slezskem a Lužicí.

Když pominuly válečné hrozby, mohl si leckdo myslet, že nastane jistá úleva od dávek odváděných císaři. Tak tomu ale nebylo. Rudolf od této doby myslel především na pomstu svému bratru a ke všem svým intrikám potřeboval velký finanční kapitál.

Na začátku roku 1609 proběhly dva sněmy, na začátku roku a poté ke konci dubna, i za přítomnosti zástupců Rakovníka. Byli však bezvýsledné. Rudolf II. se zdráhal splnit slib, který dal stavům, ohledně náboženské svobody. A druhá strana naopak hledala všechny možné cestičky, jak ho k tomu donutit. Vystupování stavů bylo stále hrozivější. Tato napjatá atmosféra se přenesla i mezi lid, který se začal bouřit. Věci dospěli tak daleko, že stavové začali připravovat přímý odpor. Zhotovili mezi sebou zápis na obranu svých práv, začali sbírat vojsko, po celé zemi nařídili ozbrojit každého páteho muže, a zřídili výbor 75 direktorů. Toho se Rudolf zřejmě polekal, svolal nový sněm na 9. července 1609, kde konečně podepsal majestát.

Ani další sněm ovšem nepřinesl uklidnění poměrů. Ve svých intrikách se Rudolf II. úplně odvrátil od bratra Matyáše a přiklonil se k arciknížeti Leopoldovi, pasovskému biskupovi, kterého chtěl za svého nástupce v říši. Uzavřel s ním tajnou smlouvu. V té se smluvalo, že potáhne s vojskem do Čech, donutí české stavy, aby se zřekli majestátu a zvolili ho za krále. Tak se mělo stát v roce 1611, kdy se nenadálým útokem desetitisíce hlavě pasovské vojsko v Praze zmocnilo Malé strany. Stavové ale rychle sebrali vojsko a záměr jim překazili. Pasovské následně vypudili ze země a císaře Rudolfa II. uvěznil na Pražském hradě.

Protože Pasovští dobývali i jednotlivá města, připravoval se Rakovník na jejich případný útok. Dali zasypat bránu Vysokou, Pražskou a Lubenskou. Jediný vchod do města tedy byl branou Svatojilskou. Také dali kolem města udělat zákopy a postavili zátarasy. Ve Svatojilské bráně bylo dnem i nocí 20 ozbrojených měšťanů na stráži. Pasovští se však spíše než o Rakovník zajímali o co nejrychlejší útěk ze země a tak bylo město ušetřeno.⁶²

S odchodem Pasovských zmizela i Rudolfova šance na nějakou záchranu. Byl přinucen přenechat svému bratru i Čechy, Slezsko a Lužice, a byl mu ponechán jen císařský titul. Z tohoto ponížení císaře Rudolfa II. Habsburského vysvobodila brzká smrt 20. ledna 1612. Na český trůn po něm usedl jeho mladší bratr Matyáš, který vládl České zemi až do svého skonu, mezi lety 1612 až 1619.

---

⁶² LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*, 109 s.

První, o co se Rakovník po smrti Rudolfa II. staral, bylo potvrzení dluhu ve výši 23 000 kop. míš., za něž ručil císaři Rudolfovi. Matyáš jim je potvrdil zvláštním reverzem. V roce 1613 zakoupilo královské město Rakovník městečko Senomaty, což přišlo na 24 000 kop míš. a tento fakt byl vložen do zemských desek. To však přineslo nové starosti o udržení prosperity zakoupeného statku. Senomatští totiž nemohli zapomenout, že bývali svobodní ve stejném smyslu, jako jejich nová vrchnost a z tohoto důvodu tak docházelo k mnohým nedorozuměním.⁶³

Koncem r. 1613 svolal Matyáš do Českých Budějovic sněm. České Budějovice totiž byly jedno z mála měst v Českém království, ve kterém v tuto dobu neřádl mor. Sněm se sešel roku 1614 se záměrem napravit poměry v Čechách a poradit se o finančních potřebách země. Řešila se však jen otázka získání financí k zajištění míru s Turky. To se podařilo až roku 1615, kdy stavové svolili, aby každý povinně přispěl na sbírku určenou k uzavření tohoto míru. Výše platby pro dospělého poddaného byla 15 gr., vrchnost platila také 15 gr. za každého dospělého člověka, platilo se tedy dvakrát za každého obyvatele. Také bylo usneseno, že každý ze stavu „panského, rytířského, města, kolegiáti a všichni lidé duchovní“, a každý kdo má nějaké poddané, měl v pětiletém výhledu každoročně odvádět z každého poddaného člověka 1½ kopy gr. míš. Města třetího stavu se zavázala zaplatit 56 250 kop gr. míš.⁶⁴

Finanční problémy Rakovníka zřejmě nebyly tak úzkostné, jak je sami Rakovníčtí popisovali. Dokázali platit tuto novou berni i splácet všechny dosavadní dluhy. Hlavním zdrojem příjmů Rakovníka bylo vaření piva a jeho prodej. Tak to probíhalo až do roku 1620.

V posledních letech vlády Matyáše šlo výhradně o shánění peněz ke splácení četných dluhů předluženého císařského dvora. Vládní moc v celé říši byla v úpadku jako nikdy před tím. Císař se omezil pouze na vymáhání berní a jeho hlavní starostí bylo zabezpečit nástupnictví na trůnu Ferdinandu Štýrskému. Velká část šlechty se stavěla proti tomuto Matyášovu úmyslu, ale nakonec byl zvolen a korunován roku 1617 Ferdinand II. Krátce potom opustil Matyáš Prahu a císařský dvůr přemístil do Vídně. Císař Matyáš roku 1619 zemřel a zanechal po sobě rozvrácenou zemi s neveselou perspektivou.

---

⁶³ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 110 s.

⁶⁴ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648, SOKA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 95 s.

2 Třicetiletá válka

2.1 Rakovník za stavovského povstání (1618 – 1620)

Rakovničtí sledovali vývoj věcí veřejných s oprávněnými obavami. O dění v hlavním městě jim pravidelně zasílali zprávy Pražané.⁶⁵ Čeští protestantští stavové nebyli spokojeni s vládou Matyáše, ani s jím navrženým nástupcem na český trůn – Ferdinandem II. – toho odmítali předně z náboženských důvodů. Ferdinandův postoj k evangelíkům byl obecně známý. Tímto odmítavým stanoviskem si stavové získali podporu většiny země.

Signálem ke všeobecné vzpouře se stalo zboření protestantského kostela v Hrobu a zavření kostela v Broumově roku 1618. Stavové svolali sjezd do Prahy proti zemskému zřízení, ten byl záhy císařem Matyášem zakázán. Představitelé stavů, kteří se sešli v Praze, se domnívali, že císař zapověděl sněm na radu místodržících, proti kterým se v ten moment obrátila veškerá zloba. Vnikli proto do síně místodržících na Pražském hradě, došlo k hádce, po které následovala defenestrace z oken Pražského hradu 23. května 1618. Následně bylo zvoleno 30 direktorů, po deseti z každého stavu, kteří měli vést správu země, sbírat vojsko proti panovníkovi a starat se o získání spojenců. Matyáš reagoval na vzniklou vzpouru vysláním vojsk do Čech. To však bylo poraženo Jindřichem hrabětem z Thurna, velitelem narychlo sebraného stavovského vojska. Bylo zahájeno jednání s císařem, to však bylo neúspěšné. Matyáš nedlouho po té zemřel – 27. března 1619. Na císařské místo nastoupil Ferdinand II., vládnoucí mezi lety 1619 a 1637, toho ale stavové v nově vzniklé situaci neuznali a místo něj si zvolili vzdorokrále Fridricha Falckého, náčelníka německé protestantské unie. Fridrich Falcký byl korunován na českého krále 23. srpna 1619. Téhož roku 28. srpna by Ferdinand II. zvolen císařem Německým.

Započaly přípravy na boj mezi císařem Ferdinandem II. a českými stavy. Obě strany začaly shánět spojence k rozhodujícímu zápasu. Císaři pomáhal španělský a polský král, papež, katolická liga a její náčelník bavorský vévoda Maxmilian aj. K českým stavům se připojili stavové rakouští, u nichž Ferdinand II. nebyl oblíben, dále se k Českým stavům přidal Gábor Bethlen, sedmihradský kníže a pomoc jim slíbila protestantská unie. Především se však museli spoléhat na vojsko, které bylo najaté za žold, na který byl však stálý nedostatek peněz.

V úterý po památce sv. Máří Magdaleny se sjely na Pražský hrad všechny tři stavy, ale i ti obyvatelé, kteří nespádali pod žádný stav a byli svobodní. Sněm vyhlásil, že se bude

---

⁶⁵ Státní okresní archiv Rakovník, Knihy městské správy, Knihy odeslaných a přijatých listů.

odvádět z každého sta kop 6 gr. bílých, a to z obchodu, ze svobodných statků, i ze svobodných měst.⁶⁶

Pro severozápadní sektor Českého království byli direktory ustanoveni vrchní komisaři vojska: Odolen Pětipeský na Blahoticích a Neprobilicích, Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic. Ti měli svou pravomoc v kraji Litoměřickém, Slánském, Žateckém a Rakovnickém. Vojenští komisaři pro Rakovnický kraj byli jmenováni Hendrich Jakub Týrovský z Ensidlu a na Chřiči a Šebestián Újezdecký z Červeného Újezdce a na Modřejovicích. Byli jim ustanoveni stálí poradci Max. Krakovský na Šípech, Václav Varlejch z Bubna na Zvíkovci a Jaroslav Hrobčický na Všesulově.⁶⁷

Vůdcem stavovského vojska byl zvolen hrabě Thurn. Na opačné straně velel císařskému vojsku hrabě Buquoi. Ten vtrhl do Čech již roku 1618, aby tak narušil proces sbírání stavovského vojska. Záměr mu úplně nevyšel, neboť byl záhy ze země vyhnán a hrabě Thurn nakonec sám vpadl do Rakouska. Nastala však velmi tuhá zima a tak nedošlo k žádným velkým válečným operacím. Dalo by se říci, že celý rok 1619 se obě armády navzájem oťukávaly, aby zjistily sílu a druh protivníkovy vojska a mohli se tak co nejlépe připravit na rozhodující boj, ke kterému došlo následujícího roku.

Ve středu po sv. Jiljí, 2. září, proběhlo v Rakovnickém kraji „sčítání a šacování, za přítomnosti krajských mustřerů Jiřího z Vchynic a Jiřího Chotka z Chockova na Žihli a Malměřicích. Podle tohoto měl Rakovník postavit ke stavovskému vojsku 43 pěších a 1 jízdného, podle sčítání mělo město 2000 osedlých, k tomu dalších 9 pěších ze Senomat a zádušního statku Hříškova.⁶⁸

Pro obhájení náboženství se zavázali pomoci stavům království Českého tito rakovníčtí měšťané: Jindřich Vřetýnko, Simforian Voříšek, Jiří Jehňátko a chalupníci bratři Pirnerové. Bez vědomí své katolické manželky bojoval ve stavovském vojsku v Žatci usedlý Rakovníčan Jan Obrman, vnuk Jana st. Grylla z Gryllova, syn Václavův, který měl v Rakovníce stateček, a Jan Malinovský z Hlavačova, který byl zetěm žateckého primátora Max. Hošťálka, jednoho z direktorů.⁶⁹

V pátek 12. listopadu, po sv. Linhartu, psali Rakovníčtí direktorům, že je jejich kraj ve velkém nebezpečí, co do nepřátel, „*a my od prachu a olova žádného zásobení nemajíce a pro*

---

⁶⁶ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648, SOKA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 10 s.

⁶⁷ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 114 s.

⁶⁸ WINTER, Zikmund. Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté. In *Časopis musea království českého*, ročník LX, 1886. 226 s.

⁶⁹ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648, SOKA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 105 s.

potřebnost obce naší nanejvýš již zadlužilé, v peníze /abychom takové věci jako pro obec naši tak také pro fedrunek všech okolních pániův obyvatel kraje našeho/ nikdež se objítí nemůžeme. V. M. ve vši šetrnosti služebně majíce zásobení s pomocí boží nepříteli odpírati a vlasti své ochotněji hájiti mohli.⁷⁰ Dále si postěžovali, že sbírku na zbraně, vybrali a odvedli po vzoru jiných měst a ačkoli jiné obce byli za to vyzbrojeni zbraněmi i municí, jim se ničemu podobnému nedostalo.

Že se Rakovník vážně připravoval k válce, svědčí mnoho pramenů. Již roku 1618 zapůjčilo si město od různých osob 4400, roku 1619 pak dalších 950 a roku 1620 dalších 6300 kop míšenských, tedy celkem 11 600 kop míšenských. Těmito dluhy pokrývali berně, direktory nařízené sbírky, a další vojenské výdaje, jako byli zásoby munice a zbraně.⁷¹

Rok	Věřitel	Kopy míšenských
1618	Benygna Příbramská, roz. Břimská z Poksdorfu, od r. 1622 prov. Malinovská	200
	Jan z Kralic v Žatci	1000
	Aug. Malinovský	3000
	Šim. Žlutický	200
1619	Anna Borboniová v Praze	800
	Benygna Příbramská (Malinovská)	100
	Šim. Žlutický	50
1620	Anna Borboniová	200
	Eva Handlová v Praze	1500
	Benygna Příbramská (Malinovská)	500
	Melichar Kobr v Praze	500
	Kateřina Černotská	1000
	Jiří Žák (Žákovice)	100
	Anna Čížková	250
	Jakub Alš	200

⁷⁰ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648, SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 107 s.

⁷¹ Informace z LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 115 s.

	Valentýn Kochan v Praze	500
	Pavel Nelčle z Loewenastu v Praze	1500

V tabulce je uveden i Šimon Žlutický, který byl v tu dobu v čele městské správy a radní Jakub Příbramský, jeho manželka Benygna z Poksdorfu, také je zde zaznamenán císařský fiškál Augustin Malinovský a Václav Kavan.

Na počátku roku 1620 se množily zvěsti od okolní šlechty a z vedlejších královských měst, že se blíží nepřítel. Přespolní lid se začal stěhovat, i se svým movitým majetkem, do Rakovníka. Na konci měsíce května toho roku táhlo Rakovníkem 400 královských rejtharů a krátce po nich projelo městem 700 jízdních vojáků Mikuláše Rašína, kteří vyrabovali městečko Senomaty.⁷²

Když císařské vojsko, „pokořivši Rakousy“, vtrhlo do Čech, nastalo rychlé zbrojení. Na Rakovnicku byla vyhlášena obecná hotovost týden po sv. Jiljí, která se následně sjela do Rakovníka, a město se uzavřelo.⁷³

2.2 Bitva u Rakovníka roku 1620

Ačkoli je rok 1620 považován za důležitý mezník dějin, a to jak pro českou zemi, tak také pro rakovnický kraj, nevěnoval žádný současný historik, až do roku 2011, větší pozornost závěrečným měsícům předbělohorského období v Rakovníku. Nejmodernější publikací na toto téma je sborník příspěvků, který začal vznikat při příležitosti 390. výročí bitvy u Rakovníka, za spolupráce s muzeem T. G. M. Rakovník byl vydán, jak již bylo zmíněno, roku 2011. Absence moderního zpracování tohoto úseku Rakovnických dějin je ale dobře odůvodnitelná. Archivní záznamy pro rok 1620 nejsou úplné a ze soudobých pramenů je kriticky zhodnocen, jako jeden z mála, Pavel Skála ze Zhoře. Toho ale trochu zpochybňuje ten fakt, že Historii českou, kde je bitva u Rakovníka popsána, sepsal až několik let poté v emigraci. Regionální literatura zase velmi často události v kraji glorifikuje a vůbec k nim přistupuje často velmi nekriticky. Pokusím se tedy podat co nejkomplexnější pohled na tuto problematiku.

Spojená armáda císaře Ferdinanda II. a Katolické ligy zahájila 16. září 1620 tažení do Čech. Císařskému vojsku velel hrabě Buquoy, vojsko Katolické ligy měl pod velením

⁷² LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 116 s.

⁷³ Tamtéž 116 s.

Maxmilian I. Bavorský a jeho generál Tilly. Na území Čech vstoupila císařská vojska 20. září 1620 přes Nové Hrady, a dále zamířila k Český Budějovicím, kam dorazila o dva dny později. Odtud krátce pokračovala ve dvou proudech, jeden vedený Buquoyem vyplenil 29. září Prachatice, druhá část vojska vedená Maxmiliánem vzala útokem Vodňany. Před Pískem se 30. září zase spojili a na toto město zaútočili opět jako jedna vojenská síla. Dále obsadili Strakonice, Horažovice, Blovice a 7. října také Spálené Poříčí, to už se ale stavovské vojsko těsně přiblížilo. Spojené císařské vojsko si proto pospíšilo k Plzni.⁷⁴

Stavovské, dá se říci žoldnéřské, vojsko vedl Kristián I. z Anhaltu a generál Thurn. Tato armáda postupovala z Jižní Moravy do Čech, kde dohnala Buquoyovo císařské vojsko u Spáleného Poříčí, tam byl původně plánován první střet.

Obě vojska měla své problémy. Stavovské vojsko trápil hlavně úpadek morálky a ztráta bojeschopnosti vyvolané neplacením žoldu. Císařským bojová morálka upadala také, ale hlavně z důvodu nevlídného počasí, které bylo nositelem řady nemocí, navíc jim docházely zásoby, což se zvláště projevilo později v ležení u Rakovníka.

K Plzni dorazily spojené císařské armády mezi 8. a 11. říjnem. Buquoyovi císařští agenti mezitím vyjednávali s generálem Mansfeldem, který Plzeň od podzimu 1618 držel, aby za finanční odměnu zradil české povstání, uzavřel s císařovou stranou příměří a vydal Plzeň bez boje. Obsazení Plzně mělo krýt císařskému vojsku záda při útoku na Prahu. Mansfeld ovšem plzeňské brány neotevřel. Císařské vojsko leželo bezvýsledně před Plzní jedenáct dní. Mezitím se stavovské vojsko rozložilo u Rokycan, očekávajíc rozhodující bitvu.

Než se císařská armáda u Plzně mobilizovala k pochodu, uplynuly další dva dny. Buquoy si nebyl jistý bitvou, která se měla strhnout u Rokycan, tak raději zvolil přesun k Praze přes Plasy. Česká armáda, ve snaze odříznout císařským přístup na Prahu, se vydala přes Beroun na levý břeh Berounky do Unhoště a Nového Strašecí. Odtud ale byla nucena druhý den rychle vyrazit k Rakovníku, po zprávě, že nepřítel je již v Kralovicích. Ve snaze zatarasit nepříteli cestu dorazilo stavovské vojsko k Rakovníku v ranních hodinách 27. října 1620. Rakovnická pole se tak stala poslední zastávkou císařských a královských vojsk před bělohorskou bitvou.⁷⁵

Kristian I. z Anhaltu si byl vědom, že stavovské vojsko muselo dorazit k Rakovníku dříve než císařské a zabrat si výhodné pozice, jinak by proti nepříteli mělo jen malou šanci na úspěch. Spojená císařská armáda byla totiž nejen lépe vycvičená, navíc měla početní převahu.

⁷⁴ GINDELY, Antonín. *Dějiny českého povstání léta 1618*. Díl III. Praha 1878. 57 – 87 s.

⁷⁵ BLAŽKOVÁ, Kateřina, HRNČIŘÍK, Pavel. Průběh bitvy u Rakovníka 1620. In. *Bitva u Rakovníka 1620*. Rakovník 2011. 13 – 14 s. ISBN: 978-80-85081-35-0

Ačkoli Levý uvádí, že císařské vojsko dorazilo k Rakovníku s půlhodinovým zpožděním, ostatní literatura hovoří o větším časovém rozestupu.⁷⁶ Navíc když císařské vojsko dorazilo k Rakovníku, stavovští vojáci již byli rozmístěni na pozicích, což by u takto velkého vojska (zhruba 30 000 mužů) bylo v třiceti-minutovém intervalu takřka nemožné.

Rakovník měl z větší části kamenné opevnění se čtyřmi bránami a příkopem. Na jihu bylo město chráněno bažinatým terénem s Rakovnickým potokem. Na severu vystupuje táhlý hřbet nazývaný Bendovka, obloukovitě postupující od východu k západu. Na západě byl konec Bendovky už tehdy porostlý lesem, takže temeno hřbetu poskytlo možnost umístit zde jednotlivé vojenské sbory, kterým byl opevněný Rakovník opěrným bodem. Anhalt, velitel stavovského vojska, nařídil v rámci příprav na boje na různých místech vykopat zákopy a na Šibeniční vrch, západně od města, vyslal předsunutý oddíl jízdy.⁷⁷

Jakmile císařské vojsko postřehlo, že tak důležitý bod je již obsazen, zastavilo se a vyslalo zvědy zjistit postavení nepřítele. Brzy měli zprávu o rozložení stavovského vojska, které pevně stojí u Rakovníka a znemožňuje tak další postup na Prahu, ale že Šibeniční vrch je zabrán pouze předvojem stavovského vojska. O tento vrch se strhla první „rvačka“, na jejímž konci bylo královské vojsko ze Šibeňáku sehnáno. Na tento kopec byla umístěna dvě děla a obsadila ho bavorská pěchota císařského vojska. Po tomto manévru nařídil velitel císařského vojska Buquoy, aby obloukem obklíčili stavovské vojsko ze severovýchodu.

V noci 27. října byla tedy situace taková: Stavovské vojsko, v počtu asi 30 tisíc vojáků, bylo rozprostřeno na jižním svahu hřbetu „Bendovky,“ jež zatáčí od Rakovníka na jihozápad. Levým křídlem se vojsko opíralo o Rakovník a pravé křídlo krylo přední stráž v blízkosti nepřítele. V Senomatech tábořilo císařské vojsko - Maxmiliánovi ligisté, kteří byli chráněni bavorskou pěchotou se dvěma děli na Šibeňáku a strážemi na severním svahu podle Smolinského potoka. Císařské vojsko tábořilo někde za Petrovicemi, aby druhý den obešlo pravé křídlo stavovského vojska. Mezi oběma vojsky se nacházelo široké, bažinaté údolí Rakovnického potoka, tedy zhruba půl hodiny takřka neschůdné cesty.⁷⁸

Zimní král, Fridrich Faltský, dorazil ke svému vojsku v tento den odpoledne, tj. 27. října, z Prahy, kde byl uvítat anglické velvyslance. Byl hostem ve městě Rakovníku a odtud jezdil ke svým vojskům.

Druhý den, 28. října 1620, Maxmilián se svou částí vojska nedbal na postavení stavovského vojska a vrhl se proti nepříteli, aniž by císařské vojsko opustilo své pozice. Na

⁷⁶ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 116 s.

⁷⁷ RENNER, Jan. *Srážka císařských vojsku u Rakovníka r. 1620*. Věstník muzejního spolku královského města Rakovníka 1/1912. 5 s.

⁷⁸ Tamtéž 6 s.

vrchu Šibeňáku byla nechána část vojska, aby střežilo nepřítele. Se zbytkem vojska zaútočil Maxmilián na lesnaté návrší severovýchodně od Senomat, stavovští tam ale časně z rána poslali posily ke svým předním strážím. A tak bylo císařské vojsko odraženo.⁷⁹

*„Na ráno setkavše se bavorští v jistém místě s našimi, svedli spolu bitvu dosti tuhou, v níž Bavořané nedosáhli žádné pochvaly, protože musili před nepřítelem ustoupiti s pole; mezi jinými lidmi označeními byl tu zastřelen francouzský kavalír, jménem Monsieur Bodzi“.*⁸⁰

Velitel stavovského vojska Anhalt poznal, že by bylo velmi těžké bránit se císařskému vojsku v těchto místech, a tak začal zřizovat zákopy na návrší u Rakovníka, což bylo na obranu strategicky výhodnější.⁸¹

Nastal mlhavý den s datem 29. října 1620. Opar, bránící rozhledu, ztížil jakékoli válečné operace. Obě strany se připravovaly k boji. Zvědové stavovského vojska poznali úmysl císařské armády, obejít stavovské vojsko lešskými lesy, a proto Anhalt poslal 300 pěších vojáků a stejný počet uherské jízdy, aby chránili severní úbočí Bendovky v močálech a lesích východně od Olešné. Na úbočí, hustě porostlém lesem, severovýchodně od Senomat poslal dalších 1000 jízdních vojáků a 500 mušketýrů.⁸²

Maxmilianovi dorazil na pomoc z císařského vojska pouze neapolský pluk. Zbytek císařské armády byl na pochodu po takřka neschůdných cestách, za cílem obejít velkým obloukem královské vojsko.

Na čtvrtý den byl naplánován útok. První úder měla provést bavorská armáda. *„Boj zahájen harcem polských kozáků, za nimiž následuje útok předvoje bavorského v čele s neapolským plukem“*⁸³, který Buquoy poslal na pomoc Maxmiliánově rejtharstvu. Za tímto předvojem šlo na šiky rozestavěné veškeré ligistické vojsko. Maxmiliánovi se podařilo vytlačit královské vojsko z lesnatého návrší severovýchodně od Senomat, tak se všichni vojáci přiblížili zhruba půl míle (cca 800 m) blíže k městu Rakovníku. Boj trval celý den. *„několik set jonáků pomordoval a jednoho pána rakouského, Teufle, s kornetem kompanie životní generála z Anhaltu na živě zajal.“* Maxmilianovo vojsko se utábořilo západně od Rakovníka naproti kostelíčku sv. Jiljí při úpatí jižního svahu Bendovky, kde *„nalezlo královské v úplném slachtorduňku spořádané“*.⁸⁴ Za soumraku tohoto dne, 30. října 1620,

⁷⁹ RENNER, Jan. Srážka císařských vojsku u Rakovníka r. 1620. Věstník muzejního spolku královského města Rakovníka 1/1912. 6 s.

⁸⁰ SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. Historie česká: Od defenestrace k Bílé Hoře. Praha: Svoboda, 1984. 304 s.

⁸¹ RENNER, Jan. Srážka císařských vojsku u Rakovníka r. 1620. Věstník muzejního spolku královského města Rakovníka 1/1912. 7 s.

⁸² Tamtéž 7 s.

⁸³ Tamtéž 7 s.

⁸⁴ SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. Historie česká: Od defenestrace k Bílé Hoře. Praha: Svoboda, 1984. 318 s.

zhruba dvě hodiny po bitvě, vtrhlo na bojiště císařské vojsko a vypudilo z olešských lesů předvoje stavovských vojsk. Boj ukončila až noc. Císařští se na získaných pozicích okopali.

Sobota 31. října byla ve znamení porad. Na císařské straně byla sražena dohromady pěchota na mírné návrší západně od sv. Jiljí. Rejtharstvo bylo rozloženo severně od pěchoty přes hřbet Bendovky až k lesům u Olešné. Bavorské vojsko leželo v oblouku mezi Rakovnickým a Lišanským potokem, čelem k severovýchodu. Anhaltův opevněný tábor začínal západně od města a jeho okopy byli vytvořeny na jižním svahu Bendovky přes její hřbet poblíž sv. Antonína. Na plochem hřbetě stála uherská jízda a od ní napravo, po severním svahu Bendovky, až do olešských lesů, jízda hraběte z Thurmu. Mezi jízdou byla i moravská pěchota. Stavovské vojsko mělo velmi výhodné postavení, obloukem drželo oba svahy Bendovky čelem k jihozápadu, v zádech měli opevněný Rakovník. Mezi vojsky ležel kostelík sv. Jiljí, který držel Anhalt s asi třiceti mušketýry. Obě ležení byla od sebe na dostřel ručnice.

Hned ráno se císařské vojsko pokusilo vytlačit královské z olešských lesů a obsadili severní úbočí Bendovky. Při boji byl přítomen sám král, a to od začátku až do konce. Podle zprávy Mikuláše Bella císařští *„dostali poně jedné kornety zlatohlavové, kterouž měli za znamení neb praporec kompanie generálové knížete z Anhaltu: nejvyšší bavorský Grac svou vlastní rukou zastřelil fendricha toho, kterýž dotčenou kornetu nesl, i koně po něm, a to ranou jednou, tak že i rejthar i kůň podle sebe padli i umřeli zároveň. V té šarvátce neb šermicli zahynul Theodor z Donína, nejvyšší leitnant nad jízdou hr. z Hollachu, byv skrze hrdlo postřelen a měv nohu z kusu ustřelenou, od kterýchžto ran na ráno skonal, mimo jiné mnohé osoby, které tu od granátův a jiné střelby zahynuly. Na straně císařské trpělo tehdež drahně soldátův neapolských a jeden jich hejtman, Aquaviva přijmím.“*⁸⁵

Maxmilián uznal, že královské vojsko nedokáže vyhnat z obsazených vrchů bez velkých ztrát a proto se dohodl s Buquoyem neútočit na protivníka, jen ho zaměstnávat nepatrnými potyčkami. *„Čechové zdržovali se v šancích svých, mezi tím šermiclující s druhou stranou anebo na sebe střelbu pouštějíce, ale na větším díle beze škody a zkrácení velkého.“*⁸⁶ Obě vojska *„zašancovala se velmi pevně, a zvláště stavovští, tak že, byť by byla armáda nepřátelská ležela proti těm šancům jejich rok a den, byla by jim v romdorteli nic uškoditi nemohla, jakž očití svědkové o tom zpravují.“*⁸⁷

Vedle stavovských vojsk se do cesty císařským připlétl mocnější nepřítel, a to hlad. Živili se pouze tím, co vydrancovali, údajně plenily široko daleko až po řece Ohři. Z toho

⁸⁵ SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. Historie česká: Od defenestrace k Bílé Hoře. Praha: Svoboda, 1984. 304 s.

⁸⁶ Tamtéž 318 s.

⁸⁷ Tamtéž 304 s.

důvodu se proti vojskům začalo formovat „v témž kraji několik tisíc sedlákův, aby sebe a živnůstek svých před násilnou jich mocí hájiti a zastávati mohli.⁸⁸ K utišení této vzrůstající se vzpoury, byl počátkem listopadu do Loun poslán plukovník Valdštejn. Až do odchodu císařských vojsk, zde byly sváděny menší potyčky.

„První den měsíce listopadu znamenal zkázu pro kostelíček sv. Jiljí. Císařští z něj sundali střechu „a udělali z něho, rumem vysypaného, baterii prostrannou, z kteréž až do města dosti škodlivě házeli kulemi; a ač naši pokoušeli se o to nejednou opravdově, aby je odtud vyhnali, avšak se jim to úsilí nikda zdařiti nechtělo.“⁸⁹

Stavovští byli obeznámeni s problémy císařského vojska, ohledně potravin. Také věděli, že čekají zásoby. Druhého listopadu se tedy pohnuli z ležení tak, aby zabránili císařským převzít dovezené jídlo. Jan Göpner z Norimberka o tom napsal: *„Když 2. d. listopadu vydalo se 4000 Uhrův na štráf úmyslem tím, aby nám provianty, v nichž měli jsme tehdy nouzi a nedostatek veliký, že žádný z nás kousku chleba za 5 dní neviděl a neměl v ústech, odňali, tak že, kdyby se bylo to stalo, a oni nám je byli tu přejali, ani již byli s nimi na cestě, byli bychom aneb hladem pomřiti, aneb ven z země odtáhnouti musili: tedy jsme k těm předešlým 19 kopmagníi mrejtcharstva a 500 mušketýrův ještě 4 nejlepší kornet jízdy ku pomoci za konvoj vypravili. I ačkoli Uhři očekávali na ten profiant náš v jednom lese, a jak dostal se k zálohám těm, oni vyskočivše na ně ze tří míst rozdílných, přední i zadní houf téměř dočista pošavlovali; však když rejthari nidrlandští, neuleknuvše se nic porážky té svých spolutovaryšův, opřeli se Uhrům a bránili se statečně, netoliko drahně osob z nich postříleli a obrátili je v utíkání, tak že z našich do 60, z Uhrův pak do sta pacholkův tu na place zůstalo, ale podle toho i všecek ten profiant v celosti do 3. d. listopadu do ležení dopravili.“⁹⁰*

Čtvrtého listopadu 1620 vtrhl do bavorského ležení plukovník Bauer a přivedl „pomoci od Jana Gotfrieda, biskupa wirpurského a pamberského, (kterýž za heslo neb přípovídku svou obecnou užívá sentencí neb slov těch: *„Una manu gladium, altera brevium,“* tj. v jedné ruce meč, v druhé breviář) odeslané, okolo 8000 lidu pěšího i jízdného (H. Kuffner 2500 pěších a 600 jízdních) tak výborně vypraveného, že mohli s právem sloužit i býti jádrem a okrasou celé armády bavorské.⁹¹

Císařské vojsko s posilami podniklo dvojí útok na královské vojsko. Buquoy měl zaútočit z jihozápadní strany na město a mezitím měl Maxmilián vést útok na severozápadní ležení královských vojsk. Zikmund Winter popisuje útok na město Rakovník takto: *„Město*

⁸⁸ SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. Historie česká: Od defenestrace k Bílé Hoře. Praha: Svoboda, 1984.305 s.

⁸⁹ Tamtéž 304 s.

⁹⁰ Tamtéž 325s.

⁹¹ Tamtéž 319 s.

bylo jednak dobře hrazeno, jednak užito rybníka na západ od města přede zdmi rozloženého tou způsobou, jakou užívali Nizozemští svého moře za zbraň. A protože nepochodil Buquoy. Rakovníčtí spustili hráze a stavidla na nepřítele, a vojsko plavouc i tonouc nechalo útoku.⁹² Císařským také nevyšel nájezd na Uhry ani výpad na královské.

„Téhož dne také kníže vyjev s Buquoyem, aby mohl ležení oboje právě shlednouti, zastavil se potom s ním v šancích u kusův a radili se vespolek o tom, jak by dále s nepřítelem začítí měli. V tom bylo vystřeleno z ležení našeho z děla jednoho, že kule ta nemnoho dáleji přes sáh letěla od knížete Buquoye a trefila nejdříve Filipa Marka Fugera, svobodného pána, kterýž stál v tom místě, podepřev se tělem svým nějaký štěp, a urazila mu obě noze až po kolena, pod jedním pak trubačem dvorským prorazila koně v půli se sedlem, až trubač omámený spadl z něho na zemi, odtud dále vzala šraňk a trefili strom nějaký, přelomila jej též na dvě, dílem pak jeho jedním trefen byl jeden marketendr a sud vína plný, z něhož celé dno vyraženo a víno všecko vyteklo na zemi. Mimo to neštěstí kníže bavorský potkal se toho dne ještě s jiným. Když zajisté jej skrze les, trefil na jednoho soldata, kterýž podtínal sobě strom ku palivu, tak že již navažoval se k pádu. To spatřivše dvořané knížecí, křičeli na vojáka, aby posečkal a s porážkou toho stromu nekvapil, až kníže místa toho mine. Ale když soldat aneb nemohl, aneb z pouhé svévolnosti nechtěl pozdržeti štěpu, aby nepadl: v tom kníže sotva ujelo s koněm svým, a dotčený strom upadnuv náhle za ním samým, zachvátil jednoho rejthara z knížecí kompanie neb guardie životní, až hned tu s koněm zdechl, a mimo něho zasáhl podobně ženu jednu, kteráž tady také šla, nesoucí muži svému jídlo do šanců, že od toho zhmoždění po dvou hodinách zemřela, jako i noci následující svrchu jmenovaný Filip Marek Fuger.“⁹³

Téhož dne stihla Buquoye další nehoda. „Objížděje soldaty své, dostal rány nebezpečné mušketu skrze stehno oboje, až mu kulka o žalud oudu přirozeného zavadila.“⁹⁴ Tuto událost, ale hrabě Buqoy nenesl zvláště tragicky. Po ráně prý žertovně prohodil ke svému okolí, že „člověk nejčastěji tím bývá raněn, čím hřeší,“ a jednomu Mansfeldovému trubači: „...vyřid' pánu svému, že on spíše by byl zasluhoval ránu na takovém místě.“⁹⁵ Je pozoruhodné, že ačkoli se historikové na výkladu této bitvy rozcházejí, vždy se shodnou na této historce.

---

⁹² RENNEN, Jan. Srážka císařských vojsku u Rakovníka r. 1620. Věstník muzejního spolku královského města Rakovníka 1/1912. 12

⁹³ SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. Historie česká : Od defenestrace k Bílé Hoře. Praha: Svoboda, 1984. 305

⁹⁴ Tamtéž 305 s.

⁹⁵ RENNEN, Jan. Srážka císařských vojsku u Rakovníka r. 1620. Věstník muzejního spolku královského města Rakovníka 1/1912. 14

Císařští si byli vědomi, že tu jen marně plýtvají silami, tak jako tak, královské vojsko se jim nepodaří vylákat k polní bitvě. „*poněvadž armáda česká ležela v tak velikém forteli u Rakovníka, že nebylo možné ani pohodné, aby strana druhá jakkoli silnější ji ku potkání hlavnímu donutila neb vyvábiti měla, pročez uznali to bavorští i císařští při sobě za věc nejplatnější, aby se v tom revíru okolo Rakovníka s lidem svým dáleji bezprostředně nezdržovali, času, lidu i nákladu darmo tu nemařili, zvláště když jim zima valila se mocně na hrdlo, a pro zlost cest nebylo by potom možné střelbu velikou jako i vozy spížnípřeč odvézti, nýbrž aby sobě pohledali někde jinde místa příhodnějšího do něhož by nepřítel svého nepatrně vyvábiti mohli.*“⁹⁶

Z těchto důvodů se císařské vojsko vydalo na odchod z dosavadního ležení v odpoledne 5. listopadu. Dali se na sever k Lišanům, po nejbližší cestě na Prahu, a zde se rozdělili do dvou proudů, císařští šli napravo a ligisté vlevo. Aby tento odchod zůstal v tajnosti, a tak poskytl císařskému vojsku nějaký čas, zůstal v císařském ležení Floreiville s 200 mušketýry, aby malými šarvátkami zakamufloval odchod zbytku vojska.⁹⁷

Anhaltovi zvědové ale odchod nepřátel zaznamenali už kolem poledne. Po zjištění situace vyrazil Thurn a jeho pěší pluk do Prahy, ve snaze předejít nepřítel. Dne 6. listopadu vyrazil sám Kristian I. Anhalt s veškerým stavovským vojskem na Prahu přes křivoklátské lesy, aby předešel nepřítel, což se mu také podařilo. Celou dobu s nimi pravděpodobně cestoval sám král Fridrich Faltský.

2.3 Královské město Rakovník (1620 – 1631)

Když obě armády odtáhli od Rakovníka, zůstalo město naprosto vyjedené a vypleněné. A to i přes to, že v jeho zdech leželo královské vojsko, tedy armáda stejné strany, ke které se přiklonilo i královské město Rakovník. Tehdejší vojsko totiž obecně nemělo ve zvyku ohlížet se na civilní obyvatele. V drtivé většině to byla cháska, naverbovaná po celém světě. Ideály rytířství se rozplynuly, pro vojáky byla vojna pouhým řemeslem, pouhým způsobem obživy a tak si vojákovu věrnost mohl koupit kdokoli, kdo mu nabídl větší žold. Mnozí vojáci šli na vojnu s celou rodinou, s manželkou a dětmi, k táhnoucím vojskům se mnohdy přidávaly i různé ženy, které zde provozovali nejstarší řemeslo. Voják ovšem dostával plat a stravu jemu vyměřenou, to samozřejmě nemohlo uživit celou rodinu a tak byla snadná pomoc a zároveň důvod spouště, která za vojskem zůstávala. Vše co šlo, bylo ukradeno, ať už vojáky, nebo

⁹⁶ SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. Historie česká : Od defenestrace k Bílé Hoře. Praha: Svoboda, 1984. 307

⁹⁷ RENNEN, Jan. Srážka císařského vojska u Rakovníka r. 1620. Věstník muzejního spolku královského města Rakovníka 1/1912. 14 s.

jejich dětmi či ženami. Jen málo kdo se jim odvážil klást v tomto jejich počínání odpor, neboť by se tak vystavil velkému, mnohdy smrtelnému nebezpečí.⁹⁸

Zpustošeno bylo i okolí města. Kostelíček sv. Jiljí, západně od města, byl srovnán se zemí, byl však postupem času opraven, ačkoli tato rekonstrukce trvala až do roku 1636. Dvůr Kokrdov byl zcela vypálen, zahrady západně od města byly zničeny a na polích nezbyl ani klas obilí, to vypásla a zašlapala nepřátelská jízda. Senomaty, které již patřily Rakovníku, byly takřka úplně vypáleny.⁹⁹

Přestože byly tyto škody velké, obyvatele Rakovníka jistě ještě více trápilo, jak dopadne tato započatá vzpoura proti císaři. Jako město se aktivně účastnili povstání. Rebelii sice ačkoli tuto rebelii začal panský a rytířský stav, ale města se přidala také, a tak bylo jisté, že důsledky této bouře ponесou stejnou mírou jako organizátoři. Navíc do aktivních bojů se zapojilo několik významných Rakovnických měšťanů a také nějakou dobu město hostilo Fridricha Falckého. Nezbyvalo tedy nic jiného, než doufat v příznivý výsledek boje pro město. Ten se ovšem nedostavil. Vzdorokrál uprchl ze země, poražené stavovské vojsko se rozuteklo, i Praha se vzdala. Rakovničtí nemohli věřit, že by tato válka měla takový konec a navzdory císařským vůdcům poslechli pokyn Mansfelda, „stojícího ve zbrani v Plzni,“ a nerozpustili hotovost.¹⁰⁰

16. listopadu 1620 obdrželi dopis od shromážděných stavů v Praze, ve kterém jim Pražané oznamují, že stavovské vojsko bylo poraženo, Fridrich Falcký uprchl ze země a stavovská armáda se rozutekla. Praha se vzdala a uznala Ferdinanda II. českým králem. V tomto psaní dále Pražané radí obyvatelům Rakovníka, aby se v rámci svého bezpečí zachovali stejně a prohlásili Ferdinanda II. za svého pána, zanechali odporu a rozpustili veřejnou hotovost.¹⁰¹

Rakovnický písař k tomuto dopisu připsal:

Se škodou býváme moudří, v pokoji býváme hloupi.

Podobné dopisy od Pražanů nejspíš dostala i jiná města. S největší pravděpodobností dostali Pražané rozesílání těchto dopisů za úkol od knížete Karla z Lichtenšteina. Ten byl po

---

⁹⁸ WINTER, Zikmund. Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté. In *Časopis muzea království českého LX*. Praha 1886.

⁹⁹ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOKA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 1 s.

¹⁰⁰ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 118 s.

¹⁰¹ Přepis této listiny - Příloha č. 2

bělohorské bitvě jmenován *správcem království Českého* samotným císařem Ferdinandem II. Měl za úkol zřídit v Čechách opět pořádek. Nejspíše pro uklidnění českého obyvatelstva rozesílali zprávu Pražané a ne přímo Lichtenštejn. Ten obesílal svým jménem jiný, k stejnému dni datovaný dopis.

Než budu pokračovat v reakci města na dopisy, zastavím se u zmínky o srocování lidu *obecního*, která je uvedena v dopisu „od shromážděných stavů v Praze,“ ze 16. listopadu 1620. Neustálá surovost a loupení vojska přimělo venkovský lid k obraně. Zaměřím se právě na Rakovník, kde podle dochovaných zmínek rabovaly obě armády. A verze obce zvláště vůči žoldněrům rostla den ode dne, až vypukla v nepokoje na rozhraní Rakovnicka, Žatecka a Plzeňska. „*Několik tisíc lidu robotního ozbrojilo se, aby sebe i živností svých před násilnými vpády vojska mocí hájili.*“¹⁰² Do toho ze vzteku, nebo snad ze msty, že jejich dědiční pánové pobrali své věci a rodiny a uprchli před nepřítelem, a poddané nechali napospas. Táhli od hradu k hradu a všude nemilosrdně řádili. Při čemž je vláda napomínala, aby se přidali k vojsku.¹⁰³

V již zmíněném psaní knížete Karla z Lichtenštejna odeslaném z Prahy stejného data jako list Pražanů, nejprve kníže Rakovnickým připomněl bělohorskou porážku a dále napomíná město, aby po vzoru Prahy, okamžitě vyslali zplnomocněné osoby do Prahy, které měli prohlásit, že „*J. M. římského císaře Ferdinanda II. za pořádného, pravého, poslušného, korunovaného, pomazaného krále českého a pána Vašeho držíte, znáte a vyznáváte.*“¹⁰⁴ Na závěr dopisu kníže Karel z Lichtenštejna varuje město před přechováváním nepřátelských vojsk nebo jakékoli pomoci protivníkově straně. Připsaná post skripta žádá o předání těchto informací okolním panským a rytířským stavům, kteří se měli také dostavit do Prahy, pokud by se dostavit nemohli, museli by se omluvit.¹⁰⁵

Rakovničtí na tyto psaní reagovali rozpuštěním hotovosti a poslali do Prahy vyslance „*k obhájení svých práv a živností,*“¹⁰⁶ neboť k obnově města a jeho opravám nutně potřebovali co nejdříve začít opět vařit a vyvážet své pivo. Rakovnické pivovarnictví totiž bylo nejdůležitější a nejvýnosnější živností města, bez finančního přítoku z tohoto odvětví by se město nebylo schopné vzpamatovat z nedávných vojenských událostí.

---

¹⁰² WINTER, Zikmund. Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté. 232 s.

¹⁰³ Tamže.

¹⁰⁴ SOKA Rakovník, Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1662, č. 178.

¹⁰⁵ Přepis tohoto dokumentu - Příloha č. 3

¹⁰⁶ SOKA Rakovník, Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1662, č. 178

Vyslanci předložili obci vypracovaný memoriál, ve kterém se podvolují vůli Lichtenšteina. Do Rakovníka se vrátili 28. listopadu a přinesli odpověď¹⁰⁷ na prohlášení Rakovnických, ve které bylo řečeno, aby nepouštěli do města žádné cizince, pokud se neprokážou listem od bývalého pána a pokud by se někdo podezřelý chtěl do města vloupat, měl být i s tím co veze nebo nese zadržen. Ve čtvrtém odstavci dosáhli povolení vařit svá piva a bezpečně je vozit do Pražských měst, ale i jinam po Českém království. Zajímavý je také třetí odstavec. „*Ty dva sudy vína, aby byly vyšenkovány, peníze za ně strženy, k ruce dobrému J. M. C. obráceny.*“¹⁰⁸ Poplašení Rakovničané, aby naplnili Lichtenšteinovu vůli, doznali, že mají dva sudy vína. To se jeví jako velmi málo, těžko však říci, zda jich opravdu více neměli, nebo z opatrnosti více nepřiznali. Poslední bod je namířen opět na „buřiče,“ prikazuje, okamžitě oznámit jakékoli nebezpečí jeho milosti knížecí.

Listem vydaným na Menším Městě pražském 30. listopadu 1620 vyslal kníže z Lichtenšteina císařské komisaře¹⁰⁹, aby dle jim dané instrukce učinili v městech pořádek. Do Rakovníka přijeli ve čtvrtek na den Moudrosti boží (17. prosince), aby obnovili úřady městské správy. Kromě toho vyhlásili, že pod trestem smrti nesmí být do města přijímáni ani nijak podporováni nepřátelští vojáci. Na úplný konec jednání si nechali komisaři ten nejdůležitější bod, který se měl týkat finanční pomoci císaři. Ačkoli bylo město zadluženo, dokázali mezi sebou vybrat 24 000 rýnských, v bláhovém domnění, že tímto vyvázli z důsledků bělohorské porážky a že se za tento příspěvek bude město chráněno před dalším vojenským okupováním. Ani jedna z těchto idejí nebyla v důsledku pravdivá.¹¹⁰

Na přelomu ledna a února roku 1621 se ukázalo, že odvedené peníze rozhodně město neochrání „před další obtížností lidu vojenského.“¹¹¹ Rakovník se stal neustálým průchodištěm císařských vojsk a, co bylo horší, také sloužil jako místo jejich odpočinku, či občerstvovací stanice. Konec konců, bylo by velmi naivní myslet, že by tomu mohlo být jinak. Město Rakovník má velmi strategickou polohu, neboť na západ od Prahy, se z větších měst objevuje jen Nové Strašecí, Slaný a právě Rakovník.

---

¹⁰⁷ Přepis tohoto dokumentu uvádím v Příloze č. 4

¹⁰⁸ SOkA Rakovník, Archiv města Rakovníka, Kancelářská registra odeslané korespondence. Kniha 258, s. 178

¹⁰⁹ Pro Rakovník, Litoměřice, Ústí nad Labem, Žatec, Louny a Slaný vykonávali úřad císařského komisaře tito urození pánové: Diviš Markvart z Hrádku na Bělé a Nekmíři (JMC. rada), Václav nejstarší z Mítovic na Starém Kníně a Václav Mladota ze Solopisk na Lešanech.

¹¹⁰ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 8 s.

¹¹¹ Tamtéž 11 s.

Seznam¹¹² vojska z let 1620 – 1622. Vedle jména uvádím i jak dlouho v Rakovníku zůstalo a kolik na něj bylo vynaloženo:

Roku 1621	Čas strávený ve městě	Vydání			
		Měšťanů		Obce	
		Kopy míš.	gr.	Kopy míš.	gr.
Petr Most z Mečů, hejtman pěchoty	5. 1. – 6. 1.	1335	20	82	8
Alexandr Grotta s 270 koňmi (komisař rytíř Petr Plota)	26. 1 – 28. 1.	885	16	121	53
Dva praporce pluku bavorského knížete	26. 1. – 1. 2.	1075	57	76	-
Třináct kornet (7 kornet od Zbivořova s komisařem Jiřím Mitrovským z Nemyšle, Petrem Pešíkem a Jaroslavem Šaffem, většinou Francouzi a Vlaši, 6 kornet z Prahy)	28.1 – 30.1	3800	41	685	19
Tři praporce pěšího lidu bavorského	1. 2. – 4. 2.	1262	43	102	40
Tři praporce pěchoty pána z Wartenberka	3. 2. – 4. 2.	1099	24	32	29
Dva praporce pěchoty hejtmana Lisbolta, za 5 neděl		2265	20	188	30
Prapor pěchoty p. Festa	24. 2. – 26. 2	424	3	29	19
Prapor pěchoty hejtmana Eppa s děly	16. 3. – 19. 3.	610	3	47	15
Korneta rejtarstva Jana Tzerclaes de Tilly	17. 3. – 18. 3.	824	14	325	7
31 kornet hrab. Haidelbergera	17. 3. – 18. 3.	-	-	32	-
Korneta Haugvicova s 50 mušketýry, za 4 noce od 23. března	23. 3. – 26. 3	501	30	82	33
2 pluky nejvyššího Paura a Šmida, od 3. – 6. května	3. 5. – 6. 5.	7872	29	288	30

¹¹² Seznam sestaven podle „Poznamenání vojenského vydání od šťastného J. M. C. vítězství až do 27. Nov. 1622,“ SOKA Rakovník.

50 mušketýrův provázejících do Prahy doktora v Lokti jatého, za 2 noci	8. 5. – 10. 5.	123	-	40	30
Pěchota a jezdectvo provázející válečné nástroje bavorského knížete	4. 6.	282	-	39	18
2 kornety charvátského jezdectva pod rytmisty Flaminio di Croce a Las queVas	12. 6. – 20. 6.	3632	59	148	22
Prapor pěchoty pod Ottou z Vitinghofu (na mustrunku), od 30. srpna za 7 neděl 5 dní	30. 6. – 23. 9.	4680	30	1020	45
Týž vzal městu 13 mušketův, 13 dlouhých ručnic, 14 halaparten, 10 velkých cínových mis, 1 pouzdro cin. talířů, 1 slánku cínovou a 1 cínový svícen					
Roku 1622					
Fendrych a desátník z pluku la Motte s 12 vojáky	2. 3. – 18. 3.	-	-	185	40
Dvě kornety valdštýnské. Jedna pod rytmistrem Cerfontainem 2 neděle, druhá pod rytmistrem Gillim de Hongria	18. 3. – 1. 4.	3177	25	1233	23
Šest kornet jezdectva nejvyššího de Couché s komisařem Václ. st. Bechyně z Lažan	10. 4. – 1. 5.	14181	5	2923	25
Prapor pěchoty pod hejtmanem Jakubem Špindlerem (na mustrunku) od 9. května za 11 neděl	9. 5. – 25. 7.	3413	30	1490	21
Komisaři Janu Chroustovi za maso, pivo, koření a jiné věci		-	-	460	51
Kompanie rejtartva pod kapitanem Gillem de Hongria, od 11. Srpna	11. 8. – 27. 11.	10764	58	540	-
Činí dotčených		72393 kop 55 gr. m.			

Jan Renner objevil zápisky neznámého písaře, který si poznamenával rok po roce údaje o vojsku, které zrovna táhlo městem, jak dlouho se ve městě zdrželo, nebo také jaké škody napáchalo. Pro ukázkou uvedl ve svém díle tyto zápisky:

„Dne 23. ledna P. Alexandr Kroč se 270 koňmi byl 3 dni. Toho dne přitáhlo 2 praporce pěchoty, zůstali tu okolo 5 dní; začátek bolesti.

Téhož léta přitáhlo 7 karnet od Zbirova a na ráno 5 kompanií. Dne 29. ledna 500 koní. Obojího lidu bylo 13 karnet; z těch někteří zůstávali 2 noci, někteří jednu noc. Bylo s nimi posvícení; národ byl francouzský a vlašský. Dne 1. února opět 3 praporce pěchoty, zůstávali 3 noce. 5. února opět 3 praporce, zůstali jednu noc; ti náleželi pánu z Vatmberka. Mimo to přitáhli s pakáží 2 praporce, ti zůstávali po městě 5 neděl; byla komedie. Tím způsobem zapisuje onen písař vojenské návštěvy dále.“¹¹³

Na zápiscích je zajímavý názorový posun, nebo spíše postupná otrlost vůči průtahům vojsk. K prvnímu záznamu autor napsal „*začátek bolesti*“, jak se ovšem vojska střídala, po měsíci to už považuje za „*komedii*“.

Další tři měsíce byl v Čechách relativní klid, byl to však jen onen klid před bouří, která se valila na České země. Zvrat nastal 20. února 1621, náhle byli po Praze zatýkáni účastníci povstání, kteří se včas nevytrahli, a po ostatních bylo pátráno. Navíc byl vydán mandát na bratrské a kalvínské kazatele. Ti byli vypovídáni z Čech a nekatolíci byli nuceni přestoupit k římsko-katolické církvi. A tak začala, slovy Jana Fialy, „*hrozná doba protireformace*.“ Když potom 21. června byli na staroměstském náměstí popraveni vůdcové povstání, bylo patrné, čeho je nová vláda schopná.

2.2.1 Konfiskace majetku

Po staroměstské exekuci nastala doba nejistoty. Tato krvavá pomsta vzbudila v celé zemi strach. Na jejím konci byl 3. února 1622 v Innsbrucku vydán generální pardon. Toto nařízení více méně omilostnilo účastníky povstání, kteří se doznali ke své činnosti při povstání. Byla jim zaručena osobní svoboda, ale dle míry provinění, zabráný majetky. Rakovníku tak propadl statek Senomaty. Nebylo to ale tak hrozné, neboť byly roku 1624 konfiskované Senomaty postoupeny Heřmanu Černínovi z Chuděnic, který je za sumu 24 000 kop míš. vrátil zpět Rakovníku.¹¹⁴

Hůře dopadla okolní šlechta, která se zúčastnila povstání. Polovina majetku propadla: Jiřímu Vchynskému na Krakovci a Blšanech, Adamovi Janu Nosticovi na Kounové a Jiřímu

¹¹³ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 11 - 12 s.

¹¹⁴ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 270 s.

Hrobčickému na Kolečovicích a Horosedlích, Adamu Vchynskému na Zhoři a Kryštofovi Sommerovi na Krakově. V letech 1618-1621 zemřeli tito obžalovaní z účasti na povstání: Hendrych Jakub Tejřovský z Einsidle na Křici, Šebastián Újezdecký na Modřovicích a Slabcích, Jaroslav Krakovský z Kolovrat na Pšovlcích. Jejich majetek zkonfiskován nebyl, na rozdíl od majetku Griespeků, ti se otrávil, a jejich rodové bohatství bylo dáno Plasskému klášteru. Pánové, kteří dokázali svou nevinnu a obdrželi absoluci: Jaroslav Újezdecký na Všetatech, Maxmilian Krakovský na Libíni a Ferd. Renšperk na Skřiváni. Očištěn byl také Kryštof Laubský na Senci. Prodej zkonfiskovaných statků měli na starost: nejvyšší poručík František de Currirs na Zhoři, Jan Mínych na Kolečovicích a Jan Zeller z Rozenhalu na Petrovicích. Dva odsouzení, Jiří Vchyňský a Adam Jan z Nostic, se vykoupili a jejich panství jim zůstala v nezměněné výměře.¹¹⁵

O rozsahu konfiskací po roce 1618, vypovídá tento přehled¹¹⁶ vytvořen na základě Palackého popisu a publikován Bílkem:

V Rakovnicku z	56 statků nebylo konfiskováno	39, z nichž	14 statečků
V Žatecku z	62 statků nebylo konfiskováno	17, z nichž	11 statečků
V Litoměřicku z	62 statků nebylo konfiskováno	19, z nichž	3 statečky
V Boleslavsku z	57 statků nebylo konfiskováno	11, z nichž	3 statečky
V Bydžovsku z	39 statků nebylo konfiskováno	7, z nichž	4 statečky
V Chrudimsku z	27 statků nebylo konfiskováno	13, z nichž	2 statečky
V Čáslavsku z	75 statků nebylo konfiskováno	21, z nichž	14 statečků
V Kouřimsku z	87 statků nebylo konfiskováno	47, z nichž	35 statečků
V Berounsku z	74 statků nebylo konfiskováno	50, z nichž	39 statečků
V Tábořsku z	60 statků nebylo konfiskováno	29, z nichž	17 statečků
V Budějovicku z	29 statků nebylo konfiskováno	17, z nichž	11 statečků
V Prachensku z	79 statků nebylo konfiskováno	50, z nichž	33 statečků
V Klatovsku z	51 statků nebylo konfiskováno	29, z nichž	19 statečků
V Plzeňsku z	54 statků nebylo konfiskováno	28, z nichž	16 statečků
V Loketsku z	66 statků nebylo konfiskováno	39, z nichž	29 statečků
Úhrnem z 926 statků nebylo konfiskováno 435, z nichž 253 statečků.			

¹¹⁵ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 265 s.

¹¹⁶ Informace přejaty od BÍLEK, Tomáš V. *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*. Praha 1882. 168 s.

Z této tabulky vyplývá, že množstevně nejrozsáhlejší konfiskace proběhly na Boleslavsku a Bydžovsku, kde bylo zabaveno přes 80% statků. Na Rakovnicku byla vlastníkům odebrána zhruba třetina jejich majetku. Je však nutné si uvědomit, že tyto pozemky patřily k těm nejrozsáhlejším panstvím v Čechách, jako např. Křivoklát, Krušovice nebo Hostivař. Mezi 491 zkonfiskovaných statků bylo 275 rozsáhlých panství, která ve výsledku zabrala více jak dvě třetiny království Českého.¹¹⁷

Podle generálního pardonu, měl být „při hrdle“ zachován každý, kdo se sám přihlásil k vině na rebelii, ale jeho statek byl zabrán podle míry jeho provinění. Majetek měl být konfiskován také těm, kdo se nehlásili k římsko-katolické církvi. Tento, druhý krok byl však velmi ošidný. V Rakovníku by musely být zabaveny skoro všechny majetky a podobně ve většině měst, a to by vyvolalo nové nepokoje. To císař nemohl dopustit. Rozpoutání náboženských bojů v Čechách a zároveň v Německu by znamenalo velké, možná až fatální potíže. Proto se v otázce náboženské reformace postupovalo pomalu.

Rakovník zažil doby úpadku i prosperity, vždy si ale svůj blahobytný musel vydřít usilovnou prací v různých řemeslech, z těch nejvýznamnějších to bylo pivovarnictví, soukenictví, hrnčířství, řeznictví atd. V městě se usadili, jako noví řemeslníci městští synkové, kteří byli určitou dobu ve světě na zkušené, kde se seznámili s novými technikami a vymoženostmi ve svých řemeslech. Vedle nich se do města stěhovali zkušení řemeslníci, kteří zde žádali o povolení potřebné k provozování jejich živností. Městská správa je ráda přijímala, neboť městu přinášeli zisk. To ale změnilo toto nařízení:

„L. P. 1624, v den sv. Filipa a Jakuba, 1. máje, na poručení J. M. knížecí, jménem J. M. C. tyto všeliké osoby, jsouce v plnou obec povolány, jest jim právo městské zdviženo a živnost všeliká městská zastavena, kteréž od l. 1618 až do tohoto času sobě je propuštěné a udělené měly. Budou-li chtíti jeho užiti, mají a povinny budou vedle téhož milostivého J. M. Kníž., poručení, jehož datum na hradě pražském 12. Aprilie 1624, se zachovati.“¹¹⁸

Tento zákaz se týkal 19 měšťanů. Ti, kdo chtěli získat městské právo a živnost, museli přistoupit k platným vládním zákonům, ale hlavně k římsko-katolické víře. Také církevní sňatky, které byly uzavřeny v této době, měly být obnoveny.¹¹⁹

¹¹⁷ BÍLEK, Tomáš V. *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*. Praha 1882. 168 s.

¹¹⁸ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 16 – 17 s.

¹¹⁹ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 335 s.

2.2.2 Rekatolizace

Královské město Rakovník bylo původně protestantským městem. Údajně tu byl pouze jeden katolík, Jan Chroust z Velechova, který potom udělal velkou kariéru v městské správě. Z předních měšťanských rodin se nejprve přihlásili ke katolictví Malinovští z Hlavačova, kteří jako soukeníci a sládcí nashromáždili velký majetek, tak je otázkou, na kolik byla jejich konverze upřímná a nakolik ze strachu o zabavení jejich nabytého jmění. Jako první přestoupil na určenou víru Augustin Malinovský, který si tímto krokem vysloužil post *fiškála J. M. C.* Krátce poté se stal katolíkem i Jan starší Malinovský. Ke katolictví se přihlásili také Písečtí z Trebska aj.¹²⁰

Svému náboženskému přesvědčení zůstal věrný Šimon Žlutický, bývalý rakovnický měšťanský notář a poté primátor. Vyšlo však najevo, že je českým bratrem a bylo na jeho osobu uvaleno vyšetřování, „*poněvadž porušil povinnost a věrnost k císaři Ferdinandovi jakožto poddaný a hlavně jako úředník.*“¹²¹ Dále na něj byla vykonstruována všemožná provinění, ačkoli jeho největším proviněním byl jeho velký majetek. O svůj statek měl být připraven konfiskací, ale ještě než se tak stalo, zemřel.¹²²

Proces proti Žlutickému odstartoval svým donášením Jan Chroust. Svůj úřad vykonával tak horlivě, že úspěšně obžaloval a zdiskreditoval i samotného císařského rychtáře Loetticha, po němž již roku 1623 převzal tento úřad. Na počátku roku 1625 po smrti J. M. C. fiškála Augustina Malinovského, dostal Chroust i tuto pozici, neboť přijímal již od roku 1623 až do roku 1628 všechny důchody, platy a užitky obecní a svolení dával ke všem, i sebemenším, výdajům.¹²³

Císařský rychtář byl zároveň komisařem nad náboženstvím a také bylo jeho úkolem dohlížet nad nekatolíky, aby je získal pro katolickou církev. Potud se o tyto věci se velmi horlivě staral Chroust jako primátor a reformátor a ještě důkladnější byla jeho práce, když získal místo bývalého císařského rychtáře. Jeho moc nad městem byla v tu chvíli téměř úplná a po smrti J. M. C. fiškála Augustina Malinovského mu roku 1625 byl svěřen i tento úřad.

V roce 1624 byl vydán mandát, kterým byli vypovězeni ze země nekatoličtí kněží. Na jaře tohoto roku přišel do Rakovníka jezuita Jan Ctibor Kotva, který zde chtěl docílit obrácení

---

¹²⁰ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 264 s.

¹²¹ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 15 s.

¹²² Tamtéž 15 s.

¹²³ Tamtéž 15 s.

Rakovnických na katolickou víru a úplné vymýcení protestantismu. Víra byla v této době ohromně silná záležitost, pro ni byli lidé schopni snášet veškerá utrpení, opouštět své statky, pro ni bojovali a umírali. Byla jim dána od předků, jako spojující prvek s rodem i jako prostředek jejich vlastní identifikace. Do té doby, 1624, se nikdo neodhodlal k opuštění města. K římsko-katolické církvi přestoupilo jen několik málo jedinců. Mandát proti kněžím a příchod Kotvy však značil změnu situace, ta začínala být kritická a donutila mnoho lidí se pořádně zamyslet.

Aby zachránil svůj dům ve městě, přestoupil ke katolické víře i poslední luteránský děkan v Rakovníku David Fenix. Děkanského postu byl samozřejmě zbaven a na jeho místo byl dosazen roku 1624 kněz Tomáš Šebestián Pedander a jeho pomocníkem se stal již zmíněný jezuita Kotva.¹²⁴

Tomáš Šebestián Pedander byl velmi aktivní kněz. Tohoto úřadu se ujal s neobyčejnou horlivostí a s přesvědčením, že se mu podaří odvrátit obyvatelstvo města od luteránství. Nevynechal jedinou příležitost, aby dosáhl svého stanoveného cíle, ale vše se míjelo účinkem. Když viděl, že místní kostel při bohoslužbách zeje prázdnotou a nikdo nedbá na jeho varovná slova, vyvodil z toho důsledky. Přestal sloužit svátosti, nedovolil pochovávat nekatolíky na městském hřbitově a každou chvíli dorážel na císařského rychtáře, který na jeho popud dal honit lidi do kostela biřicem.¹²⁵

Kotva byl oproti Pedanderovi diametrálně odlišný typ. Při kázáních používal mírná slova, samotná jeho kázání se odehrávala na rynku pod dubovým křížem, zavěšeném na vysokém prkenném lešení. Působil zde čtyři léta, ale kdyby nenastal politický tlak, ani jeho misionářské dílo by nepřineslo takřka žádný výsledek. Onen politický tlak byl spíše vojenský útlak na rozkaz komisaře Ferdinanda Libštejnského z Kolovrat. Ten pod příčinou reformace nechal v Rakovníku 18 neděl vojsko, které museli vydržovat měšťané. Na rozkaz vojenské kanceláře byl Rakovník zbaven vojska až 27. června 1626.

Všechny dosavadní výzvy, hrozby ani tresty nepřinutili obyvatele královského města Rakovníka, aby přestoupili na katolickou víru. Proto byla 24. dubna 1624 zřízena zvláštní reformační komise. Stalo se tak ze společného nařízení církve, císaře Ferdinanda II. a pražského arcibiskupa. Komise byla vedena prelátem Janem Ctiborem Kotvou. Trvala. Bylo

---

¹²⁴ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 17 s.

¹²⁵ Tamtéž 18 s.

velmi těžké se po tomto datu vyhnout náboženskému nátlaku, tak mnoho lidí z města odešlo. K emigraci ze země se zatím žádný obyvatel Rakovníka neodhodlal, spíše se „nespokojenci“ rozptýlili do vesnic okolo města, zdržovali se také v mlýnech, nebo na křivoklátských statcích, kde se živili řemeslem nebo obchodem. Lidé, kteří měli přímo ve městě nemovitosti, většinou přestoupili „dobrovolně“ na katolickou víru.

Luteránská jednota rakovnického obyvatelstva byla pozvolně rozleptána. Tento postup byl ale pro úřady a představitele katolické církve moc pomalý, a proto byl 31. července 1627 císařem vydán mandát, podle kterého nemělo být nadále nekatolické obyvatelstvo trpěno v zemi. Do 6 neděl měl každý přestoupit ke katolické víře, ten kdo tak odmítl učinit, musel se odstěhovat pryč a více se nezdržovat v České zemi. Po tomto příkazu přestoupilo téměř celé město ke katolické víře a reformační komise, zřízená roku 1624 tak skončila k 31. květnu 1628.¹²⁶

Před rozpuštěním komise byl vydán tento dokument¹²⁷:

„Z vůle boží a na místě J. M. C. a J. M. knížecí pane kardinála a všech nejvyšších komisařů poručeno a tou komisí nařízeno: aby žádný napotomní časy do Rakovníka za souseda, obyvatele, šosovníka přijat nebyl, kterýž by tu mezi věrnými křesťany zde poznamenanými v tomto rejstříku nebyl zapsán, anebo se katolickým býti neprokázal, anebo od svého duchovního správce vyznání nepřinesl.“

Následně jsou uvedena jména konvertitů, kteří ke katolické víře přestoupili ještě před zahájením komise, jsou to: *císařský rychtář, primas, purkmistr, všickni konšelé, radní písař Jan Likaon /Vlček/, městský rychtář Zikmund Tylinger a čtyři přisedlí*. Později přistoupilo ke katolíkům dalších 153 obyvatel a v roce 1628 dalších 241 měšťanů.

Tento soupis „Na víru obrácených“ byl podepsán P. Adamem Kravařským¹²⁸, děkanem Pedandrem a menší pečetí města. Byl zhotovený ve dvou exemplářích, jeden kus zůstal ve městě, „*aby se takž vůle boží a J.M.C.při každém obnovení rady přečetla, tak aby již části psaní páni věděli, že zavázáni budou církvi svaté podle svých povolání.*“

---

¹²⁶ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 20 s.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Adam Kravařský - jezuita, převzal úřad po děkanovi Kotvovi.

Na změnu vyznání odmítlo přistoupit 15 rodin, ty dle císařského nařízení odešly ze země:¹²⁹

- *Matouš Tichý*, opustil město se svou manželkou a dcerou. Nechal zde dům, dvorec na libeňském předměstí a nějaké chmelnice.
- *Dorota Rabská* zanechala v Rakovníku dům se sladovnou a polnosti.
- *Kateřina Dvorská* odešla se synem, zanechala zde dům, ke kterému byl masný krám
- *Jan Trubač a Pavel Trubač*, oba řezníci, odešli pro náboženství na vojnu, kde zahynuli. Dům se značným příslušenstvím Pavla Trubače koupil dle Bílka roku 1630 Jan Celler z Rosenthalu.
- *Řezník Adam Erazim* s manželkou a dcerou
- *Urban Pergkner*
- *Diviš Jirchřovic* se ženou a synem
- Rodina *Brunšvikovic*
- *chalupník Vavřinec Dotyka*
- truhlář *Jan Hofman*
- *Vít Verbiš*
- *Simforian Voříšek*
- *Regina Štěrbová*
- *Kateřina Reychová*.

Tito byli donuceni opustit Čechy. Zanechali zde majetek, který byl později, dost mírně, odhadnutý na 8674 kopy míš.¹³⁰

Rakovník byl definitivně donucen přestoupit ke katolické víře. Ale nejen město, celý rakovnický kraj je odtud podle úředních zpráv úplně katolickým.

Zástupci města se dokázali přizpůsobit nastalým poměrům a vytěžit z nich co nejvíce šlo. Proto při každé příležitosti vystavovali na odiv své katolictví, přičemž se oháněli svým upřímným římsko-katolickým vyznáním. Ihned po hromadné konverzi města se hlásili o potvrzení svých dosavadních privilegií. Císař Ferdinand II. jim vydal v Praze v úterý po památce sv. Filipa a Jakuba, apoštolů páně, roku 1628 majestát, kterým schválil, obnovil a potvrdil všechna jejich dosavadní privilegia.

---

¹²⁹ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 268 s.

¹³⁰ Tamtéž 268 s.

Rakovnickým však toto bylo ještě málo a posílení úspěchem žádali, aby jim místní císařský rychtář postoupil důchody, obecní i jiné statky a grunty, které ještě nebyli prodány nebo zastaveny.

I této žádosti bylo vyhověno. Dne 11. května 1628 bylo komorou oznámeno, že císařskému rychtáři bylo nařízeno rezolucí JMC., aby hned „*všechny statky, grunty i důchody obecní, až posavad sobě od J.M.C. pod počet náležející, purkmistru a radě postoupil... to cokoliv jim postoupí, na to dva inventáře s podpisem svým, primasa a jednoho staršího obecního založil, jeden za ouřadem zanechal, druhý na komoru českou podal. S počtem svým se neprodleně zhotovil, jej purkmistru a radě k přehlédnutí odvedl, pokudž se nějaké nedostatky od nich vystaví, ze všeho odpovídal, z restův, jestliže by čím pozůstaly, práv byl.*“¹³¹

Z toho vyplývá, že po katolické konverzi města, ať už byla upřímná nebo ne, se poměr mezi mocnářem a městem urovnal, a tak císař roku 1628 v Praze na sv. Filipa a Jakuba potvrdil a obnovil Rakovnickým městská privilegia, která město ztratilo při vpádu nepřátel. Zakázal přijímat nekatolíky za měšťany a přechovávat je ve městě a „židů trpěti“. Také zakázal, aby ten, kdo nebyl přijat za měšťana nesměl mít v městě ani na předměstí grunt nebo koupit dům, stavět nebo pronajímat a už vůbec provozovat nějakou živnost. Toho roku se také dožádala obec (dekretem ze dne 11. května), že obecní statky již nebyly spravovány císařským rychtářem, nýbrž opět přešly pod správu purkmistra a městské rady.

2.2.3 Finanční situace města

Vedle pronásledování se strany představitelů katolické církve měli Rakovničtí mnoho problémů se svými věřiteli. Pokladna císaře Rudolfa II. i Matyáše zela neustále prázdnotou, a Rakovník, stejně jako jiná města, měl povinnost panovníkům půjčovat jak hotové peníze, tak musel ručit za již vzniklé dluhy. Navíc musel živit procházející vojáky, kteří mnohdy ve městě zůstávali i delší čas. Město bylo nuceno se zadlužit a to do takové míry, že si museli brát půjčky na půjčky. Tedy hledat nové věřitele, aby uspokojili ty staré. Snažili se hledat pomoc, kde jen se dalo, obraceli se na úřady, ale všechna snaha byla marná.

Stav městských financí byl panovníkovi dobře znám, a tak v majestátu potvrzujícím Rakovnickým jejich privilegia, mimo jiné „*všecky a všelijaké dluhy aneb listy dlužní od*

---

¹³¹ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 21 s.

*předešlého ouřadu konšelského a obce včas rebelie nedávných let pomínulé, proti Nám a slavnému domu našemu rakouskému jakkoliv a u kohokoliv vzdělané a na obec uvedené, vyzdvihujeme, kazíme, moříme a vnic obracujeme a za věci jakožto již mrtvé a zrušení vyhlašujeme, takže je oni Rakovníčtí platiti povinni nejsou a nebudou nyní na časy budoucí.*¹³²

Dostal se mi do rukou dopis, který Rakovníčtí použili jako muštr při žádání o smazání těchto dluhů. Je to opis schválené žádosti o prominutí dluhu z doby vzpoury proti císaři, pochází z města Tábor. Podklad se zjevně předával od města k městu, neboť řada jiných měst, ve svém archivu, tento dokument také obsahuje. Důvod pro zrušení peněžních závazků, byl následovný:

*„Co se dluhův v času rebellie a obležení města zdělaných dotýče, poněvadž ti a takoví proti nám od tehdejších nepořádných purkmistra a konšelův zdělány a potřebovány, a nimiž město naše nikoliv zavázáno býti nemohlo, jako i ti ještě po dobytí města vzešli, poněvadž tehdejším purkmistrům a konšelům skrze obnovení rady moc dána nebyla, aby se dlužiti mohli, aniž také tehdáž privilegií svých konfirmovaných a statkův sobě navrácených neměli, též že někteří k týmž dluhům téměř donuceni jsou. Protož všecky ty jakožto nepořádné kasírovati a vnic obraceti ráčíme, s tím však doložením a vejmínkou, pokudžby sirotci, předně k partykalasním osobám, kteréž takové půjčky nepořádné příčinou a původové byly, právně hleděti, a týchž dluhův na nich postíhati chtějí budou, v tom se jim právo nezavírá.*¹³³

Prominutí dluhů z let vzpoury proti „domu Rakouskému“ sice závazky města snížilo, i tak ale bylo stále předloženo. Rakovník se nejprve snažil sám vyrovnat s věřiteli pomocí různých jednání, to se ale nesetkalo příznivým výsledkem. Podobným problémem trpěla i mnohá další města. Situace začala být zoufalá, města se začala obracet na komoru a místodržící, aby jim zařídili jakoukoli úlevu ve splácení dluhů. Po neúspěšných pokusech se Rakovník obrátil na císaře, který, jak bylo popsáno výše, vydal rezoluci. Nařídil, aby komora ustanovila každému městu tři komisaře, kteří byli oprávněni jednat s věřiteli. Svědectví o množství dluhů a výsledku komise dokládají připojené předmluvy k závěrům komise: *„jisté poznamenání dluhův města Rakovníka, též věřitelův jich, kteřížto od sum svých, jim*

---

¹³² SOKA Rakovník, Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 – 1662, 197 s.

¹³³ Tamže 190 s.

*Rakovnickým před rebelií pořádně povinných, ode všech ourokův a pátého dílu sum odpustili, jmenovitě osoby tyto:*¹³⁴

Věřitelé	Kopy míšenských
Rozina Chotková z Renšperka upouští ode všech úrokův a pátého dílu sumy z	1000
Jan Matyáš z Klauchova z	1000
Markéta Kecová z	2000
Jan Kyrchmeyr z Reychvic ze	2000
Tomáš Sadler z	1000
Jiřík Smrš z	500
Eva Dobřejovská z	500
Barbora Vamberská z Rohatec z	1000
Kapitola hradu pražského z	1000
Táž suma, poněvadž ad perpetuum censum půjčena jest, v celosti zůstává, toliko z úroka 100 kop míš. Se upouští.	
Michal Veydmon z	1000
Postoupen byl p. Příkladovskému Petru Jiřímu	
Jan Brlyngar z	500
Benyna Malinovská z	300
Matyáš Srnovec z Rokycan z	1000
Jan Kesl z Rokycan z	1000
Eva Čandlová z	1500

¹³⁴ Tabulka sestavena z: Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOKA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 27 – 29 s.

Zuzana Cynýrová z	900
Však ourok od sv. Havla A. 1629 se odvésti má.	
Linhart Vilík z	1000
Vyznamenání dluhův téhož města Rakovníka od věřitelův jich, jim po slavném vítězství JMC. půjčených, kteřížto podle milostivé resolucí JMC. ode všech ouroků a třetího dílu upustili	
Dorota slečna z Ensydle upustila ode všech ourokův a třetího dílu z sumy	1200
Rudolf Jošt z Kolovrat ve dvou postách ode všech ourokův a třetího dílu z sumy	1500
Benyna Malinovská ze	100
Bartoloměj Samson ze	242 kop míšeňských a 52 grošů
Jiří Žákovíc ze	150
Augustin Břimský z Poksdorfu z	500
Petr Mělnický z	500
Mandalena Varleychová z Hochauzu z	250
Alžběta Trumpinová ze dvou post z	500
Bartoloměj Spálený ze	300
Dědic Zachariáše Kocha ze	750
Kateřina Šmídová z	1000
Havel Střelec a již p. Jan Globic z Bučina, měšténín Menšího města pražského, pojištění má na 700 kop míšenských po traktaci s ním učiněné A. 1640 den sv. Havla s polouletní výpovědí po upuštění od větší sumy zadrželých ourokův; přiraženo k hlavní sumě pozůstávajících ourokův 33 kopy 20 gr.	

Jiří Žákovice ze	100
Manžel Anny Petráčkové z	1200
Kateřina Kušová z	500
Daniel Maškovský z	699
Jan Chroust z Velechova z	950
Sirotkům Tycho de Brahe z	1000
Ten se jim vedle milostivé ratifikaci JMC. zcela a zouplna jako jiným věřitelům pojistiti, a ourok od sv. Havla minulého léta 1629 na touž sumu jíti má.	
Vilíkovi má se pojistiti obojího dluhu 1100 kop míšenských, ourok od sv. Havla A. 1629.“	

Z těchto přehledů je ovšem zjevné, že přestože jednání byla úspěšná, stejně Rakovníku zbylo ještě velké množství dluhů. Když pro Rakovník přidělení komisaři dokončili svou práci, podali o jejich výsledcích zprávu císaři. V Eberstoku dne 5. října 1629 císař schválil toto ujednání a poslal o něm zprávu místodržícím.¹³⁵ Komisaři v něm oznamují, že z dluhu, vzniklém „*před rebelií*“, ve výši 17 585 kop míš., byly odpuštěny všechny úroky a pátý díl celkové sumy, kromě pražské kapituly, která trvá na 1000 kop míš. Všechny dluhy vzniklé za rebelie se zrušily úplně. Ale „*již po vítězství*“ si město půjčilo dalších 12 231 kop míš., z tohoto jsou odpuštěné úroky a třetí díl hlavní sumy. Nakonec upozorňují, že se jim s některými věřiteli nepodařilo sejit, v tomto případě zůstává jednání o smazání úroku, a třeba i části z dlužného obnosu, na městské radě.¹³⁶

Uvádím výpis dluhů, které Rakovníku vznikly po bělohorské bitvě:¹³⁷

Roku 1621:		
Jiří Petr Kokořovský z Kokořova na Štáhlavech a Žlutici	800 kop	- gr.

¹³⁵ Příloha č. 6

¹³⁶ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 269 s.

¹³⁷ Tabulka sestavena na základě informací z: LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 269 – 270 s.

Petr Jiří Přichovský z Přichovic a na Krašově (dědil Vilém z Klenového a z Janovic)	800 kop	- gr.
Dorota Nosticová na Černým (dědila polovici Zuzana Hrobčická na Hřebečnickách, polovici klášter svatého Jakuba v St. M. Pražském)	2000 kop	- gr.
Augustin Břimský z Poksdorfu v Rakovníku (převzala manželka Anna a po té dvě dcery prov. v Plzni)	500 kop	- gr
Simeon Markonides v Praze (postoupil slov. Martinovi Villikovi, měšťanu Starého Města)	200 kop	- gr
Marie Miškovská	250 kop	- gr
Jakub Chyterka, J. M. C. rychtář v Kadani (odkázal při své smrti polovici záduší rakovnickému a polovici kadaňskému)	500 kop	- gr
Havel Střelec, mlynář na Hradčanech (zdědil Jan Globček na Nov. M. Pražském, protože ho k smrti dochoval)	500 kop	- gr
Kateřina Šmídová v Rakovníku	1000 kop	- gr.
Alžběta Trumpmová (postoupila Alžbětě Poxlině Humpolecké v Praze)	500 kop	- gr.
Zachariáš Koch v Praze	500 kop	- gr.
Václav Petráček v Praze	1200 kop	- gr.
Vil. Alb. Krakovský z Kolovrat (zdědil D. A. z Helversen)	1500 kop	- gr.
Jan Podřimek z Javůrka (převzala Judita P. z J)	1500 kop	- gr.
Daniel Rabšteinský, purkrabí císař. panství pardubického (postoupil	333	20 gr.

později klášteru sv. Václava na Novém Městě Pražském)	kop	
Anna Marie Drahotinská (postoupila klášteru sv. Tomáše v Menším Městě Pražském)	200 kop	- gr.
Jakub Havránek na Novém Městě v Praze	400 kop	- gr.
Roku 1622:		
Kateřina Kušová, od roku 1622 provdaná za Jana Šyába, měšťana rakovnického	500 kop	- gr.
Bartoloměj Samson (zdědila dcera Anna Gallidesová)	300 kop	- gr.
Kryštof Esen, rakovnický barvíř	128 kop	34 gr.
Uroz. Bar. Hrobčickároz. Vamberská z Rohatec (zdědily paní Barbora Rechenbergerová a Kateřina Anežka, sestry Vamberské z Rohatec)	1000 kop	- gr.
K těmto dluhům přibylo cís. fiskem na město poukázaných dědiců Tychona de Brahe (platilo se do roku 1640 synovi Jiřímu, potom Ottovi Tychonu z Brahe a Rudolfovi Tychonu GansnebuTegnaglovi z Kampu k ruce a na místě Kristiny Barbory Solhauzové tety jejich).	950 kop	- gr.

Kromě soukromých osob, musel Rakovník doplatit také vládě zbytek berní z let 1615 – 1627, dluh se vyšplhal na 9 578 kop 28 gr. míš. Tuto taxu odmítl Rakovník zaplatit z důvodu jeho neustálého vyživování vojska. Kolem roku 1626 prosila obec do Prahy, aby jí byl dluh zapomenut, když dlouho nešla žádná odpověď, považoval to Rakovník za povolené. Ale 2. listopadu 1628 se město dozvědělo, že na poručení nejvyššího mincmistra Štěp. Beníka z Petrкова (Petrsdorfu) bylo do doplacení zmíněné berně Rakovníku odebráno městečko Senomaty. Rakovníčtí prosili o navrácení svého majetku zpět. Dosáhli tak komorového nařízení z 23. listopadu toho roku, kterým bylo město sleveno na dluhu 3578 kop 28 grošů.

Zbývalo tedy zaplatit 6 000 kop. Zástava Senomat také neproběhla, i přes to že zmíněných 6 000 kop Rakovník ani později neodvedl.¹³⁸

O finančním stavu města svědčí i četné upomínky, hrozby i žaloby z důvodu neplacení dluhů. V městských kopiářích se to jimi jen hemží. Také je zde spousta žádostí o půjčky. Tyto nové žádosti o kapitál však byli jednosměrně cílené na placení již vzniklých dluhů, jaksi vyrazit klín klímem. Tento záměr jim však nevyšel, nikdo jim nechtěl půjčit.

2.4 První saský vpád

Vítěznými válkami *falskou* a *dánskou* utvrdil císař Ferdinand II. svou moc. Novou vlnu odporu vyvolal císařův restituční edikt. Podle tohoto nařízení, měli protestanté vrátit katolíkům sebrané duchovní statky. Rozpoutala se nová válka – *švédská*. Protestantská knížata se začala opět bouřit, ale nejen kvůli restitučnímu ediktu jako takovému, také proti přílišné císařově moci. V odporu našli spojence ve švédském králi Gustavu Adolfovi. Roku 1630 byl na sněmu Valdštejn zbaven velitelství a do čela císařské armády dosazen generál Tilly. Švédskému vojsku velel sám Gustav Adolf, s nímž se spojil saský kurfiřt. Švédské vojsko vniklo do Německa a střetlo se s císařským vojskem v bitvě u Breitenfeldu 17. září 1631, kde byl Tilly poprvé poražen.

Saský kurfiřt využil císařské porážky a vtrhl z Míšně do Čech. Zpráva o tomto vniku saských vojsk se rozletěla zemí a lid začal panikařit. Do ochranné náruče Rakovnických zdí se uchýlilo mnoho v okolí žijících lidí, jak ze stavu panského, tak venkované. Panský stav ale na pravidla města ve válečném nebezpečí moc nedbal, o tom vypovídá vyhláška v *radním manuálu* z neděle 15. září 1631: „*Osoby stavu panského a rytířského, pro nebezpečí válečné do města se utíkající, brzo sem a tam z města vycházejí, nedbajíce rozkazů městských. I vybízejí se, aby se utekly pod ochranu p. hejtmána Křivoklátského.*“¹³⁹

O vpádu Sasů do Čech a obsazení Rakovníka existuje písemný záznam neznámého autora. Je to zpráva datovaná k 17. listopadu a adresovaná urozenému panu Pavlovi Sichrovskému z Těšína do města Klatov. Píše se v ní, jak ve středu 12. listopadu 1631 za úsvitu, Sasové dorazili k Rakovníku o síle 110 jízdních vojáků. Město zabrali, hned druhý den se odtud vypravili na Prahu.

¹³⁸ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 270 s.

¹³⁹ SOKA Rakovník, Archiv města Rakovník, Radní manuál 1631, č. 823.

Rakovník byl tedy Sasy obsazen ve středu dne 12. listopadu. Město vlastně ani nemělo šanci tomu zabránit. 30. října sem byla poslána jen slabá posádka. O veřejném dění v době Saského vpádu vypovídá zpráva¹⁴⁰ poslaná do Rakovníka z města Loun 15. listopadu 1631. Rakovničany informuje o napadení města Loun, zároveň varuje před saským loupením a předpovídá, že Praha také padne.

Stejného dne došla do Rakovníka zpráva ze Strašecí, „že by kníže z Valdštejna se třemi kornetami jat býti měl. Item posel, jsa vyslán do města Slaného, projíti nemohl, ale tu zprávu nám učinil, že J. M. kurfiřt saský s 1000 koni vyjevši, hodinu po půlnoci na den ku Praze mašírovati ráčil, jakž se i s témž poslem oustní oznámení prošlé z Tuchlovic, srovnává.“¹⁴¹

Z těchto údajů je patrné, že si saské vojsko počínalo celkem mírně, možná proto, že v něm bylo mnoho Čechů a vrátilo se s ním mnoho emigrantů. Když se po dobytí Prahy uprchli čeští představitelé ukrýt do Českých Budějic, sundali tito emigranti jedenáct hlav popravených českých pánů, které byly vystavené na jejich potupu na Mostecké věži, aby je pohřbili.

Saský kurfiřt rozložil svou armádu po celých Čechách, aby si tak zemi zajistil. Rakovnický kraj si pro své vojsko zvolil nejvyšší Štainer. Na jeho rozkaz nařídili krajsí hejtmané 21. prosince 1631, aby kraj vydal válečné berně z každého *osedlého* člověka, ve výši: 2 čtvrtce žita, 2 větele ovsa a vůz slámy. Vedle toho musel kraj vydržovat dvě komanie rejtharů.¹⁴²

Kurfiřtovo vojsko si v městě Rakovníku dělalo, co chtělo. Aby se dostali k nějakým penězům, vzali obyvatelům města všechn slad a „sami z nich vařili a piva vedle své vůle šenkovali i marketndrům vystavovati dali.“ Rakovničané se pro pomoc obraceli ke krajským hejtmanům, ti jim ale pomoci nemohli. Hejtman Jan Renšperk sám se skrýval na Skřivani, takže mu kolega krajský hejtman Kolovrat ostře psal dne 6. listopadu: „*Nemoha Vás jakožto spoluconsorta do města Rakovníka dočekati, schválně toto psaní Vám činím, že neprodleně sem do Rakovníka přijedete, tak aby město od hejtmanů opuštěno nebylo; tu naději k Vám mám, že na povinnost Vaši pozor dáte.*“¹⁴³

---

¹⁴⁰ Příloha č. 7

¹⁴¹ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 36 s.

¹⁴² Tamtéž 36 s.

¹⁴³ Tamtéž 38 s.

Mezi tím se vzpamatovalo císařské vojsko a začalo se formovat v okolí Rakovníka, aby zahájilo boj se Sasy a vyhnalo je z Čech. Sasové se zmocnili hradu Křivoklátu, který hradní úředníci vydali bez boje. Kdyby ho nevydali, byl by to jejich jistý konec. Hradní posádka byla jen velmi slabá a z větší části tvořena sedláky bez vojenského výcviku. Sasové po dobytí hradu propustili všechny vězně a sedláky, kteří Křivoklát bránili. Vyrabovali hradní zbrojnice a uloupené zbraně poslali do Prahy. Následně saské vojsko Křivoklát opustilo, nechalo na něm pouze posádku 9 dragounů.

Když byl hrad Křivoklát obsazován Sasy, podařilo se uprchnout písaři křivoklátského panství a informovat o této události plukovníka císařského vojska Holka. Ten byl na cestě k Rakovníku, protože v jeho okolí se soustřeďovalo vojsko na válku a vyhnání Sasů ze země. Jakmile dostal Holk zprávu o křivoklátských událostech, okamžitě se k němu vypravil, aby se ho zmocnil. O štědrém dnu se přihnul k hradu, který mu byl vydán hradním hejtmanem.¹⁴⁴

Nejprve zmocnil Křivoklátu a následně se vydal s vojskem na Rakovník, ke kterému dorazil 28. prosince 1631. Tou dobou bylo ve městě pět saských setnin. Část jízdy Holk umístil nedaleko městské brány, ostatní vojsko nechal v záloze. Pěchota měla za úkol zaútočit na město ze čtyř stran. Před samotným útokem, založila jízda před bránou požár, aby znemožnili Sasům utéct z města. Ti jakmile uviděli protivníkovu přesilu, vyrazili z města jinou bránou pryč, tam však byly připraveny oddíly hraběte Montecucoliho. Do tohoto střetu dorazili ještě hraběti na pomoc ostatní oddíly Holkova pluku. Větší části Saské posádky se podařilo uprchnout, ačkoli okolo 100 jejich vojáků přišlo o život, ztratili 3 praporce a 150 vojáků bylo zajato, mezi těmi byl jeden plukovník a několik důstojníků.¹⁴⁵

Plukovník Holk však nebyl vůbec spokojen, hněval se, že saské vojsko nebylo úplně zničeno a tento vztek obrátil na Rakovničany. Ty obvinil, že Sasům pomohli při jejich útěku a z toho, že je bez odporu pustili do města. Jako perzekuci povolil vojsku „nad městem preje,“ jinými slovy jim dal povolení k zpusťování města. Holk obsadil město 500 muži pěchoty a 500 jízdními, ostatní odešli.

Rakovník byl zcela vydrancován, popálen, veškerý dobytek byl ukraden a obilí kolem města bylo vypaseno. Ani dvojitě, železné dveře radnice neobstály, byly vypáčeny a městský úřad byl vykraden. Zmizela městská pečeť, vybrané berně pro JMK., peníze obecní i sirotčí, a

---

¹⁴⁴ Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648: Rakovník za třicetileté války. SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, 39 s.

¹⁴⁵ Tamtéž 39 s., „dle opisu zprávy plukovníka Holka Gallasovi“

vůbec vše co se dalo odnést, to co se odnést nedalo, bylo rozbito. Vojáci bourali dokonce i městské zdi. Toto řádění bylo odhadnuto na škodu 50 000 kop. Po vyhnání Sasů zřídilo císařské vojsko v Rakovníku svůj hlavní stan pro rakovnický kraj.

Ve spojení s touto událostí na konci roku 1631, by se dalo mluvit o katastrofě, pohromě, nebo alespoň o neštěstí, které se sneslo na město. To však nebylo takřka nic v porovnání s tím, co mělo Rakovník potkat v následujících pár letech.

3 Městská rada

První zmínky o městské radě Rakovníka sahají do 14. století. Městská správa spočívala ve výkonné moci dvanácti každoročně volených přísazných konšelů a obecních starších coby zástupců vší obce. Počet konšelů měl symbolický význam, zřejmě odkazoval na Bibli, kde se tato číslovka objevuje častěji. V tomto kontextu je však nejspíše považována za symbol úplnosti a božího řádu. Dvanáct bylo nejen apoštolů, ale i andělů strážících brány nebeského Jeruzaléma. A tudíž bylo právě číslo dvanáct spojováno s dobrou správou obce.¹⁴⁶

Konšelé se střídali na postu purkmistra vždy po čtyřech týdnech. Tento úřad obnášel opatrování obecní pokladny a městské pečeti.¹⁴⁷ Městská rada zasedala dvakrát do týdne, obvykle v pondělí a v pátek. Zasedání se konalo v radniční síni, předsedal mu purkmistr a jeho úkolem bylo usnesené závěry uvést v platnost. Konšel, který úřadoval první měsíc po obnově městské rady, byl nazýván *primátor*, *primas*, *hospodář města* nebo *pan otec*. Toto periodické střídání městských radních v purkmistrovském úřadě mělo zásadní funkci. Zabraňovalo úzké skupině měšťanů ovládnout městskou radu a tím pádem zabraňovalo většímu prosazování vlastních zájmů na úkor obce.¹⁴⁸

Obecní starší byl vesměs dozorčí a poradní orgán městské rady. Jednalo se o dvanáct měšťanů, kteří měli na starost kontrolu obecních účtů, dále se účastnili porad o hospodářských záležitostech, mimořádných koupích, výdajích, prodeje obecního majetku a tak podobně. Byli každoročně obměňováni spolu s městskou radou, dosazováni stejným způsobem a voleni královským hofrychtěrem.

Městský rychtář byl původně nejvyšší post v rámci městské rady, postupem času byl ale jeho význam degradován na stejnou úroveň s konšely, na počátku 17. století již fungoval jen jako vedoucí policejního oddělení města. Původně měl městský rychtář, jako zástupce krále ve městě, zvláštní výsady. Seděl v radě na prvním místě. Bez rychtáře nesměla obec pořádat schůze ani porady. Rychtářský úřad dohlížel především na soudnictví, vyšetřování a správu královských důchodů, které se z různých důvodů odváděly do královské komory. I proto držitelé Křivoklátu často odpírali Rakovnickým svobodnou volbu městského rychtáře. Král Ladislav Pohrobek v roce 1454 výslovně obnovil městu svobodnou volbu rychtáře.

---

¹⁴⁶ HRDLIČKA, Josef, Měšťan. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha: Argo, 2007. 147 s. ISBN 978-80-7203-694-3.

¹⁴⁷ Pečeť byla kulatá s rakem. Do roku 1481 se pečtilo pouze bílým voskem, poté červeným.

¹⁴⁸ HRDLIČKA, Josef, Měšťan. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha: Argo, 2007. 148 s. ISBN 978-80-7203-694-3.

Zvolený rychtář se však musel hradnímu hejtmanu představit, ten ho buď v úřadě jménem krále potvrdil, nebo nařídil novou volbu. Městští rychtářové se střídali každý rok. Pokud musel rychtář opustit město, mohl za sebe, z přísězních konšelů, určit náhradu. Městský rychtář si v Rakovníku udržel své postavení i po bouřlivém roce 1547, kdy král Ferdinand I. potrestal odbojná města zavedením instituce královského rychtáře. Ten fungoval jako panovníkův dozor nad městem. Tento úřad měl sám o sobě základ v původních městských rychtářích, před tím, než se jejich kompetence dostaly pod pravomoc městské rady. Jeho hlavním úkolem bylo sledovat jednání městské rady a zasahovat v případě, že by projednávané záležitosti mířily proti zájmům krále. Měl také dohled nad výběrem pokut a odvodem odúmrť.¹⁴⁹ V Rakovníku byl tento post zaveden až v roce 1621. V policejním odboru ho podporovali, od roku 1513, tzv. čtvrtní hejtmané, kteří dohlíželi na obecní bezpečnost a udržení veřejného pořádku. Čtvrtní hejtmané a čtyři konšelé jednou za měsíc, ve stejnou hodinu, obcházel domy, aby se přesvědčili, zda se dodržují nařízení obce, zkoumali chování čeledi i opatření proti ohni. Jejich úkolem bylo též, kontrolovat *šenkýře, podruhy a čeled' přechodní* či *vandrovní* a v čas nařízeného zbrojení měli oznámit měšťanům, jak má být kdo vyzbrojen, nebo kolik musí zaplatit, na najmutí žoldnéřů¹⁵⁰ Znamením městského rychtářského úřadu byl palcát. Pod správou rychtáře byl *biřic* a *drábové*.

V soudnictví měl městský rychtář k ruce čtyři *přísězné konšely*. Byli v tomto úřadě vázáni následující přísahou: „*Přisahám P. B. všemohoucímu, že v tom úřadě konšelství rychtářského ve všem tom, což povinnost mi náleží, chci se věrně, upřímně i spravedlivě zachovati, tajnost rady nepronášeti, rozsudky pravé a spravedlivé mezi stranami činiti, cti a chvály Boží pílén býti, jak k domácím tak i přespolním, tak k vdovám a sirotkům, chudému jak bohatému spravedlivě se zachovati. A jináč nečině ani pro dary, ani pro přátelství, ani pro přízeň, ani pro žádnou jinou v světě vymyšlenou věc. Toho mi dopomáhej Bůh.*“¹⁵¹

Soudy byli veřejné, probíhaly na *rychtě* a byly zahajovány rychtářem, konšely a radním písařem. Používalo se právo Starého města Prahy, při nespokojenosti se mohl odsouzený odvolat. Až do roku 1515 byly vyňaty z rychtářovy pravomoci zháňství, vraždy i násilné činy. V ostatních věcech, správy peněžní a trestní, mohl pokutovat do výše 5 kop gr. č. Z pokut náležely dva díly důchodu královskému, třetí díl byl určen obci.¹⁵² Jirí z Poděbrad

¹⁴⁹ ROUBÍK, František, Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783. Sborník k dějinám hlavního města Prahy 6, 1930, 265 – 266 s.

¹⁵⁰ SOKA Rakovník, Archiv města Rakovník, Kniha rokovní z roku 1546

¹⁵¹ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 144 s.

¹⁵² LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 36 s.

dovolil roku 1466 Rakovnickým pokutovat i zakladatele ohně z neopatrnosti.¹⁵³ Při výslechu bylo běžné používat dle potřeby torturu, to vykonával obyčejně dráb. Výslech byl trojí: před mučením (*pod skřipcem*), na mučení (*na skřipci*) a po mučení.¹⁵⁴ S rychtářstvím nebyl spojen stálý plat, ale rychtář dostával díl ze všech pokut, soudů, obsílek atd.

Veškeré písemné vývody, od zanášení radních usnesení až po různé smlouvy a ujednání, měl na starosti přísežný radní písař (*notarius*), ten také býval zaměstnán při výběru censu¹⁵⁵ a berní. Jeho další povinností bylo též přijímat a zapisovat svědky, v této věci mohl radního písaře zastoupit pouze jiný přísežný písař z jiného města. Od počátku 16. století se vedle tohoto úřadu objevuje i post *písaře mladšího*, který byl radnímu písaři k ruce. Byly mu svěřovány většinou menší práce, také zanášel údaje z registerodborních do register hlavních. Z písemností Státního okresního archivu Rakovník, lze stanovit tyto přísežné písaře: od počátku třicetileté války do roku 1620 Jan Jindřich Ignatzek. Toho vystřídal roku 1620 Mistr Mikuláš Rabský a setrval ve funkci do roku 1630, kdy na jeho místo nastoupil Lukáš Čáslavský. Radním písařům byl rovněž přidělen *služebník přísežný*, který osobně obesílal zainteresované strany.

V městských službách si obec vydržovala také: biřice, fišmistra, šrotěře, čtyři branné, hlásného, pastýře stáda skotského a pastýře stáda drobného a rasa. Od roku 1513 přibyli k těmto placeným služebníkům *pacholci*, jejichž hlavním úkolem byla obrana silnic vedoucích k městu. V Rakovníku bylo těchto pacholků šest, každý měl koně a byl vyzbrojen „vší potřebou, jaká k výpravě jízdnému žoldněři přinášela.“¹⁵⁶

Na počátku 16. věku spočívala městská správa na stejných základech jako v době minulé, ale dostala jasnou formu. Většinou dozírali na určitý odbor správy dva až čtyři úředníci (*dozorové*), vždy polovina z konšelů a druhá z obecních starších. Dle úředních register bylo rozdělení následující: 2 správcové obecních statků; 2 úředníci bílého piva; 2 úředníci solní; *kostelníci* tj. správcové kostelů a jich záduší, 2 k sv. Bartoloměji a 3 k sv. Jiljí a nejsvětější Trojici; 2 vrchní hejtmané; 8 desátníků, po 2 na předměstí, r. 1620 jich bylo 14; 4 *školdozorové* či inspektoři; 3 starších literátů; 2 vrchní poručníci, opatrovníci vdov a sirotků; 2 berníci k podpoře sněmem jmenovaných císařských výběrčích; 2 dozorcí nad registry; 3 fišmistři;

---

¹⁵³ Tamže 36 s.

¹⁵⁴ Tamže 145 s.

¹⁵⁵ *Census* tj. královský úrok, též *pomocné*, později *šos*. Byl vybírán purkmistrem, nebo jeho zástupcem, a jedním obecním starším za pomoci radního písaře a *hlasatele*. Vybíral a odváděl se na Křivoklát (do roku 1588)

pololetně při sv. Jirí a sv. Havlu.

¹⁵⁶ LEVÝ, František. Dějiny královského města Rakovníka. 149 s.

úředníci nad zbožím tunním, kteří otvírali sudy, aby v nich nebylo věcí „nehodných, smrdutých a zdraví škodných“; cejchovníci chmele; šacovníci masa; správcové mlýnů (červeného a danielovského), špitálu, obecních dvorů ve Všetatech a v Senomatech; dozorcové nad lesy, rybníky, cestami, skalami, lukami, chmelnicemi, haltýři, chlebem a máslem, clem a obecní cihelnou.¹⁵⁷

Po zavedení těchto jednotlivých odborů, přibyla purkmistrů další povinnost. Před každou měsíční výměnou purkmistrovského úřadu museli provést kontrolu hospodaření jednotlivých úřadů. Za přítomnosti dvou konšelů a dvou obecních starších přísežný písař přenesl z odborových register příjmy a výdaje do register purkmistrovských (hlavních). Novému purkmistrovi poté odevzdal městskou pečeť a dal mu zálohu *na úřad*.

K schůzím a zasedáním obce bylo zvoněno z věžičky na radnici. Pokud se konšelé nedostavili ve stanovený čas, byli pokutováni. Tyto penále měly zaručit řádné navštěvování schůzí. Kdo nebyl v radě přítomen, aniž by mu byla dána „*venie*“¹⁵⁸ zaplatil v 16. století 15 grošů, ten kdo přišel pozdě na sezení, dostal pokuty ve výši 1 groš 3 denáry, a ten kdo odešel z kostela taktéž 15 grošů. Později výše pokut rostla.¹⁵⁹ Konšelé nedostávali žádný plat, pouze jim byli vypláceny výlohy spojené s vycházkami a *potravné*. Při řádné týdenní schůzce jim bylo podáváno pivo nebo víno, při mimořádném svolání obce byli hoštěni také svačinou nebo večeří.

Na radnici nesmělo být méně než sedm konšelů, jinak se muselo jednání odložit. Koldínovo právo, jediné přípustné městské právo v království, totiž nadpoloviční počet udávalo jako minimální pro zaručení platnosti verdiktu městské rady.¹⁶⁰ Také se neúřadovalo v době svátků. Jednání v době Vánoc byla přesunuta až na leden příštího roku. Stejně se neúřadovalo například i v době Velikonoc nebo při zádušních svátcích.

3.1 Ceremoniál obnovy

Rakovník byl do roku 1588 městem komorním, vázaným na hrad Křivoklát. Obnova městské rady tedy vyžadovala návštěvu hradního hejtmána, kterému byli *volenci* vázáni

¹⁵⁷ LEVÝ, František, Dějiny královského města Rakovníka. 138 s.

¹⁵⁸ Pravděpodobně z lat. „*venia*“, význam by tedy měl být blízký slovu „milost“.

¹⁵⁹ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 140 s.

¹⁶⁰ HLAVÁČEK, Ivan, Zákonodárné dílo Pavla Kristiána Koldína a městská diplomatika. In: MALÝ, Karel (ed.), *Městské právo v 16. – 18. Století v Evropě*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právnickou fakultou UK ve dnech 25. – 27. září 1979 v Praze, Praha 1982, 280 s.

přisahou. Pokud byl ovšem hrad v zástavě, tak se přísaha skládala prokurátorovi královské komory.¹⁶¹

Když se všech 12 konšelů vystříдалo ve funkci purkmistra, přijel do města hradní hejtman, popřípadě prokurátor královské komory. Nejprve potvrdil účetnictví starého úřadu, které podrobil kontrole, jakýmsi celoročním auditem a vybral si šest *volenců*, na základě jejich doporučení posléze jmenoval nové konšely.¹⁶² Toto trvalo 2-3 dny. *Pocta* vykonavateli volby byla zvlášť.

Než došlo k obnově úřadu, bylo radním pánům učiniti počet ze svého dosavadního úřadování. „Písař městský s chvatem dokončoval registra počtů městských, aby pán, nahlédna do nich, nenalezl ouhony. Oposice městská chystala ouředníky, aby požadovali podkomořímu do konšelů. Hospodyně v radnici chystala se všelikými přípravami k příštímu skvostnému hodokvasu; správce městské školy zkoušel se žácky zpěv na pány, a trubači městští zkoušeli všelikterakou harmonii na uvítání podkomořího a dvořstva jeho.“¹⁶³

Obnova tohoto úřadu se konala většinou kolem Nového roku. Odstupující navrhli každý dvě osoby, s tím že mohli navrhnout i sebe, a předložili podkomořímu jmenný seznam. Z tohoto seznamu bylo vybráno dvanáct jmen, které se staly novými zástupci obce. Poté složili slib a byli veřejně vyhlášeni, čímž byli uvedeni do úřadu.

Když podkomoří přijel do města, uvítal ho rektor zpěvem žáků. Trubači obveselovali ctěné pány při hostině a také při odjezdu podkomořího z města. Za tuto námahu byli odměňováni, i žáci, několika groši. Podkomoří, za sázení úřadu, dostával plat, tzv. *ostrožné*. To činilo 10 až 20 kop.¹⁶⁴

Více se mi o tomto ceremoniálu v královském městě Rakovníku nepodařilo zjistit. Předpokládám však, že se mnoho nelišil od obměny městské rady v královském městě Slaný, ze které budu dále vycházet. Tento rituál měl několik fází. Nejprve, zhruba týden před příjezdem hofrychtěře, museli všichni členové městské rady potvrdit, že jsou spokojeni se

---

¹⁶¹ Majestát krále Jana.

¹⁶² Volenci přísahali: „- - že co tak kolivěk pro obnovení rychtáře a konšelův na mne otázka podána a ptáno bude, vedle dobrého svého svědomí, nic víc proti přikázání božímu, duši své na zatracení, nýbrž jak sama pravda jest, a já osoby hodnost, způsobilosti, pobožné, chvalitebné obcování povědom jsem, pověditi chci A co tuto k dobrému a prospěšnému obci naší se mluvíti a konati bude, žádnému živému člověku ani krevnímu ani příteli svému nikterakž vymyšleným způsobem do své smrti vyjeviti a svěřenou tajnost vyjeviti nechci a nevynesu. Tak mně dopomáhej Bůh.

LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 140 s.

¹⁶³ WINTER, Kulturní obraz českých měst, díl 1., str. 649

¹⁶⁴ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 140 s.

svým působením v městské radě. Po tomto sdělení se konšelé formálně vzdali svého úřadu a stali se opět obyčejnými měšťany. Kladná odpověď na otázku ohledně spokojenosti v končícím funkčním období byla podmínkou k ukončení městské rady. Pokud by si někdo stěžoval, museli se vyvodit opatření a celý ceremoniál se musel zopakovat.¹⁶⁵

Přesný průběh měl i příjezd královského hofrychtěře. Nejprve *rejthaři*, mladí synové konšelských rodin z města, vyjeli naproti blížícímu se hofrychtěři. V čele tohoto konvoje byl jeden z bývalých konšelů, ten hofrychtěře uvítal zdravicí a uvedl do města. Většinou došlo k obnovení rady ještě téhož dne. Celý akt tkvěl v přečtení jmen zvolených měšťanů, poté je pobídl k dobré práci v úřadě. Následoval slavnostní oběd a odjezd hofrychtěře.¹⁶⁶

Tímto ještě nebyla obnova zcela u konce. Ještě bylo nutné *učinění povinnosti*, při kterém již nebyla hofrychtěřova přítomnost nutná. Tento obřad, učinění konšelské povinnosti, měl formu přísahy, společné modlitby a formálního schválení nově zvolených měšťanů královským rychtářem, jako zástupcem krále ve městě.¹⁶⁷

3.2 Správa městská za třicetileté války

Do roku 1621 přetrvával model fungování městské rady, tak, jak se ustálil v 15. století. Sbor konšelů byl stejně jako v předchozí době dvanáctičlenný. Proces obměny zůstal nezměněn. Většinou se v tomto úřadě objevují stále stejné osoby. Pokud byly nahrazeny, bylo to většinou z důvodu úmrtí některého z radních. Početní stav se doplňoval ze sboru starších. Čekalo se vždy na oficiální obnovení rady a sbor zůstal v případě brzkého úmrtí některého z jeho členů neúplný.

Po roce 1622 získali neomezený vliv nad správou obecní *královští* též *císařští rychtáři*. Ačkoli byli jmenováni českou komorou, nebyli zodpovědní podkomořímu. Za třicetileté války získali nezávislé postavení. Jejich povinnost bylo dohlížet na schůze, aby se neodehrávali žádné protivládání a aby panovníkův důchod nebyl ošizen. V královském městě Rakovníku se vystřídali tito *královští rychtáři*.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ KADERÁBEK, Josef. Vrcholné orgány městské správy ve slaném v letech 1610 – 1620. In *Středočeský sborník historický* 36, 2010, s. 6 – 7. ISBN: 978-80-86772-50-9.

¹⁶⁶ Tamže 7 - 8 s.

¹⁶⁷ Tamže 8 s.

¹⁶⁸ Sestaveno na základě SOKA Rakovník, Archiv města Rakovník, Radní protokoly (knihy rokovní).

Královský rychtář	Funkční období
Matyáš Lettich	1622 - 1623
Jan Chroust z Velechova	1624 - 1630
Bartoloměj Samson	1631 - 1634

Právě císařský rychtář spravoval v letech 1623 – 1628 důchody ze zadlužených, vládou zkonfiskovaných statků na území královského města Rakovníka. Výnos císařského prezidia a komorní rady z 11. května 1628 dal purkmistru a městské radě správu nad příslušenstvím obce. Císařskému rychtáři byl nadále zachován dohled nad působností městské rady. Městská rada dostala k plnění pokyny. Které připomínali úředníkům, aby se náležitě starali o kněží, žáky i chudinu. Aby se město nezadlužovalo bez povolení JMC nebo české komory. Ale kupříkladu také, aby úředníci skládali přísahu, „že z důchodův obecních“ nebudou nic vydávat bez souhlasu městské rady aj.¹⁶⁹

Po bitvě na Bílé hoře byl zrušen úřad krajských hejtmanů pro Rakovnicko, Slánsko a Berounsko. Místo toho sem byli dosazeni *vojenští komisaři* Ferdinand Libšteinský na Hokavě, Adam ze Šternberka na Pátku a Gedeon Bernklo ze Šenreytu na Rybňanech. V Rakovníku vládnul hejtman Tobiáš Bechyně z Lažan. Roku 1623 byli krajští hejtmané opět zavedeni. Jejich starostí ovšem byla převážně náboženská reformace a vojenský komisariát. Pro Žatecko a Rakovnicko vykonávali tento úřad.¹⁷⁰

Krajský hejtman	Funkční období
Bohuslav Jiří Krakovský z Kolovrat na Opálce a Kříčci; Petr Jiří z Přichovic na Krašově	1623 - 1625
Jiří Vchynský; Jan Adam z Nostic na Kounové	1627
Ferdinand Libšteinský; Jan Jindřich Cukr z Tamfeldu na Olešné	1628
Jiří Vchynský; Petr Jiří Přichovský	1629
Václav z Kumburka na Zvíkovci; Křištof Hrobčický na Hřebečnickách	1630
Ferdinand Libšteinský	1631 - 1640

¹⁶⁹ Příloha č. 5

¹⁷⁰ Sestaveno na základě SOKA Rakovník, Archiv města Rakovník, Radní protokoly (knihy rokovní)

Největší vliv na dění v obci měl vedle císařského rychtáře *primátor*. Jako dozorce nad hospodařením musel vědět o všem důležitém. Časté stížnosti ale nenaznačují, že by se snažili obec rozvíjet a podporovat, ale naopak, že upřednostňovali vlastní zájmy. Z období 1621 – 1631 se vystřídali tito:¹⁷¹

Primátor	Funkční období
Šimon Žlutický	1621
Jan Chroust z Velechova	1622
Bartoloměj Samson	1623
Jan Oldřich Malinovský z Hlavačova	1624 - 1625
Bartoloměj Samson	1626 - 1630
Jan Kavan z Čejkov	1631 - 1634

Městská rada pro rok 1618 byla ustanovena hofrychtěrem M. Perkelem v úterý po neděli Misericordia. Městským rychtářem byl jmenován Samuel Březovec. Primátorem Šimon Žlutický. Konšelský sbor zastávali: Jakub Příbramský, Václav Kahan z Čjekov, Bart. Samson, Mat. Černotský, Jan Peldřimovský, Jan Zábranský, Jiří Dvorský, Mart. Židovic, Jan Fabeš, Šimon Doubrava, Samuel Kohout z Lichtenfelda.¹⁷²

Roku 1619 neproběhla obnova městské správy, údajně „*pro roztržitost v království*“,“¹⁷³ tento úřad fungoval v nezměněné sestavě i pro následující období. Pro rok 1620 byl za účelem obnovení městské rady do Rakovníka vyslán podkomoří Prokop Dvorecký. Ten jmenoval primasem Jakuba Příbramského, po něm teprve konšelem Šim. Žlutického. Ostatní složení úřadu zůstalo stejné, vyjma městského rychtáře, kterým byl zvolen Daniel Albin.¹⁷⁴

Na konci roku 1620 navštívili Rakovník komisaři Diviš Markvart z Hrádku na Bělé a Neknuři, Václav nejstarší Vratislav z Mitrovic na Starém Kníně a Václav Mladota ze Solopisk na Lešanech¹⁷⁵. Byli sem vysláni na popud knížete z Lichtenšteina, který jim vydal

¹⁷¹ Sestaveno na základě SOKA Rakovník, Archiv města Rakovník, Radní protokoly (knihy rokovní)

¹⁷² Obecními staršími jmenováni: Jan Malinovský z Hlavačova, Jan Trubač, Šeb. Roemer, Šimon Rejček, Jiří Žákovice, Jan Šlach, Diviš Samson, Jan Miller, Matěj Čížek, Matyáš Posthumus, Jan Vřetýnko a Adam Erazim. (SOKA Rakovník, Arch. města Rakovník, Radní protokoly 1617 – 20, č. 123)

¹⁷³ SOKA Rakovník, Arch. m. Rakovník, Radní protokoly 1617 – 1620, č. 177

¹⁷⁴ Tamtéž

¹⁷⁵ Tito komisaři byli jmenováni pro Rakovník, Litoměřice, Ústí nad Labem, Žatec, Louny, Slané, Kadaň, Chomutov, Mělník a Most

instrukce¹⁷⁶, aby učinili v městech pořádek. Do Rakovníka tito pánové dorazili ve čtvrtek na den Boží Moudrosti (17. prosince). Svolali na radnici konšely a obecní starší, zastávající tento úřad již od roku 1618. Propustili je, „ze všech neřádných povinností, přísah a závazků.“ Poté je nechali složit novou přísahu, podobnou té, co složili Ferdinandovi Pražané.

„Přisaháme Pánu Bohu všemohoucímu, všem svatým, nejjasnějšímu, nejnepřemožitelnějšímu velikomocnému knížeti a pánu pánu Ferdinandovi II., z Boží milosti volenému římskému císaři, uherskému a českému králi, arciknížeti rakouskému, dědicům a budoucím jeho věrnost, poddanost, pravé upřímné poslušensství zachovati a v tomto úřadu konšelském věrně se chovati, pravdu velebiti, křivdu tupiti, jak bohatému tak chudému spravedlivě činiti, ani pro přízeň, ani pro nepřízeň toho nečiniti. Tak mi toho dopomáhej Pán Bůh všemohoucí a všichni svatí. Amen.“

Obnova roku 1621 proběhla ve středu po památce Obětování Panny Marie (21. listopadu 1621). Do města přijeli Vilém Michna z Vacinova, rada nad apelacemi, a Oldřich Bechyně z Lažan. Druhý den rozpustili starý úřad. Do čela obce byl jmenován městský gubernátor rytíř Tobiáš Bechyně z Lažan a první Rakovnický císařský rychtář Matyáš Loettich. Primasem byl ustaven Jan Chroust.¹⁷⁷ Konšely byli jmenováni: Jan Oldřich Malinovský, Jan Zábranský, Jiří Žák, Matiš Posthumus, Simeon Reyček, Šimon Doubrava, Adam Pour, Jan Kavan, Vavřinec Pergner, Zikmund Tylinger, Šebastián Břimský z Poksdorfu, Daniel Albin a Adam Erazim.¹⁷⁸

Jan Chroust vykonával tento úřad velmi horlivě, obžaloval císařského rychtáře Loetticha, po kterém nastoupil již roku 1623 tento úřad. Na počátku roku 1625 zemřel J.M.C. fiškál Augustin Malinovský, dostal Chroust i tuto pozici, neboť přijímal již od roku 1623 až do roku 1628 všechny důchody, platy a užitky obecní a svolení dával ke všem, i sebemenším, výdajům. Jan Chroust si své výsadní postavení v městské správě udržel až do své smrti 11. listopadu 1630.¹⁷⁹

Obnova městské rady roku 1628 vypadala následovně: purkmistr Jan Zábranský; konšelé Jan Oldř. Malinovský, Matyáš Posthumus, Jiří Žák, Jan Laner, Jan Moravec, Pav.

¹⁷⁶ Přepis této instrukce komisařům - Příloha č. 8

¹⁷⁷ Jan Chroust, byl vážený při ungeltě Starého Města Pražského. Po odmítnutí přísahy, kterou mu uložili zemští direktori, byl vypovězen ze země. Do Čech se vrátil po bělohorské bitvě. Byl jmenován vojenským a reformačním komisařem do Rakovníka, kde se oženil s vdovou po Václ. Piseckém. Levý o něm vypověděl, že „jako udavač vládě výborné služby konal.“

LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 264 s.

¹⁷⁸ SOKA Rakovník, Arch. m. Rakovník, Kn. rokovní z 1620 č. 180

¹⁷⁹ LEVÝ, František. *Dějiny královského města Rakovníka*. 264 s.

Phoenix, Jeronym Klatovský, Jiří Sklenářovic, Ben. Sekera a Matěj Křenek. Primátorem byl od roku 1626 Bart. Samson.¹⁸⁰

Nové tváře se v městské radě objevovali, jak je patrné z doložených obměn, jen velmi zřídka. Pokud byl někdo nahrazen, bylo tak z pravidla z důvodu úmrtí. Pak byli, většinou doplňovány tyto prázdná místa z obecních starších. Úplně nový člověk neměl takřka žádnou šanci se do městské rady dostat, pokud neměl praxi se správou města, např. jako radní písař, nebo nebyl z významného měšťanského rodu.

Četnost zasedání městské rady byla celkem pravidelná a to i v tak nejistých časech jaké nastaly roku 1618 nebo 1620. Pro rok 1620 zasedala městská rada sedmadvacetkrát, vezmu-li v potaz, že rok má 52 týdnů a městská rada měla zasedat dvakrát do týdne, splnila tak svou povinnost na cca 26%, což je podle mého názoru celkem slušný výsledek, pokud vezmu v úvahu i svátky během kterých rada nezasedala a obecně situaci v zemi. V roce 1621 radní zasedli třicetkrát a v ročním průměru se tak dostali na cca 29%. Roku 1622 je již patrné, že politická správa na krajské úrovni se začala uklidňovat. Městská rada toho roku zasedla čtyřicet pětkrát, procentuelně 43,3%.

Zasedání městské rady mělo probíhat dvakrát týdně ve stanovené dny, výjimečně se ale také stalo, že pro svou schůzi zvolili jiný den v týdnu, během roku 1622 tak zasedli dvakrát ve čtvrtek a jednou ve středu. Obvykle se však radní scházeli v pondělí a v pátek, z čehož ze 45 zasedání roku 1622 jich v pondělí proběhlo 26, v pátek 16 a zbylé 3 meetingy, jak jsem již zmínila, v ostatních dnech týdnu.

---

¹⁸⁰ SOKA Rakovník, Arch. m. Rakovník. Radní protokol 1620 – 1627, č. 183.

Závěr

Tato práce si vyčlenila několik základních cílů. Prvním z nich bylo zpracovat historii královského města Rakovníka v období 1618 – 1631. K tomu byl zapotřebí exkurz do dávnější historie města, aby vyplynuly změny, kterými město prošlo do roku 1618. Také to bylo nutné k pochopení mentality města. Rakovník byl co do rozlohy malý, ale o to větší měl snahu prosadit se. To je patrné v jakékoli úslužnosti panovníkovi. Tato snaha zavděčit se je očividná například v 16. století, kdy město vypravilo do Uher více vojáků, než bylo potřeba. Benefity se zpravidla dostavovaly brzy. Na počátku třicetileté války se královské město Rakovník proti oficiálnímu panovníkovi odklonilo a přidalo se k opozici protestantských stavů. Avšak po bělohorské bitvě se rychle poslušně vrátilo zpět pod „vlídnou náruč panovníka“.

Další otázky, stojící na počátku mé práce, se týkaly konfiskací majetku, hospodářství města a průběhem rekatolizace. Jak jsem ukázala ve své práci, konfiskace majetku nezasáhly Rakovnický kraj v takové míře jako například Bydžovsko. Město mělo přijít o městečko Senomaty, to se jim ale brzy vrátilo zpět. Koho však zabavování majetku postihlo ve větší míře, bylo místní panstvo.

Hospodářství města bylo na svém vrcholu v polovině 16. století. Krátce po nastoupení Rudolfa II. na český trůn se však tato situace začala zhoršovat. Válka s Turky, berně a královské důchody začaly město finančně devastovat. Jediná šance jak si udržet svou prestiž a majetek byla cesta zadlužování, zvláště po roce 1618, kdy přibylo mnoho direktory nařízených sbírek na postavení stavovského vojska. Ačkoli jim byla v průběhu třicetileté války část dluhů odpuštěna, stejně bylo město předlužené. Tato situace se ani nemohla změnit, dokud byl Rakovník neustále okupován vojsky. Nepřátelská armáda působila městu škody, které se pak neměly z čeho opravit. Vojáky spřízněné strany, zase muselo město vyživovat po dobu ležení vojska v jeho zdech. Ekonomická recese, tedy byla neodmyslitelnou součástí královského města Rakovníka až do konce třicetileté války.

Rekatolizace je možná jedním z nejvíce skloňovaným tématem tohoto období. Rakovník byl před rokem 1618 takřka úplně protestantským městem. Na počátku rekatolizačních snah Ferdinanda II. přestoupilo k římsko-katolické víře jen pár jedinců, kteří si nejspíše chtěli zachovat vysoké postavení ve správě města, nebo se bálo o své majetky. K masovější konverzi nepomohli kazatelé, ani výhrůžky, město Rakovník konvertovalo až po

vojenském nátlaku. Stalo se tak, s nadsázkou, za noc. Pouze 15 rodin se nesmířilo s tímto sebezapřením a opustilo Čechy. Zůstává však, otázkou na kolik byla tato konverze města upřímná. Rakovník se jí dlouho bránil a pak se přiklonil ke katolické víře enormně rychle. Tak jako tak, pokud z toho mohl být nějaký profit, město okamžitě svou víru stavělo na odív.

Tato práce mi poskytla stručný přehled k dané problematice, a tím mi utvořila prostor k dalšímu bádání. Jelikož možnosti dalšího studia tohoto období a města jsou zatím nevyčerpané.

Resumé

The bachelor thesis describes the historical development of the town of Rakovník from its oldest history until the Thirty Years' War and specifically the year 1631. Major milestones in its development were the original settlement's promotion to a castle town by Wenceslas II and to a royal town by Rudolf II of Habsburg in 1588.

Main emphasis is placed on the 1618–1631 period. Here the thesis focuses on the events that shaped the development of the town and the social situation in Rakovník. It describes the Battle of Rakovník of 1620, the last stop of imperial and royal troops before the Battle of White Mountain. The thesis discusses the town's economy, burdened by numerous debts and high war and tax duties, particularly its obligation to feed the army that was often encamped in the royal town. It also focuses on the process of recatholisation of the population, as the royal town or Rakovník was almost entirely Protestant at the beginning of the Thirty Years' War. There is also mention of the confiscation of property particularly after 1620 and the violent suppression of the insurrection led by the estates and supported by Rakovník.

In the first Saxon invasion of 1631, the town was first captured by the Germans and subsequently pillaged by the imperial army during a "liberation".

Last but not least, the thesis focuses on the development and character of the town's self-administration from the oldest period (as the first mentions of a town council in Rakovník date to the 14th century) until the Thirty Years' War. For the period of 1618–1631, it primarily discusses the main responsibilities of this office, its structure and the system for choosing new members.

Literatura a prameny

Literatura

BÍLEK, Tomáš V. Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Praha 1882.

BLAŽKOVÁ, Kateřina, HRNČIŘÍK, Pavel. Průběh bitvy u Rakovníka 1620. In. Bitva u Rakovníka 1620. Rakovník 2011. 13 – 14 s. ISBN: 978-80-85081-35-0.

DALIMIL. Kronika tak řečeného Dalimila. Praha: Svoboda, 1977.

GINDELY, Antonín. Dějiny českého povstání léta 1618. Díl III. Praha 1878.

HRDLIČKA, Josef, Měšťan. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), Člověk českého raného novověku, Praha: Argo, 2007. 147 s. ISBN 978-80-7203-694-3.

KOČKA, Václav. Dějiny Rakovnicka. Rakovník: Musejní spolek král. města Rakovníka a politického okresu Rakovnického, 1936.

KUNC, Vojtěch. Pravěké osídlení Rakovnicka. 2010. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

LEVÝ, František. Dějiny královského města Rakovníka. Rakovník: Josef Novotný, 1896.

PALACKÝ, František. Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Díl III. Praha (1848 – 1986).

PALACKÝ, František. Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě. Díl V. Praha (1848 – 1879).

PROFOUS, Antonín. Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl III. Praha 1951.

SKÁLA ZE ZHOŘE, Pavel. Historie česká: Od defenestrace k Bílé Hoře. Praha: Svoboda, 1984.

TOMEK, Václav Vladivoj. Dějepis Prahy. Díl I. Praha 1855.

TOMEK, Václav Vladivoj. Dějepis Prahy. Díl II. Praha 1871.

TOMEK, Václav Vladivoj. Dějepis Prahy. Díl IV. Praha 1899.

Periodika

HLAVÁČEK, Ivan, Zákonodárné dílo Pavla Kristiána Koldína a městská diplomatika. In: MALÝ, Karel (ed.), Městské právo v 16. – 18. Století v Evropě. Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právnickou fakultou UK ve dnech 25. – 27. září 1979 v Praze, Praha 1982.

KADERÁBEK, Josef. Vrcholné orgány městské správy ve slaném v letech 1610 – 1620. In Středočeský sborník historický 36, 2010, s. 6 – 7. ISBN: 978-80-86772-50-9.

RENNER, Jan. Srážka císařských vojsku u Rakovníka r. 1620. Věstník muzejního spolku královského města Rakovníka 1/1912.

ROUBÍK, František, Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783. Sborník k dějinám hlavního města Prahy 6, 1930.

WINTER, Zikmund. Město a kraj Rakovnický za vojny třicetileté. In Časopis musea království českého, ročník LX, 1886.

Prameny

Dějiny Rakovníka od nejstarších dob do roku 1648, SOkA Rakovník, Renner Jan – osobní fond, kart. č. 3, strojopis.

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Kancelářská registra odeslané korespondence. Kniha 258, č. 173.

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovník, Radní manuál 1631, č. 823.

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovník, Radní protokol 1546.

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovník, Radní protokol 1617 – 20, č. 123.

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovník, Radní protokol 1617 - 1620, č. 180.

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovník Radní protokol 1620 – 1627, č. 183.

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Kancelářská registra odeslané korespondence. Kniha 258, s. 178.

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, knihy památné z let 1550 - 1662, č. 160

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, knihy památné z let 1550 – 1662, č. 162

SOkA Rakovník, fond Archivu města Rakovník, Knihy památné z let 1550 – 1662, č. 173

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1662, č. 178

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1662, č. 179

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovník, Knihy památné z let 1550 – 1662, č. 182

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1608, č. 193

SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 – 1662, č. 197.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Provincia Rakonitzensis, mědiryt z díla Bernadin ERBER : Notitiae Illustris Regni Bohemiae, 1760

Příloha č. 2: Dopis Pražanů odeslaný do Rakovníka 16. listopadu 1620 (SOkA Rakovník, fond Archivu města Rakovník, Knihy památné z let 1550 – 1662, č. 173)

Příloha č. 3: Dopis od knížete Karla z Lichtenšteina odeslaný 16. listopadu 1620 (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1662, č. 178)

Příloha č. 4: Reakce Karla z Lichtenšteina na prohlášení Rakovníka. Artikul vydaný 28. listopadu 1620 (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1662, č. 179).

Příloha č. 5: Pokyny úředníkům městské správy (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Kancelářská registra odeslané korespondence 1626 - 33, č. 188)

Příloha č. 6: Zpráva o výsledcích jednání komisařů s věřiteli. (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1608, č. 193).

Příloha č. 7: Zpráva odeslaná z města Loun 15. listopadu 1631. Informuje o saském útoku (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, knihy památné z let 1550 - 1662, č. 160)

Příloha č. 8: Instrukce komisařům vydaná knížetem Karlem z Lichtenšteina roku 1620 (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovník, Knihy památné z let 1550 – 1662, č. 182)

Přílohy

Příloha č. 1

Obrázek 1: Provincia Rakonitzensis, mědiryt z díla Bernadin ERBER : Notitiae Illustris Regni Bohemiae, 1760

Příloha č. 2

Dopis Pražanů odeslaný do Rakovníka 16. listopadu 1620 (SOkA Rakovník, fond Archivu města Rakovník, Knihy památné z let 1550 – 1662, č. 173).

„Slovutným purkmistru a konšelům i vší obci Rakovníka, přátelům našim milím.

Slovutní přátele naši milí. Zdraví i jiného všeho dobrého přejeme vám věrně rádi.

Oznamujeme Vám, kterak v neděli po sv. Linhartu 8. dne listopadu Pán Bůh všemohoucí z jistého uložení svého božského a soudu spravedlivého J. M. C. nad lidem naším vojenským vítězství dáti ráčil, tak že týž lid na hlavu poražen, rozehnán a na různě rozplašen jest. Po kteréžto porážce Osvícené kníže Friedrich, falchrabě při Rejnu, s jinými nejvyššími generáli a ostatním lidem vojenským, co se jeho tak ještě shromáždilo a shledalo, z měst pražských pryč ujeli, nás opustili a tak vší ochrany, od nich nám připověděné i přísahami stvrzené, zbaveni jsouce, v největším nebezpečství zanechali. Nechtíce my dokonalé zkázy a záhuby na sebe čekati, hrdla, manželky, děti a statečky naše jako v šanc dáti, ponížene jsme se k J. M. Osvícenému Pánu, panu Maxmilianovi Bavorskému knížeti, jakožto od J. M. C. s plnou mocí nařízenému panu komisaři utekli, milost vyhledali, kteréž jsme také užili i v tom se prohlásili a přísahu vykonali, že J. M. Císařskou Ferdinanda II. za pravého, pořádného, posloupného korunovaného krále Českého a pána držíme, máme a známe a věrní, poslušní poddaní J. M. C. a královské zůstati chceme.

Protož i Vás přátelsky žádáme a věrně, upřímně napomínáme i od budoucího zlého vystříháme, chcete-li záhuby a zkázy, kteráž již na Vás namířena jest, ujíti a vše zlé předejít, manželky, dítky a jiné sousedy, obyvatele a stavy okolí od dokonalého potření uvarovati, tehdy že ihned, jak Vás toto naše psaní dojde, příkladem naším, Pražan i jiných měst podobně se zachovati a při J. M. knížecí ponížene a časně milosti vyhledávati budete, a v tom se, že J. M. římského císaře Ferdinanda II. za pána držíce, máte a vyznáváte, tím, neprodlévajíc, prohlásíte, též i jiným okolním, vyšších i nižších stavů i městům v kraji Vašem, nemeškajíc v známost uvéstí neopominete, aby oni vědouce o tom, tím se zpraviti a prohlašovati neobmeškali.

A jakož jest také v kraji veřejná hotovost vyzdvižena byla, též Vás přátelsky žádáme a napomínáme, abyste lid náš krajský rozpustili a raději beze všech a všelijakých odporův pokoj sobě oblíbili, ano i ten lid obecní, o kterémž se, že by se k některým městům krajským aneb kde koliv jinde shromažďovati měl, zpráva činí, k pokoji napomenuli a žádnými tresty,

kterýmiž jsme my od našich generálův a správcův dosti prodlouženě těšeni bývali, od žádného dáleji a vejšeji namlouvati a rozpakovati se nedali. S tím milost boží s námi býti rač.

V Praze v pondělí po sv. Martinu 16. Novembris Leta 1620.

Páni, rytířstvo a Pražané všech tří měst pražských nyní u velikém počtu shromáždění.“

Příloha č. 3

Dopis od knížete Karla z Lichtenšteina odeslaný 16. listopadu 1620 (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1662, č. 178).

„Moudrým a oparným purkmistru a konšelům města Rakovníka, nám milým.

Karel z boží milosti kníže a vladař domu Lichtenštejnského, kníže Opolské, jeho Milostí římského císaře tajná rada.

Moudří a opatrní nám milí. Není pochybné, že jsou Vám jisté zprávy došly, kterak Pán Bůh všemohoucí z uložení svého božského v neděli po sv. linhartu 8. dne listopadu J.M.římskému císaři, uherskému a českému králi nad lidem nepřátelským šťastné vítězství dáti ráčil, takže týž lid na hlavu poražen jest. A protož Vás jménem a na místě J.M.C. napomínati a od budoucího zlého vystříhati ráčíme, nechcete-li další dokonalé zkázy a záhuby na sebe dočekati a jiné sousedy i obyvatele větší zlé uvéstí, ale manželky, dítky hrdla Vaše zachovati, tehdy že ihned, jak Vás toto psaní naže dojde, příkladem jiných vyšších stavův, Pražan i jiných míst, podobně zachováte, milosti časné vyhledávati budete i neprodleně prostředku svého s plnou mocí jisté osoby do měst pražských, aby se před námi postavily, vypravíte a v tom se, že J.M. římského císaře Ferdinanda II. za pořádného, pravého, posloupného, korunovaného, pomazaného krále českého a pána Vašeho držíte, znáte a vyznáváte, prohlásíte. A ni žádného cizího nepřátelského vojenského lidu dále připomínati nebudete. Také pokudž byste o nějakém nebezpečství, které by se od pozůstalých nepřátel J.M.C. k Vám přibližovati chtělo, uslyšeli, nám ihned v známost uvedli, nebo na jiném nejsme, nežli Vás náležitě chrániti a všecko zase v dobrý pokojný způsob uvéstí. Tím se pro ujítí zkázy a záhuby i dalšího zlého spraviti moci budete.

Datum v hlavním městě pražském v pondělí po sv. Martinu 13. Dne měsíce listopadu léta 1620.

Karel z Lichtenštejna.

Post skripta. A poněvadž se také všem okolním obyvatelům stavu panského, rytířského podobným způsobem psáti nemohlo, protož tolikéž toto naše psaní jim v známost uvedte, tak aby se oni sami osobně, věduce o tomto našem nařízení, do Prahy najíti dali anebo, pokudž by bezelstně toto vykonati nemohli, tehdy lítostně v tom se ohlásili.“

Příloha č. 4

Reakce Karla z Lichtenšteina na prohlášení Rakovníka. Artikul vydaný 28. listopadu 1620 (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1662, č. 179).

„Opatrným purkmistrům a konšelům i vší obci města Rakovníka.

Na předložený artikul od vyslaných z města Rakovníka toto za odpověď dáno jest:

Předně. To opatření města, kteréž jsou oni nařídili, aby tak nyní zatím a na ten čas, až do dalšího milostného nařízení J. M. C. zůstávalo a město náležitě opatrováno bylo.

Druhé. Chtělliby se kdokoliv do města pod jakýmkoliv zámyslem a barvou vlouditi, a zvláště že by známý nebyl, ten ať puštěn není, lečby kundšaft své jistoty ukázal. A jsouce kdo tak v nejistotě postižen, tehdy má s tím, což by vezl nebo nesl, k ruce dobrému J.M.C. obstaven a zdržen býti.

Třetí. Ty dva sudy vína, aby byly vyšenkovány, peníze za ně strženy, k ruce dobrému J. M. C. obráceny.

Čtvrté. Měšťané a sousedé města Rakovníku mají a moci budou volně a bezpečně své obchody a handle provozovati. Piva rakovnická i jiné věci nercilido měst pražských, ale i jinam volně a bezpečně dáti voziti a na to má jim také, když toho při J. M. knížecí vyhledávati budou, svobodný pasbrýfdán býti.

Páté. Budou-li o jakém nebezpečnosti věděti, kteréž by se na město jich uvaliti chtělo, to aby časně J. M. knížecí v známost uvedli. J. M. knížecí na místě J. M. C. pána pana nás všech nejmilostivějšího, majíce dostatek moci a síly v městech pražských, ráčí věděti, jim jak časně ku pomoci přispěti. Toliko aby oni sami Rakovničtí to, což věrným poddaným J.M.C. činiti a nepřátelům J. M. C. skutečně odpírati hleděli. A tak tím na předložené artikule na ten čas budou se věděti jak spraviti.

Actum 28. Novembris. Anno 1620.

Jan Daniel Kapr mp.“

Příloha č. 5

Pokyny úředníkům městské správy (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Kancelářská registra odeslané korespondence 1626 - 33, č. 188).

„Předně aby z týchž důchodův obecních kněžstvo, žakovstvo, též chudí lidé v špitálech náležitě vychováni byli.

2. jestliže by se kdy budoucně město z nevyhnutelné potřeby dlužiti chtělo, tu aby se nejprve na JMC. Nebo na JMC.komoru českou vzneslo a na povolení očekávalo, jináče dluhy bez povolení stálé, za nepořádné oznámené býti mají.

3, důchody obecné aby samy toliko ouředníci spravovali na poručení jedné osoby, buďto primasa, purkmistra neb kohožkoliv z rady; aby nic nevydávali, než když by se co vydati mělo, to aby se nejprve v plné radě uvážilo a vedle uznání a snešení aby certifikací o takovém nařízení od radního písaře s podpisem primasa a předního staršího obecního zhotovená byla. Jiné certifikací žádné pasírované býti nemají.

4. na ouředníky o hospodaření neb správu jich aby primas a jeden přední ze starších obecních dohlídal, tak aby oni o všelijakém příjmu a vydání vědomost měli a při ouřadech purkmisterských neb někomu jinému přijímáno a vydáváno nebylo.

5. na újmu a ztenčení důchodův obecních aby žádné pankety tak, jakž se to předešle při přehlížení všelijakých počtův, při vejchozech, komisích, smlouvách nebo jakékoli nynější obecní práce vedly z té navyklosti činilo, strojeno nebylo.

6.ouředníkům aby přísaha vydána byla, že z důchodův obecních nemají a nebudou nic vydávati, leč by jim z plné rady po bedlivém uvážení porušeno a na to dostatečná certifikací, jakž nahoře dotčeno, dodána byla.

7. aby ze všech příjmův a vydání důchodův obecních počet každoročně do rady ukládán a o tom JMC. Na komoru českou, když počty složeny budou, aby se věděti dalo, tak aby jisté osoby k přehlídání jich nařízeny býti mohly.

8. což by se osobám radním, ouřad purkmisterský držícím za ten čas dokudž se ouřad purkmisterský drží, na vychování v plné radě uvážilo a to vydání aby mírné bylo; mimo to, co se v plné radě uvážilo a to vydání aby mírné bylo; mimo to, co se v plné radě nařídí, aby purkmistrům nic víceji z důchodův obecních povolováno a vydáváno nebylo.

Naposledy. Jestliže by nadepsaný JMC. rychtář to znamenal, že by se důchody obecními vedle starobylé navyklosti od primasa, purkmistra a rady zacházeti chtělo, dluhové obecní že by splacované nebyli, hospodářství že by se spouštělo, aneb že by při důchodech obecních svého vlastního zisku a užitku vyhledával, jako i jestliže by kdokoliv z rady neb z obce proti nadepsaným artikulům něco nejmenšího předsebe bral, o tom o všem, aby týž JMC. rychtář JMC. nebo na komoru českou zprávu učiniti nemeškal, tak aby se nezpůsoby a neřády časně přetrhnouti mohly.

Na tom milostivá vůle JMC. naplněna bude. Dán na hradě pražském 11. máje léta 1628.“

Příloha č. 6

Zpráva o výsledcích jednání komisařů s věřiteli. (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, Knihy památné z let 1550 - 1608, č. 193).

„Nečiníme Vás tejna, že majíce sobě ralaci a zprávu komisařův našich traktírování s věřiteli města našeho Rakovníka nařízených přednesenou, že jsme milostivě vyrozuměti ráčili, na jaký způsob s větším dílem týchž věřitelův akordirováno jest.

A majíce nad tím milostivé zalíbení, předně to z strany těch před rebelií zdělaných na 17585 kop se vztahujících dluhův, kdež věřitelové ode všech ourokův a pátého dílu sum hlavních dobrovolně upustili, stálé narovnáni milostivě schvalovati a ratifikovati ráčíme.

Strany pak toho jednoho 1000 kop míš., z nichž od kapitoly pražské posavad uleveno není, taková milostivá vůle naše jest, aby tu komisaři naši ještě se v traktaci dali a nemohli-li by všech, aspoň polovici zadržalýchourokův městu získati hleděli.

V rebelií zašlé dluhy všecky /kromě co by sirotkům náleželo, jímž se jisté vejminky rezervují/ kasírovati, mořiti a vnic obracetí ráčíme.

Kdež také strany jistých již po vítězství zdělaných a na 12231 kopu se vztahujících post, kdež věřitelové ode všech ourokův a třetího dílu sumy hlavní upustili akordirováno jest, takový akord a narovnáni tolikéž milostivě potvrzovati, ratifikovati a Vám o tom poroučeti ráčíme, abyste takovou ratifikaci naši purkmistru a konšelům téhož města našeho Rakovníka skrze psaní Vaše, tak aby jak oni tak věřitelové jich čím se spraviti hleděli, v známost uvedli.

Co se týče těch věřitelův, kteří až posavad buď z nevědomosti neb pro jiné překážky k traktaci najíti se nedali a nebo se také svévolně absentirovali, tomu chtíti ráčíme, aby často připomenutí komisaři naši povolajíce všechny ty věřitele v jistém a určitém času, nejdéle ve čtyřech nedělích před sebe, a předkládajíce vše, co by je tak pohnouti a k transakci nakloniti mohlo, s nimi vedle možnosti, aby příkladem jiných netoliko ode všech ourokův ale i od dobrého dílu sum hlavních upustili, traktirovali.“

Příloha č. 8

Zpráva odeslaná z města Loun 15. listopadu 1631. Informuje o saském útoku (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovníka, knihy památné z let 1550 - 1662, č. 160).

„Z města Loun, sub dato v sobotu po sv. Martinu 1631. Extrakt z psaní.

Já to pravím, o čem vím, že včera, to jest v pátek, pagáž i celý regiment z Altenburku u nás jest byl. Generál pan Jan z Bubna, nejvyšší vachtmistr a jiné officírové jsou byli a na větším díle Čechové. Zanechali salvu guardi 112 osob mimo officírův; na ni se jisté porti dávají a s leytenantem na týden 25 říšských. Za stravu smluveno krom futrulu Nic byste chtěli se brániti jako Žatečtí, nesvedete; nechají oni vás a když vezmou hlavu /Prahu/, potom budete citováni. Máte-li nějaké nadání, to vám pobráno bude, neb posel obecní z měst pražských přišel, tu zprávu dal, že ani jednoho soldáta, ani Don Baltazara nebylo a Pražané k Velvarům klíče jsou nesl. Dnes celá armáda býti má na Bílé hoře. Tak jak feldmaršálek pravil, že by se kurfiřt měl vrátiti zpátky, tomu nevěřím, neb v Ústí včera aneb předvěřem byl a kusy, kde jací koně, kterých že by 42 býti mělo, po dvořích panských byli brati. I necht' již věří, že jak generál, tak vachtmistr z Bubna /tak z Turnu, kterého jsme včera čekali, ale jinam se obrátil, itemkaplíř/ u nás o Praze jistí, že se podala. Co vy proti nim? Panu Zrančalovi všecko pobráno, vachtmistru dáno honorarium 100 říšských a mlýny vyplaceny 22 říšskými krom útraty a vína, ovsa. Rance netrvám aby žádali, neb jsme se volni ukázali. Litoměřičtí mají dáti, jak se praví, rance 10 000.“

Příloha č. 9

Instrukce komisařům vydaná knížetem Karlem z Lichtenšteina roku 1620 (SOkA Rakovník, fond Archiv města Rakovník, Knihy památné z let 1550 – 1662, č. 182).

„Instrukce vydaná komisařům zněla: Předně mají napřed připomenutí komisaři do téhož každého města sjeti, purkmistra, konšely a všecku obec na rathaus jednoho každého města před sebe povolati dáti, je z toho punktu, povinností a všelijakých neřádných přísah a závazků propustiti. A po propuštění jich z toho jim novou povinnost a přísahu, jakouž jsou Pražané všech tří měst Pražských J.M.C., jakožto králi a pánu pánu svému nejmilostivějšímu, vykonali a je v poddanost a skutečnou poslušnost J.M.C. uvedli.

Druhé. Po vykonání té povinnosti mají páni komisaři těm všem osobám radním o tom poroučet, aby ony zatím úřad konšelský řádně spravovaly, všelijaké škody, neřády přetrhovaly a mocnosti a důstojenství J.M.C. chrániti a zastávati hleděli.

Třetí. Rychtářům J.M.C. předešlým, kteří by se ještě v živobytí nacházeli, povinnost jich obnoviti a na místo zmrlých osob, jako i na místě osob živých, pokudž by se který z nich v čem podezřelý býti poznával, jiné osoby dosadili, jež za rychtáře J.M.C. přede vsí obcí zejména vyhlásili a obce napomenuli, aby oni k němu všelijakou šetrnost a respekt zachovati hleděti a bez vědomí jeho nic před sebe nebrali.

Čtvrté. A když tak ty věci na místě postaveny budou, napomenouti jich všech, aby jeden každý na přísahu a povinnost svou, kterou jest tak Pánu Bohu, J.M.C., jakožto králi a pánu pánu svému nejmilostivějšímu, vykonali, pamatoval a věrnost J.M.C. zachovati hleděl. Žádný žádnému více a dále se v ničemž rozpakovati nedal a všelijakých puntův a škodlivého rocení na straně zanechal. A našel-li by se takový, kdo že by toho něco tajně nebo zjevně praktikoval, lid bouřil a nebo něco potupného proti J.M.C. a slavnému domu rakouskému mluvil, ten každý byl-li by soused, rychtář J.M.C. aby oznámen. Pakli by nebyl měšťáninem a v městě usedlý, tedy vězením zajištěn byl.

A jakož taková osoba rychtáři J.M.C. oznámena bude, tehdy rychtář J.M.C. podle své povinnosti bude povinen takovou věc J.M. knížecí a nebo J.M.C., ráčí-li toho času J.M.C. v zemi býti, na kancelář v známost uvésti a v tom se věrně právě pod ztracením hrdla zachovati.

Páté. Aby v tom městě všechen lid vojenský cizí a nepřátelský, pokud by se v městě jaký sdržoval, dokonce vybit byl, déle nepřechovával a ničím nefedroval.

Šesté. Nadepsaní páni komisaři mají při jednokaždé obci o to jednati, aby k této vysoce důležité a znamenité J.M.C. potřebě k milostivému zaslíbení J.M.C., jakožto králi a

pánu jich nejmilostivějšímu, pro dojednání volnosti a věrné poddanosti jistou sumu peněz, kteréže tím komissaře od nich požádali, bez odpornosti mezi sebou shledali, proti jistému pojištění zapůjčili a po páních komisařích do měst Pražských J.M.knížecí odeslali, nebo půjčkou těch peněz to se samé opatrovati hledí, aby města před další obtížností lidu vojenského a lotrování jich do měst v tom ušetřena, šancována býti mohla.

Naposledy i to v každém městě aby nařízeno bylo, aby se obec i každý měštěnin všelijakými provianty a obzvláště moukou jak při obecním skladu, tak také i každý v svém domě dle nejvyšší možnosti zásobil, v čemž je jistou a milostivou J.M.C. naplní.

Actum v Menším městě pražském 30. Novembris, Anno 1620.

Karel z Lichtenštejna.“